

Rapport

Kartlegging av kommunenes arbeid med universell utforming

Utarbeidet av
Rambøll
Management
Consulting

Oppdragsgiver
Barne- ungdoms-, og
familiedirektoratet
(Bufdir)

Dato
29. februar 2024

RAMBOLL

Bright ideas.
Sustainable change.

Rapport

Kartlegging av kommunenes arbeid med universell utforming

Oppdragsnavn	Kartlegging av universell utforming i kommunene
Mottaker	Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)
Dokument type	Rapport
Dato	Februar 2024
Utført av	Marie Bjella, Kari Elisabeth Dybwad, Carina Riborg Holter, Ingrid Kongshaug Johannessen

Rambøll
Harbitzalléen 5
Postboks 427 Skøyen
0213 Oslo

T +47 22 51 80 00
<https://no.ramboll.com>

Innholdsfortegnelse

1.	Sammendrag	3
2.	Om prosjektet	6
2.1	Formål	6
2.2	Definisjoner	7
	Funksjonsnedsettelse	7
	Ordlister	8
2.3	Ansvarsfordeling	9
2.4	Metodisk tilnærming	12
2.4.1	Referansegruppe	13
2.4.2	Fase 1: Litteraturgjennomgang	13
2.4.3	Fase 2: Spørreundersøkelse	13
2.4.4	Fase 3: Intervjuer	15
2.4.5	Fase 4: Databearbeiding og analyse	16
2.5	Leseveiledning til rapporten	17
3.	Forankring av universell utforming	18
3.1	Universell utforming i kommuneplanen	18
3.2	Strategi eller handlingsplan	20
3.2.1	Delte meninger om kommunen bør ha en egen strategi for universell utforming blant kommunene som er intervjuet	21
3.2.2	Flere kommuner henviser til lovverk og forskrifter	22
3.3	Annet planverk	22
3.4	På den politiske agenda	23
3.5	Detaljeringsgrad	24
3.5.1	Begrepsbruk kan være viktig for strategisk fokus og engasjement	25
3.5.2	Det strategiske fokuset blir påvirket av engasjerte ressurspersoner og lokalt næringsliv	26
4.	Organisering av universell utforming	28
4.1	Systematisk arbeid	28
4.2	Pådriver/rådgiver for universell utforming	30
4.2.1	Kompetansen drives gjerne av dedikerte personer eller ressurser i kommunen	32
4.2.2	Hvilken sektor jobber pådriveren/rådgiveren i?	32
4.3	Tverretattlig gruppe	33
4.4	Finansiering av universell utforming	34
4.4.1	Finansiering av utbedringer	35
4.4.2	Avsatte midler	36
4.4.3	Flere av de kommunene som deltok i intervju hadde fått finansiert utbedringer, men få hadde avsatt midler spesifikt til universell utforming	38
4.5	Organisering av universell utforming – utfordringer og muligheter	38
4.5.1	Utfordringer med å prioritere langsiktige økonomiske effekter	38
4.5.2	Organisatoriske barrierer	40
5.	Kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg, utearealer og nettsider	41
5.1	Kartlegging	43

5.1.1	Å gjennomføre kartlegginger kan være ressurskrevende og være vanskelig å få til, men gir en høy nytteverdi og en bevisstgjørende effekt blant kommuner som har gjennomført det	44
5.1.2	Kartleggingsverktøy	45
5.1.3	Kartlegging av universell utforming i grunnskolen	47
5.2	Tilsyn	48
6.	Kompetanse	50
6.1	«Kompetanse på overflaten, men ikke i dybden»	53
6.2	Kurs	53
6.3	Veiledning	55
6.3.1	Veiledningsmateriale	55
6.3.2	Flere opplever at Statsforvalter har et for svakt fokus på universell utforming	57
6.3.3	Variierende erfaringer med samarbeid med Fylkeskommunen – for mange består samarbeidet i et spesifikt fokus på kollektiv transport og vei	58
6.4	Kompetanse – utfordringer og muligheter	59
6.4.1	Muligheter: Generell kompetanseheving, veiledere, og kartlegging av status	60
7.	Medvirkning	63
7.1	Kommunalt råd	63
7.1.1	Eget råd for personer med funksjonsnedsettelse eller felles råd for eldre og personer med funksjonsnedsettelse	64
7.1.2	Rutiner og retningslinjer for involvering av rådet	65
7.1.3	Involvering i utarbeidelsen av kommuneplanen	66
7.1.4	Involvering i utarbeidelsen av arealplaner	67
7.1.5	Samarbeid med og involvering av kommunale råd	70
7.2	Kommunikasjon med innbyggere generelt	72
7.3	Rutiner og standarder for å sikre brukermedvirkning	73
7.4	Universell utforming av kommunens nettsider	75
8.	Universell utforming i praksis – Eksemplifisert gjennom en kartlegging av universell utforming i kommunehuset/rådhuset	76
8.1	Fysiske eller geografiske forhold er en barriere for universell utforming	80
9.	Litteraturliste	82
10.	Vedlegg 1: Spørreskjema	86
11.	Vedlegg 2: Intervjuguide	101
12.	Vedlegg 3: Frafallsanalyse	105

1. Sammendrag

Tilgang til offentlige rom, bygg og tjenester er en sentral forutsetning for tilhørighet til - og deltakelse i - samfunnet og demokratiet som sådan. Vi lever i et mangfoldig samfunn, hvor mennesker har ulike fysiske og praktiske forutsetninger og behov. Dette medfører at tilgangen til offentlige arenaer kan være mer begrenset for noen enn andre. For å sikre tilhørighet og likeverdig tilgang til offentlige møterom og tjenester, er det svært viktig at man utformer disse arenaene så mennesker med ulike forutsetninger kan delta på lik linje med andre. Med dette som bakteppe har vi i Rambøll Management Consulting gjennomført en kartlegging av kommunenes arbeid med universell utforming på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Denne rapporten presenterer resultatene fra kartleggingen.

Gjennom å løfte universell utforming som tematikk og hensyn i kommuneplanene, forankrer kommunen temaet som et viktig tverrsektorielt hensyn som alle deler av kommunen må følge opp. Utarbeiding av egne strategier eller handlingsplaner for universell utforming kan bidra til å utdype temaer, tiltak og problemstillinger på overordnet nivå, på tvers av sektor. Overordnet sett tyder resultatene fra kartleggingen på at det er stor variasjon i forankringen av universell utforming blant kommunene som har deltatt i undersøkelsen. Blant mange kommuner er det strategiske arbeidet med universell utforming **preget av engasjementet til enkeltindivider** ansatt i kommunen. Det innebærer at mange kommuner mangler en helhetlig tilnærming til universell utforming og at kompetansen er sentrert rundt en eller noen få personer eller enheter i kommunen. Samtidig ser vi også tilfeller av at engasjementet til enkeltindivider som ikke er ansatt i kommunen, har drevet frem en bevisstgjøring og kompetanseheving i kommunen. Dette kan være gjennom innsigelser, eller gjennom at enkeltpersoner fremmer behov for universell utforming - for eksempel av skolebygg. Uavhengig av om engasjementet kommer internt fra eller eksternt til kommunen, er konsekvensen av at fokuset på universell utforming er knyttet til enkeltindivider ofte at arbeidet med universell utforming oppleves fragmentert og sporadisk. I mange kommuner innebærer det også at kompetansen er avgrenset eller knyttet til enkeltpersoner, istedenfor at alle ansatte i kommunen har tydelige retningslinjer og rutiner for hvordan universell utforming skal ivaretas i arbeidsoppgavene deres. Manglende forankring og prioritering fra politisk og administrativ ledelse fremstår som en medvirkende årsak til at mange kommuner ikke har en helhetlig tilnærming til universell utforming.

Utfordringene knyttet til **tilstrekkelig kompetanse og/eller kapasitet** internt i kommuneadministrasjonen, fører til at mange gjør seg selv avhengige av kompetansen til eksterne tilbydere for å sikre at kommunens bygg og uteområder er universelt utformet, og da særlig byggentreprenører. Når kommunen overlater til eksterne tilbydere å sikre universell utforming, tyder våre funn på at kommunene må utforme tydelige bestillinger og kontrakter for å sikre et universelt utformet miljø. Paradoksalt nok, fordrer dette at kommunene selv har nødvendig innsikt i hva som kreves for at et bygg eller en opparbeidet uteplass skal være universelt utformet i praksis, og beskrive dette tydelig i konkurransegrunnlag og kontrakter. Enkelte kommuners opplevelse er at entreprenører velger billigste alternativ hvis det kun er Byggteknisk forskrift som styrer - som i praksis ikke fører til et universelt utformet miljø. Funnet fra intervjuene tyder på at kommunene er gode på å følge loven - Byggteknisk forskrift er inkludert i bestillinger, men at kommunene i for stor grad overlater til entreprenørene å sørge for å finne beste løsning. Det er mange detaljer knyttet til for eksempel ledelinjer og veifinning som er krevende å detaljere ut uten et godt nok forprosjekt.

For å få inn nettopp dette blikket på detaljene og de praktiske løsningene, er **brukermedvirkning** et viktig element. Å involvere kommunale råd tidlig kan ha gunstige samfunnsøkonomiske effekter og gjøre prosessene billigere på lang sikt, ifølge enkelte kommuner. Samtidig som det gjør at mangler kan

oppdages tidlig i planfasen, kan det også redusere kostnadsdrivende utbedringer etter at byggene eller uteområdene er oppført. Kommunalt råd for personer med funksjonsnedsettelse virker å ha et stort potensial i flere kommuner. Resultatene fra spørreundersøkelsen og funn fra intervjuene tyder på at de kommunale rådene anvendes og involveres i varierende grad – og at det er store forskjeller mellom kommuner. Mange kommuner forteller om gode samarbeid med kommunale råd, med svært gode prosesser og at de opplever at tilbakemeldingene fra rådene er nyttige og konstruktive. Likevel er det enkelte aspekter som tas opp som sentrale utfordringer for samarbeidet. Kommunale råd kommer med viktige perspektiver og tilbakemeldinger, men disse hensynene kan også være i konflikt med andre forhold (primært økonomiske eller administrative) i kommunen. Flere kommuner påpeker at det er viktig at kommunale råd har en pragmatisk tilnærming, hvor man fokuserer på å finne løsninger som ivaretar ulike interesser. En annen utfordring for samarbeidet med kommunale råd handler om tilgjengelighet og kommunikasjon med rådene. Et fåtall kommuner nevner at det ikke alltid er slik at de kommunale rådene er så tilgjengelige, hvilket gjør at det kan være vanskelig å komme i kontakt eller vite hvem man skal ta kontakt med. Spesielt der rådene ikke brukes så mye, så kan det være vanskelig å ha oversikt over hvem som er kontaktpersonene. Samtidig forteller flere kommuner at de selv erkjenner, eller at de kommunale rådene har uttrykt, at rådene blir altfor sent involvert i prosessene og at de ønsker å følge opp prosessene enda tettere enn de har mulighet til i dag. Det fortelles at sakene ofte kommer for sent til rådets bord, som utgjør en utfordring.

Universell utforming i praksis

Når det kommer til universell utforming i praksis – altså hvor universelt utformet norske kommuner i praksis er, viser resultatene at det også er store variasjoner i kommunenes **kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og opparbeidede uteområder**. Mens mange kommuner opplever å ha god kunnskap om universell utforming, er det også mange kommuner som opplever manglende kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og utearealer. Resultatene tyder på at det er utfordringer knyttet til tilgjengelige kartleggingsverktøy, og at mange opplever at kartlegginger av universell utforming ofte er omfattende og tidkrevende. Det etterspørres tydeligere rutiner for hvordan dette skal gjøres i kommunene, samt gode verktøy som ikke er for omfattende.

Universell utforming ved Kommunehuset/rådhuset

Som en eksemplifisering på universell utforming i praksis, stilte vi spørsmål om utformingen av kommunens kommunehus eller rådhuset i spørreundersøkelsen. Kommunehuset eller rådhuset fyller en svært viktig demokratisk funksjon i mange kommuner, og tilgang til bygget er en grunnleggende forutsetning for å ta del i demokratiprosesser. Ofte gjennomføres ulike politiske møter i rådhuset, samt at det fungerer som lokaler for stemmegivning ved valg. I mange kommuner fyller også rådhuset mange andre sider ved samfunnslivet – kultur, sosiale møteplasser, m.m. Universell utforming av bygget en svært viktig del av muligheten for deltakelse i demokratiet og i samfunnslivet for øvrig. Resultatene fra spørreundersøkelsen tyder på at kommunehuset/rådhuset i mange kommuner er mindre tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelse. Konsekvensene av dette er at personer med funksjonsnedsettelse ikke kan delta i lokalsamfunnet og -demokratiet på lik linje med andre innbyggere. I artikkel 29 av CRPD fastsettes det at personer med funksjonsnedsettelse skal ha muligheten til å engasjere seg fullt ut i det politiske og offentlige livet. Det påligger myndighetene ansvaret for å legge til rette slik at personer med funksjonsnedsettelse blir lyttet til og har muligheten til å delta aktivt i politiske og offentlige aktiviteter. Sett i lys av dette, kan resultatene våre indikere at kommuner der personer med funksjonsnedsettelse i mindre grad har tilgang til kommunehuset/rådhuset, faktisk bryter loven.

Veien videre

Kommunene vi har snakket med har flere forslag til ting de mener vil kunne bidra til å styrke arbeidet med universell utforming. De har konkrete ønsker og tanker om hva offentlige myndigheter kan gjøre som kan gjøre det lettere for kommunene å prioritere universell utforming.

Det første handler om å **få oversikt over status for universell utforming i sin kommune**, fordi det er et utgangspunkt for videre arbeid. Hvis man får bedre informasjon om status for sin kommune, vil det kunne være lettere å prioritere det i planer og strategier.

Det andre handler om generell **kompetanseheving**. Flere mener det er viktig å bevisstgjøre og få økt kunnskap i bredden, på tvers av avdelinger og nivåer i kommunen. De ønsker en helhetlig tilnærming hvor så mange ansatte og ledere som mulig får mer kunnskap, og det ikke bare er de mest engasjerte som deltar. Et tiltak som mange ønsker er gode og konkretiserte **veiledere**, eller én helhetlig veileder, som er skreddersydd til kommuner. De ønsker at veilederne skal være lettleste og pedagogiske, samtidig som de er anvendbare og kan overføres til kommunenes daglige arbeid. Flere kommuner etterlyser konkrete eksempler på hvilke tiltak man skal gjøre, men også eksempler på «best case»-kommuner som kan være til inspirasjon for andre.

Det fjerde elementet som kan styrke arbeidet med universell utforming i kommunene er **øremerkede midler eller statlige tilskudd**. Kommuneøkonomi er en sentral barriere som gjør det vanskelig for mange kommuner å prioritere universell utforming. Mange kommuner vi har snakket med forteller derfor om et stort behov for større økonomisk mulighetsrom, som gjør at de ikke må bruke egne kommunale midler. Flere uttrykker at øremerkede midler eller økte statlige tilskudd er nødvendig for at kommunene skal kunne ha økonomisk dekning til å gjennomføre tiltak og utbedringer. Flere etterlyser også mer informasjon om tilskuddsordninger som man kan søke på, og gjerne ulike tilskuddsordninger for ulike formål.

Det femte, og siste, elementet handler om **brukermedvirkning**. Enkelte kommuner mener at rådene har et stort ubenyttet potensial. Flere fremhever betydningen av brukermedvirkning. Manglende kunnskap handler også om at man ikke er gode nok til å inkludere brukerperspektiver i enkelte kommuner, og disse mener at de trenger bedre organisering og rutiner for å sikre dette.

2. Om prosjektet

2.1 Formål

Tilgang til offentlige rom, bygg og tjenester er en sentral forutsetning for tilhørighet til - og deltakelse i - samfunnet og demokratiet som sådan. Vi lever i et mangfoldig samfunn, hvor mennesker har ulike fysiske og praktiske forutsetninger og behov. Dette medfører at tilgangen til offentlige arenaer kan være mer begrenset for noen enn andre. For å sikre lik tilhørighet og tilgang til offentlige møterom og tjenester, er det svært viktig at man utformer disse arenaene så mennesker med ulike forutsetninger kan delta på lik linje med andre.

Universell utforming handler ikke om å tilpasse i etterkant slik at personer med funksjonsnedsettelse får tilgang til samfunnets felles møteplasser, men om å utforme samfunnet på en slik måte at det ikke er nødvendig med sær løsninger for enkelte grupper. Universell utforming handler i siste instans om inkludering og sikre like muligheter for alle. Ringvirkningene av universell utforming er betydningsfulle. Med økt samfunnsdeltakelse vil man skape gevinster for borgere, virksomheter og velferdssamfunnet for øvrig.

I 2017 ble det gjennomført en lignende undersøkelse, som kartla arbeidet med universell utforming i kommunene. Mye kan ha skjedd siden den tid. I tillegg er universell utforming av IKT, offentlige bygg og møteplasser en stigende politisk prioritering.

Universell utforming er et bredt satsningsområde, som dekker alt fra fysisk tilgang til møteplasser og trinnfri adkomst, til bruk av IKT-tjenester og kognitiv tilgang til offentlige tjenester og dokumenter. I dette oppdraget har vi avgrenset universell utforming til å omhandle fysisk utforming og likeverdig tilgang til ulike typer kommunale bygg, møteplasser og arenaer, i tillegg til universell utforming av kommunens nettsider.

Denne kartleggingen tar utgangspunkt i følgende problemstillinger:

1. Hvor langt har kommunene kommet i arbeidet med universell utforming i kommunale bygg (**grad av universell utforming**)?
2. **Hvordan jobber kommunene** med universell utforming?
 - a. Hvordan er arbeidet organisert innad i kommunen?
 - b. Hvordan involverer kommunene råd for eldre og personer med funksjonsnedsettelse i dette arbeidet?
 - c. Hvordan jobber kommunen med universell utforming innen ulike sektorer?
 - d. Samarbeider kommunen med andre offentlige myndigheter, inkludert andre kommuner?
3. Hva oppleves som **utfordringer** i kommunens arbeid med universell utforming?
4. Hvordan kan andre offentlige **myndigheter bistå** i arbeidet med å øke graden av universell utforming i kommunen?
5. Hvilken **kunnskap** har kommunene om universell utforming?
 - a. Hva kartlegges i kommunen?
 - b. Hvordan kartlegges det?
 - c. Hvordan blir denne kunnskapen brukt i arbeidet med universell utforming i kommunen?

2.2 Definisjoner

Det er flere sentrale begreper knyttet til temaet som inngår i denne kartleggingen, og som det er hensiktsmessig å definere.

Funksjonsnedsettelse

Etter forslag fra likestillings- og diskrimineringsdepartementet ble begrepet «nedsatt funksjonsevne» erstattet av «funksjonsnedsettelse» i forarbeidene til likestillings- og diskrimineringsloven (Prop. 81 L (2016-2017)). Funksjonsnedsettelse defineres her som tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner. Det stilles ikke krav til varighet eller alvorlighet, men det avgrenses mot forbigående og/eller bagatellmessige forhold. Mennesker med funksjonsnedsettelse er en svært sammensatt gruppe som opplever mange ulike utfordringer. Noen er født med en funksjonsnedsettelse, og andre opplever å få en funksjonsnedsettelse på grunn av sykdom eller skade senere i livet. Funksjonsnedsettelse kan være knyttet til syn, hørsel, mobilitet, allergi, hjerte- eller lungesykdommer (følsomhet for luft- og lysforstyrrelser) ulike psykiske lidelser og nedsatt kognitiv funksjonsevne (Barne- og likestillingsdepartementet, 2017, s. 85). Fordi det er stor variasjon i typer funksjonsnedsettelse, er det også stor variasjon i hva slags utfordringer mennesker med funksjonsnedsettelse møter, og i hvilket omfang. Dette kan også være tilfellet for mennesker som har samme diagnose eller type funksjonsnedsettelse (Bufdir, 2020).

Det vil i rapporten ligge til grunn en menneskrettslig forståelse av funksjonsnedsettelse, hvor funksjonsnedsettelse forstås som en naturlig del av det menneskelige mangfold, og hvor alle mennesker, uavhengig av kognitive, intellektuelle, psykiske, fysiske eller sensoriske forutsetninger, er likeverdige og har de samme grunnleggende behov og menneskerettigheter.

Universell utforming

Det finnes en rekke definisjoner på universell utforming, men i Norge tar vi hovedsakelig utgangspunkt i definisjonen i likestillings- og diskrimineringsloven § 17 og definisjonen i artikkel 2 i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med funksjonsnedsettelse (CRPD). Kjernen i dem er å utforme omgivelsene på en måte som ivaretar hele befolkningens variasjon i funksjonsevne, inkludert personer med funksjonsnedsettelse. På denne måten kan flest mulig delta aktivt i samfunnet (Bufdir, 2023). FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne definerer universell utforming slik:

«Med universell utforming menes: utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. Universell utforming skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det».

Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven) definerer universell utforming slik i § 17:

«Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjoner kan benyttes av flest mulig, uavhengig av funksjonsnedsettelse.»

I Norge er universell utforming både et prinsipp og et materielt krav. Materielle krav til universell utforming finner vi blant annet i byggeteknisk forskrift og IKT-forskriften. Dersom en virksomhet

overholder de fastsatte kravene til universell utforming i lov eller forskrift, anses plikten til universell utforming i likestillings- og diskrimineringsloven som oppfylt¹. Kravene om universell utforming i byggteknisk forskrift (TEK10 og TEK17) omhandler blant annet planløsning av ulike rom, krav om heis og krav til bygningsdeler som dør, port, trapp, rekkverk og lignende, samt krav til betjeningspaneler, skilt, håndtak og armaturer (Direktoratet for byggkvalitet, 2020). Hvorvidt et bygg har krav om å være universelt utformet eller «tilgjengelig», er avhengig av hva slags formål bygget har. Byggverk for publikum og arbeidsbygninger skal, i henhold til Likestillings- og diskrimineringsloven, være universelt utformet, mens boliger ikke har de samme kravene til universell utforming.

I denne rapporten tar vi utgangspunkt i definisjonen av universell utforming i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Det innebærer at vi ikke kun vurderer universell utforming ut ifra konkrete lovkrav, men også vurderer universell utforming som prinsipp. Vi utforsker hvorvidt en gitt organisering, fremgangsmåte eller metode fører til en god utforming av samfunnet for flest mulig – uavhengig av lovkrav eller ikke.

Ordliste

Begrep	Forklaring
Silotenking	Begrepet benyttes i denne rapporten om manglende samarbeid og samordning mellom avdelinger, grupper og/eller enheter innenfor organisasjonen. Silotenkning fører ofte til at informasjon ikke deles effektivt mellom ulike deler av organisasjonen, og det kan være en utfordring for helhetlig problemløsning og innovasjon.
Strategisk fokus	Med strategisk fokus mener vi at universell utforming er forankret i strategiske dokumenter i kommunen, og at kommuneledelsen, enten administrativ eller strategisk, har universell utforming på sin agenda.
Kommuneplan	Kommunen skal ha en samlet kommuneplan som omfatter samfunnsdel med handlingsdel og arealdel (Plan- og bygningsloven, § 11-1). Kommuneplanen skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver, og bør omfatte alle viktige mål og oppgaver i kommunen. Den skal ta utgangspunkt i den kommunale planstrategien og legge retningslinjer og pålegg fra statlige og regionale myndigheter til grunn.
Innsigelse	Er en innvending som går ut på å bestride riktigheten av et krav eller en påstand fra motpartens side (Plan- og bygningsloven, § 5-4).
IK-bygg	Er en veiviser gjennom byggforvaltningsutfordringer som gir juridisk trygghet og møter fremtidige krav (IK-Bygg, u.d.)
FDV	FDV er en forkortelse for forvaltning, drift og vedlikehold.
Trinnfri	Flate som kan ha terskel eller nivåforskjell på maksimum 25 mm. Terskel eller nivåforskjell mellom 20 mm og 25 mm anses som trinnfri dersom den har en skråskåren kant som ikke er brattere enn 45 grader (TEK17, § 8-5 og § 8-6).
Kommunestørrelse	Kommunestørrelse er i denne rapporten hentet fra SSBs klassifisering av kommuner etter innbyggertall (Langørgen, 2006): Stor kommune: har 20 000 eller flere innbyggere Mellomstor kommune: har fra 5000 til 19 999 innbyggere Liten kommune: har færre enn 5000 innbyggere
TEK10 og TEK17	TEK10 og TEK17 refererer til Byggteknisk forskrift fra henholdsvis 2010 og 2017. Forskriftene inneholder tekniske krav til byggverk som definerer

¹ Prop 81L (2016-2017)

	<p>minimumsstandardene et bygg må oppfylle for å være lovlig (Byggteknisk forskrift, TEK10).</p> <p>Lovkravene i Byggteknisk forskrift er tett knyttet til diskriminerings- og tilgjengelighetsloven som trådte i kraft 1. januar 2009. På bakgrunn av den nye diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, måtte lovkravene om byggt tekniske krav også oppdateres. Det førte til tydeligere krav til universell utforming i plan- og bygningsloven som ble iverksatt 1. juli 2010 – og nedfelt i byggt teknisk forskrift (TEK10). I 2017 ble byggt teknisk forskrift endret på nytt, og TEK17 er per dags dato gjeldene lovverk for minimumskravene til byggverk.</p>
--	---

2.3 Ansvarsfordeling

I følge Kommunal- og distriktsdepartementet har alle et ansvar for å bidra til et likestilt og likeverdig samfunn der alle kan være med. Kommuner og andre offentlige aktører i Norge har et særskilt ansvar når det gjelder universell utforming (KDD, 2021). Kommunenes ansvar for en hensiktsmessig samfunnsutvikling innebærer å sikre at hensynet til universell utforming blir ivaretatt i samfunnsplanleggingen. Universell utforming i forbindelse med planlegging er et særskilt kommunalt ansvar siden kommunene er plan- og bygningsmyndighet. Herunder bør kommunens planleggere ha et bevisst forhold til hvordan universell utforming både kan innarbeides i de enkelte planene og bli ivaretatt gjennom alle stadier – fra planstrategi og ned til den enkelte byggesak (Regjeringen, 2021).

Det er et politisk mål at Norge skal bli universelt utformet. I dette arbeidet har det vært utarbeidet flere handlingsplaner for å nå målet. I 2021 lanserte Solberg-regjeringen den gjeldende handlingsplanen for perioden 2021-2025, «Bærekraft og like muligheter – et universelt utformet Norge», og handlingsplanen ble videreført av Støre-regjeringen i 2022 (Bufdir, 2023). Handlingsplanen skal bidra til et bærekraftig og likestilt samfunn gjennom utforming av fysiske og tekniske omgivelser (Regjeringen, 2021). Den omfatter blant annet tiltak innen arealplanlegging, infrastruktur, bygg, transport og digitalisering, i tillegg til utvikling av universelle løsninger på nye områder. Ansvarsfordelingen er slik at Kultur- og likestillingsdepartementet (KUD) koordinerer politikken på området, mens Bufdir har delegerte oppgaver på området. Bufdir skal også følge opp flere av tiltakene, drive ulike nettverk og møteplasser i koordineringsarbeidet med planen og gjennomføre enkelte tiltak i planen.

CRPD er FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Som følge av at Norge har undertegnet og ratifisert CRPD, er norske myndigheter både folkerettslig og politisk forpliktet til å følge konvensjonens bestemmelser». Videre påpekes det at dette også følger Grunnloven § 92, der det slås fast at «alle myndighetene skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de blant annet er nedfelt i konvensjoner som Norge har sluttet seg til. Norske myndigheter skal ivareta konvensjonens forpliktelser i all politikktutforming og i alle former for myndighetsutøvelse på alle nivåer, både nasjonalt, i fylker og i kommuner».

Sektoransvarsprinsippet handler om at hver sektors har ansvar for å implementere aktuell politikk og føringer i egen sektor, i dette tilfellet å implementere det som er gjeldende omkring universell utforming. Nedenfor er en oversikt over ulike sektorers ansvar knyttet til universell utforming.

- **Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD)** har ansvar for bostedspolitik, plan- og bygningsloven, kart- og geodatapolitikken, kommuneøkonomi og lokalforvaltning, regional- og distriktpolitikk, valg gjennomføring og politikken overfor samer og nasjonale minoriteter

(Regjeringen, u.d.). Med hensyn til universell utforming er det særlig ett underliggende direktorat som er viktig:

- *Direktoratet for byggkvalitet (DiBk)* spiller en særlig viktig rolle når det kommer til universell utforming, som nasjonalt kompetansesenter på bygningsområdet, og sentral myndighet på flere områder innenfor bygningsdelen av plan- og bygningsloven. DiBKs samfunnsoppdrag er å bidra til at det på en effektiv måte bygges sikre, miljøvennlige og tilgjengelige boliger og bygg, og at kravene til byggverk følges (Regjeringen, 2024a).
- *Kommunene* spiller en sentral rolle når det kommer til universell utforming og er denne rapportens analyseenhet. Her er noen av de viktigste rollene kommunen har knyttet til universell utforming (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2021):

Plan og bygg:

- *Reguleringsplaner:* Kommunen er ansvarlig for å utarbeide og vedta reguleringsplaner som tar hensyn til prinsippene om universell utforming. Dette inkluderer planlegging av boligområder, offentlige bygg og infrastruktur.
- *Byggesaker:* Kommunen behandler byggesøknader og sørger for at nye bygninger og fasiliteter oppfyller kravene til universell utforming.

Tjenestetilbud:

- *Offentlige tjenester:* Kommunen tilbyr ulike offentlige tjenester, og det er viktig at disse tjenestene er tilgjengelige for alle innbyggere, uavhengig av funksjonsevne. Dette inkluderer blant annet tilgjengelighet til skoler, helsetjenester, kulturinstitusjoner og offentlig transport.
- *Informasjon og kommunikasjon:* Kommunen bør sikre at informasjonen de gir, både på nett og i andre kanaler, er tilgjengelig for alle. Dette inkluderer tilrettelegging for mennesker med ulike funksjonsnedsettelse.

Teknisk tilrettelegging:

- *Gateutforming:* Kommunen har ansvar for utforming av gater og offentlige rom for å sikre tilgjengelighet for alle, inkludert personer med nedsatt funksjonsevne.
- *Parkering og transport:* Det er viktig at parkeringsfasiliteter og offentlig transport er tilrettelagt for personer med ulike behov.

Opplæring og informasjon:

- *Opplæring av ansatte:* Kommunen bør sørge for at ansatte er opplært og bevisste på behovene til personer med ulike funksjonsnedsettelse.
- *Informasjonskampanjer:* Kommunen kan drive informasjonskampanjer for å øke bevisstheten om universell utforming blant innbyggere og næringsliv.

Samarbeid med lokalsamfunnet:

- *Samarbeid med råd og organisasjoner:* Kommunen bør samarbeide med interesseorganisasjoner og personer med nedsatt funksjonsevne for å sikre at deres behov og erfaringer blir tatt hensyn til i planleggingsprosesser.

Kommunen må følge nasjonale lover og forskrifter, som for eksempel Ligestillings- og diskrimineringsloven og Plan- og bygningsloven, som setter rammer for universell utforming.

- *Fylkeskommunene* skal også gi råd til og å bistå kommunene i utarbeiding av kommunale planer jf. plan- og bygningsloven § 3-2. Fylkeskommunene skal uttale seg til kommunale planforslag, og fylkeskommunen og statsforvalteren kan fremme innsigelser med begrunnelse i universell utforming. Fylkeskommunene har med andre ord en særlig viktig rolle i å bidra til at universell utforming sikres i kommunal planlegging (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2021, s. 16).
- **Kultur- og likestillingsdepartementet** har det overordnede ansvaret for den statlige politikken innenfor likestilling og diskriminering. Med hensyn til universell utforming er det særlig tre underliggende organer som er relevante:
 - *Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)* er fagorgan på områdene barnevern, barn, ungdom og oppvekst, adopsjon, familievern, likestilling og ikke-diskriminering og vold og overgrep i nære relasjoner (Regjeringen, u.d.). Som fagorgan på likestilling og ikke-diskriminering, har Bufdir et særlig ansvar for universell utforming, og har ansvaret for å koordinere arbeidet med universell utforming innen de ulike sektorene, og arbeide for å øke muligheter for reell deltakelse (Regjeringen, 2024b, s. 27). Bufdir er primært underlagt Barne- og familiedepartementet (BFD), men styres også av Kultur- og likestillingsdepartementet (KUD) og Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID).
 - *Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO)* kjemper for dem som blir urettferdig behandlet og diskriminert. Ombudet gir veiledning om lovverket og er en pådriver for likestilling og mangfold. LDO skal fremme reell likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, etnisitet, religion, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder (LDO, u.d.). Med spesiell relevans for universell utforming, er at ombudet skal overvåke at norsk rett og forvaltningspraksis er i samsvar med FNs konvensjon om rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne (Det kongelige kultur- og likestillingsdepartement, 2024).
 - *Diskrimineringsnemda* er et uavhengig organ i Norge som behandler saker om diskriminering på grunnlag av blant annet nedsatt funksjonsevne. Diskrimineringsnemda er underlagt Likestillings- og diskrimineringsloven, og dens rolle er å avgjøre tvister om diskriminering og gi råd og pålegge tiltak for å forhindre diskriminering (Diskrimineringsnemda, u.d.).
- **Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet** har ansvar for IKT- og forvaltningspolitikk, elektronisk kommunikasjon, statlig arbeidsgiverpolitikk, statlig bygg- og eiendomsforvaltning, det administrative ansvaret for statsforvalterne og arbeid med bærekraftsmål (Regjeringen, u.d.). Med hensyn til universell utforming er det særlig to underliggende virksomheter som er relevante:
 - *Digitaliseringsdirektoratet (Digdir)* skal være regjeringens fremste verktøy for effektiv og samordnet digitalisering av offentlig sektor, og av samfunnet øvrig, herunder bidra til digitalisering i næringslivet (Digdir, u.d.). Tilsynet for universell utforming av IKT, som ligger under Digdir, har ansvar for å følge opp forskrift om universell utforming av ikt-løsninger, knyttet til likestillings- og diskrimineringsloven (uutilsynet, u.d.).
 - *Statsbygg* er statens sentrale rådgiver i bygge- og eiendomssaker, byggherre, eiendomsforvalter og eiendomsutvikler. Statsbygg har målsetting om at alle statlige

bygninger, med unntak av fengsler og utvalgte kulturbygg, skal være universelt utformet innen 2025 (Det kongelige digitaliserings- og forvaltningsdepartement, 2024, s.8).

- *Statsforvalterne i Norge* er statens representant i fylkene, og de har flere oppgaver som inkluderer tilsyn og veiledning innen ulike samfunnsområder. Når det gjelder universell utforming, har statsforvalterne en rolle i å følge opp og veilede kommunene innenfor sitt geografiske ansvarsområde.

Statsforvalterne kan ha ansvar for å sikre at kommunene implementerer prinsippene om universell utforming i planlegging, bygging og levering av offentlige tjenester. Dette inkluderer å påse at kommunene følger nasjonale lover og forskrifter knyttet til universell utforming (Statsforvalteren.no, 2023).

Noen av de konkrete oppgavene statsforvalterne kan ha knyttet til universell utforming inkluderer:

Tilsyn og veiledning: Statsforvalterne kan føre tilsyn med kommunenes arbeid for å sikre universell utforming, og gi veiledning for å hjelpe dem med å etterleve gjeldende krav.

Godkjenning av reguleringsplaner: Statsforvalterne kan være involvert i å vurdere og godkjenne reguleringsplaner for å sikre at de tar hensyn til prinsippene om universell utforming.

Rådgivning og opplæring: Statsforvalterne kan gi råd og opplæring til kommunene for å øke kompetansen om universell utforming blant lokalmyndighetene.

Det er viktig å merke seg at ansvaret for universell utforming er delt mellom ulike nivåer av myndigheter i Norge, og på tvers av sektorer. God samhandling og -koordinering mellom nivåene (staten, fylkeskommunene og kommunene) og mellom sektorer er avgjørende for å sikre effektiv implementering av universell utforming.

2.4 Metodisk tilnærming

I dette kapittelet redegjør vi nærmere for hvilke metoder og datakilder vi har tatt i bruk for å gjennomføre oppdraget.

Vi har benyttet en spørreundersøkelse for å kartlegge breddekunnskap og intervjuer for å innhente dybdekunnskap. Ved å benytte oss av både kvalitative og kvantitative data har vi kunnet belyse problemstillingene fra ulike sider, såkalt metodetriangulering.

Vi gjennomførte spørreundersøkelsen til ansatte i kommunene *før* dybdeintervjuene med et utvalg av ansatte i kommunene. Denne tilnærmingen kalles ofte for *sekvensielt forklarende design*, og åpnet opp for at vi kunne benytte informasjon vi samlet gjennom intervjuer til å forklare og skaffe detaljer rundt funnene fra spørreskjemaundersøkelsen. Resultatene fra spørreundersøkelsen ga utgangspunkt for å velge respondenter som vi anså som mest hensiktsmessige for dybdeintervjuene.

2.4.1 Referansegruppe

For å sikre medvirkning fra viktige interessentgrupper etablerte vi tidlig i prosjektforløpet det vi kaller en *referansegruppe*. Denne gruppen besto av representanter fra kommunene, samt representanter fra andre interessentgrupper. Referansegruppen ble inkludert i utformingen av spørreskjema, i kommunikasjon rundt undersøkelsen og i diskusjoner om undersøkelsens målgruppe.

Vi gjennomførte prosjektet i fire faser. Nedenfor følger en detaljert redegjørelse for hver fase.

2.4.2 Fase 1: Litteraturgjennomgang

I starten av kartleggingen gjennomførte vi en litteraturgjennomgang av utvalgte relevante rapporter og dokumenter, som ble benyttet som grunnlag i utforming av spørreskjema og intervjuguider.

2.4.3 Fase 2: Spørreundersøkelse

Utvikling av spørreskjema

Utviklingen av spørreskjema skjedde i tett dialog med referansegruppen og med representanter fra Bufdir. Det ble gjennomført to ulike spørreskjemaverksteder, samt flere møter mellom Rambøll og Bufdir før endelig skjema ble landet.

Pilotering av spørreundersøkelsen

I forkant av utstedelsen av spørreundersøkelsen gjennomførte vi pilotering blant ca. 10 representanter fra ulike kommuner. Formålet med piloteringen var å teste at målgruppene forstår spørsmålsformuleringene, at skjemaets tekniske oppbygging fungerer godt, samt at definisjonene i undersøkelsen er entydige og forståelige. Piloteringene ble gjennomført via Teams.

Se vedlegg 1 for fullstendig spørreskjema.

Datainnsamling

Spørreundersøkelsen ble sendt ut elektronisk gjennom Rambølls eget spørreskjemaverktøy, SurveyXact. Undersøkelsen var åpen i en lengre periode – fra 28. april 2023 til 16. oktober 2023.

Årsaken til lang feltperiode var lav svarprosent blant kommunene, da det var stor variasjon i hvorvidt invitasjonen ble sendt videre internt i kommunene. I samarbeid med Bufdir og Statsforvalterne kom vi i kontakt med flere kommuner og relevante kontaktpersoner, slik at vi oppnådde et tilstrekkelig utvalg respondenter.

Målgruppe

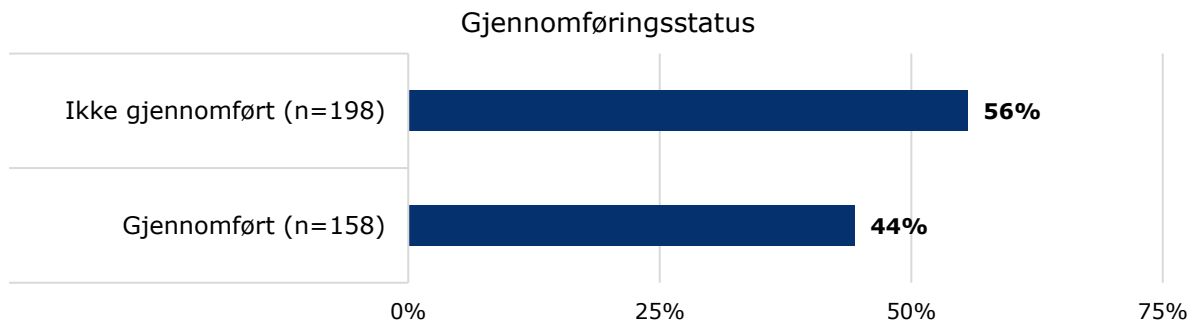
I utgangspunktet ble undersøkelsen sendt til postmottak-adressene i alle kommunene, stilet til den eller de i kommunen med kjennskap til kommunens arbeid med universell utforming. Det var opp til kommunene selv å bestemme hvem som skulle svare på deres vegne. Vi oppfordret til at kommunen skulle besvare i gruppe med relevante personer i kommunen som kunne svare på ulike spørsmål, og inntrykket er at dette ble gjort i utstrakt grad.

Fra intervjuene ble det tydelig at det var mange ulike roller som hadde svart på undersøkelsen, og som deltok i intervju. Blant annet kan vi nevne ergoterapeuter, assisterende kommunedirektører,

kommuneplanlegger, folkehelsekoordinator, kommunedirektør, byarkitekt og ulike rådgivere for universell utforming, for bygg og eiendom og for kultur.

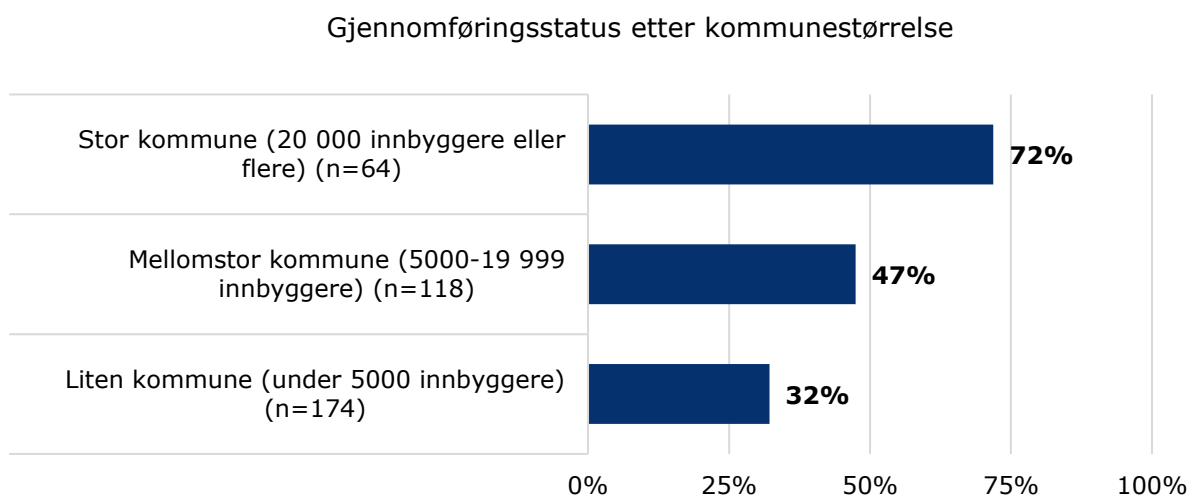
Deltakelse

Figur 2-1 viser deltakelsen i undersøkelsen. 44 % av alle kommuner som mottok spørreundersøkelsen gjennomførte. Dette utgjør 158 respondenter av totalt 356 som mottok spørreundersøkelsen.

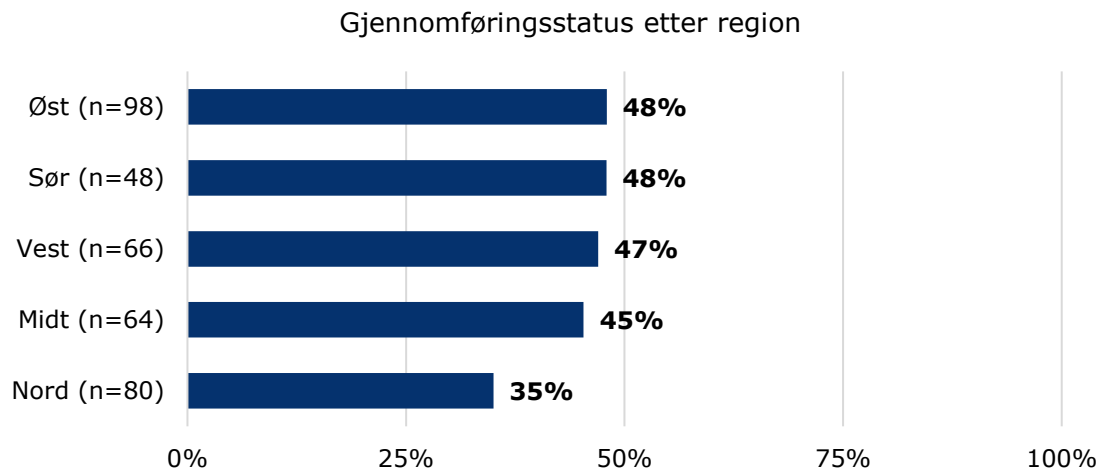
Figur 2-1: Gjennomføringsstatus

For å gi dypere innsikt i deltakelsen er det interessant å kategorisere på bakgrunn av kommunestørrelse (Figur 2-2). Blant de som gjennomførte undersøkelsen var 72 % fra store kommuner, 47 % fra mellomstore kommuner, mens 32 % av respondentene var fra små kommuner. Antall respondenter i de små kommunene var flere, men antall respondenter som gjennomførte er færre relativt til hvor mange som mottok undersøkelsen i disse kommunene.

Figur 2-2: Gjennomføringsstatus etter kommunestørrelse

Vi har også kategorisert deltakelse etter region (Figur 2-3). Svarprosenten etter region fordeler seg nokså likt med et unntak av region Nord, hvor den er noe lavere (35 %) sammenlignet med de resterende regionene som ligger litt over 45 % i gjennomføringsstatus.

Figur 2-3: Gjennomføringsstatus etter region

2.4.4 Fase 3: Intervjuer

Mens spørreundersøkelser er godt egnet for å kartlegge omfang, frekvenser og variasjoner blant et stort antall enheter, har de imidlertid en svakhet ved at de ikke vil kunne fange opp dybdekunnskap om vurderinger, holdninger, opplevelser og meninger på lik linje som det kvalitative metoder stimulerer til.

Dybdeintervjuer gir mer inngående kunnskap om konkrete tiltak som gjøres og hvordan kommunene jobber med universell utforming og tilgjengelighet for personer med ulike brukerforutsetninger. Dybdeintervjuene egner seg også godt til å innhente kunnskap om hvilke muligheter og barrierer ansatte ser i arbeidet for å lykkes med å gi et likeverdig tilbud og ivareta behovene til personer med fysiske og/eller psykiske funksjonsnedsettelse.

Utarbeiding av intervjuguider

På bakgrunn av innsikt samlet inn i spørreskjemaverkstedene og i spørreundersøkelsen, utarbeidet vi en intervjuguide i tett dialog med Bufdir. I utformingen av intervjuguiden så vi til de problemstillingene som oppdraget skal besvare, samtidig som vi sørget for at spørsmålene var tilpasset målgruppen. Ettersom vi var ute etter å innhente informantens refleksjoner og vurderinger, var intervjuguiden semistrukturert. Det vil si at vi utviklet forhåndsdefinerte spørsmål, men at spørsmålene og rekkefølgen ikke fulgtes slavisk i intervjusituasjonen. I stedet plukket intervjuer opp viktige og interessante refleksjoner, tanker og innspill underveis i intervjuet og lot informanten drøfte videre rundt disse, samtidig som moderator sikret at informantene reflekterte og snakket rundt spørsmål som er vesentlig for å besvare oppdragets problemstillinger.

Temaene i intervjuguiden var:

- ✓ Forankring av universell utforming
- ✓ Økonomi og finansiering
- ✓ Kunnskap og kompetanse
- ✓ Samarbeid med statlige aktører
- ✓ Engasjement og medvirkning

- ✓ Kartlegging og utbedringer
- ✓ Forbedringsområder og barrierer

Se vedlegg 2 for fullstendig intervjuguide.

Gjennomføring av intervjuer

Vi har gjennomført 20 intervjuer med informanter fordelt på alle landets fylker (utenom Rogaland og Oslo).

Informantene ble rekruttert gjennom spørreundersøkelsen, hvor respondentene avslutningsvis fikk spørsmål om de samtykket til å bli kontaktet for et dybdeintervju.

Intervjuene ble gjennomført på Teams og hadde en varighet på omkring én time. Intervjuene ble gjennomført av en eller to konsulenter, og notater ble tatt underveis i samtalen. Et mindre antall intervjuer ble gjennomført over telefon. Det var ulikt antall deltakere i intervjuene – i noen intervjuer var det kun én deltaker fra kommunen, i andre var det flere. I ett intervju var det så mange som ni deltakere.

Tabellen under viser antall intervjuer per fylke.

Kommune	Antall intervjuer
Viken	5
Innlandet	3
Vestfold og Telemark	2
Agder	1
Vestland	1
Møre og Romsdal	1
Trøndelag	3
Nordland	2
Troms og Finnmark	2

Tabell 1: Informanter

2.4.5 Fase 4: Databearbeiding og analyse

Analyse av kvantitative data

Basert på en frafallsanalyse av deltakelse i spørreundersøkelse, ble det klart at det er visse forskjeller i deltakelsen blant små, mellomstore og store kommuner. Vi har derfor valgt å vekte resultatene etter kommunestørrelse. Små kommunes besvarelse er vektet opp, mens store og mellomstore kommuners besvarelse er vektet noe ned. Se vedlegg 3 for en fullstendig frafallsanalyse.

Resultatene fra spørreundersøkelsen er presentert som svarfordelinger på undersøkelsens spørsmål på totalnivå, og som gjennomsnitt på skalaspørsmål for undergrupper.

Analyse av kvalitative data

Etter gjennomføring av intervjuene ble intervjunotatene kodet tematisk inn i en analysematrise. Analysematrisen tydeliggjorde informantenes rolle og kommune, for å kunne identifisere forskjeller og likhetstrekk.

Formålet med de kvalitative analysene var todelt. De kvalitative analysene hadde et selvstendig analyseformål, samtidig som de skulle bidra til å utdype og forklare funnene fra spørreundersøkelsen. Hensikten var å undersøke hvordan kommunen jobber med universell utforming, samt deres opplevelse av utfordringer og barrierer, muligheter og endringsbehov.

2.5 Leseveiledning til rapporten

I de følgende kapitlene går vi inn på resultatene fra undersøkelsen. I *kapittel 3* ser vi nærmere på forankring av universell utforming i kommunens plan- og strategidokumenter. I *kapittel 4* ser vi nærmere på hvordan kommunene har organisert arbeidet med universell utforming. *Kapittel 5* tar for seg kommunenes kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og opparbeidede utearealer, mens *kapittel 6* ser nærmere på fagkompetansen på universell utforming i kommunene. *Kapittel 7* ser nærmere på hvordan kommunene jobber med medvirkning fra kommunalt råd og fra innbyggere generelt sett. *Kapittel 9* har vi kalt «Universell utforming i praksis» og tar for seg universell utforming i kommunehuset/rådhuset.

3. Forankring av universell utforming

Gjennom å løfte universell utforming som tematikk og hensyn i kommuneplanene, forankres temaet som et viktig tverrsektorielt hensyn alle deler av kommunen må følge opp. Utarbeiding av egne strategier eller handlingsplaner for universell utforming kan bidra til å utdype temaer, tiltak og problemstillinger på overordnet nivå, på tvers av sektor.

Overordnet sett tyder resultatene fra kartleggingen på at det fremdeles er mange norske kommuner som har vanskeligheter med å se universell utforming som et sentralt og viktig tema for likestilling og inkludering. Resultatene viser at det er stor variasjon i forankringen av universell utforming blant kommunene som har deltatt i undersøkelsen. Mange kommuner har nevnt universell utforming i kommuneplanen, men få har en egen strategi eller handlingsplan for universell utforming. Funn fra intervjuene viser imidlertid at det er delte meninger blant intervjuobjektene når det gjelder nytteverdien av å ha en egen strategi knyttet til universell utforming i kommunene. På den ene siden, mener flere at det er en styrke å ha en egen strategi som retter fokus på viktigheten av å prioritere universell utforming i ulike sammenhenger i kommunene. Å ha en egen strategi skal gi økt handlekraft og legitimere arbeidet. På den andre siden, er det flere kommuner som mener at den beste måten å jobbe med universell utforming på er å ha det som en helhetlig tilnærming i alt de gjør. Å ha en egen strategi kan, paradoksalt nok, føre til at kommunen arbeider mindre målrettet sammenlignet med om kommunen har det som en integrert tilnærming.

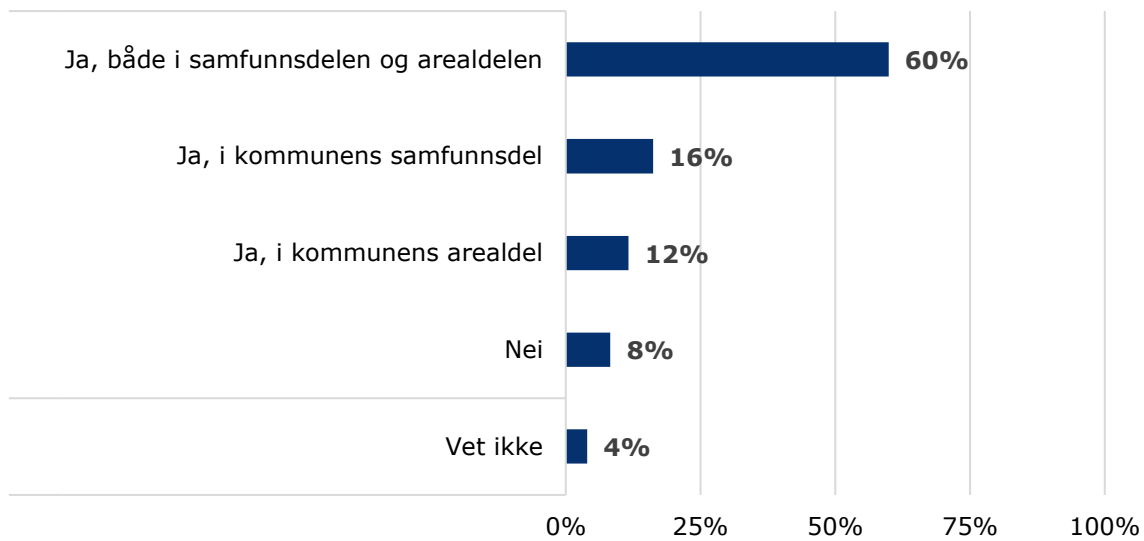
Videre viser resultatene at den politiske forankringen av universell utforming er mangelfull i mange kommuner - mer enn én tredjedel av kommunene har ikke hatt universell utforming oppe som tema på kommunestyre- eller bystyremøter det siste året.

3.1 Universell utforming i kommuneplanen

Kommunene har et særskilt ansvar for å ivareta og prioritere universell utforming som en del av samfunnsplanleggingen og overordnet samfunnsutvikling (KDD, 2021). Relatert til dette er det interessant å undersøke i hvilken grad universell utforming blir aktualisert i kommuneplanen. Kommuneplanens samfunnsdel er kommunens overordnede styringsdokument, som skal legges til grunn for kommunens egen virksomhet, mens arealdelen legger rammer for all arealbruk.

Universell utforming virker overordnet sett å være et fokusområde blant de fleste kommunene. Figur 3-1 viser at 60 % av respondentene oppgir at universell utforming blir nevnt i både kommuneplanens samfunnsdel og arealdel. 16 % svarer at det nevnes i planens samfunnsdel, og 12 % svarer at det nevnes i planens arealdel. Kun 8 % oppgir at universell utforming ikke nevnes i kommuneplanen.

Er universell utforming nevnt i kommuneplanen? (n=158)

Figur 3-1: Universell utforming i kommuneplanen

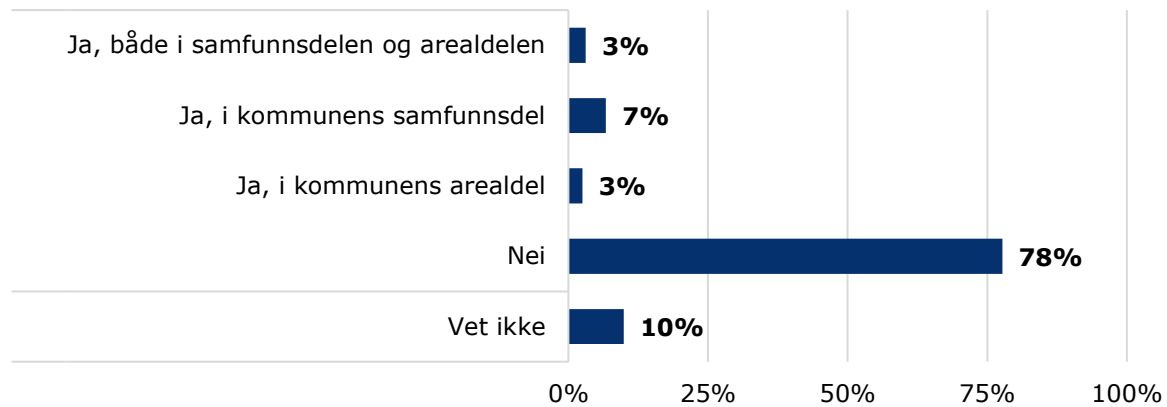
Det er imidlertid viktig å merke seg at svarfordelingen kun sier noe om hvorvidt universell utforming er nevnt, og ikke hvordan eller i hvilken grad universell utforming er omtalt i kommuneplanen.

Dette spørsmålet ble også stilt kommunene i en lignende undersøkelse gjennomført av Norges kommunaltekniske forening (NKF) i 2017. Da svarte 38 % av kommunene at universell utforming var en del av både samfunnsdelen og arealdelen av kommuneplanen. 21 % svarte at universell utforming var en del av kommuneplanens samfunnsdel, og 10 % at universell utforming var en del av kommuneplanens arealdel. 5 % svarte at universell utforming ikke er nevnt i kommuneplanen, og 26 % svarte «Vet ikke». Sammenligner vi resultatene fra undersøkelsen i 2017 med resultatene fra vår undersøkelse, ser vi en betydelig økning i andel kommuner som oppgir at universell utforming er nevnt i kommuneplanen - både kommuneplanens samfunnsdel og arealdel. Vi ser også en betydelig lavere andel som svarer «Vet ikke». Dette kan tyde på at det strategiske fokuset på universell utforming i kommunene har økt de siste årene, og at kjennskapet til arbeidet er større i dag enn det var i 2017.

Videre er det interessant å undersøke hvorvidt FN-konvensjonen for personer med funksjonsnedsettelse (CRPD) er nevnt i kommuneplanen (Figur 3-2). CRPD er FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, og skal bidra til å motvirke diskriminering på grunn av funksjonsnedsettelse (Forente Nasjoner, 2006). Som følge av at Norge har undertegnet og ratifisert CRPD, er norske myndigheter både folkerettslig og politisk forpliktet til å følge konvensjonens bestemmelser (Bufdir, u.d.). Lid (2021) argumenterer for at definisjonen på universell utforming i likestillings- og diskrimineringsloven er laget for et juridisk formål, mens definisjonen i CRPD i større grad er egnet for politisk og faglig arbeid – og vektlegger likeverdig *tilgjengelighet* (Lid, 2021).

Kun et fåtall av kommunene oppgir at CRPD er nevnt i kommuneplanen. 3 % svarer at CRPD nevnes både i kommuneplanens samfunnsdel og arealdel, mens 7 % svarer at det nevnes i kommunens samfunnsdel, og 3 % svarer at det nevnes i kommunens arealdel. 78 % oppgir at det ikke nevnes i kommuneplanen.

Står det noe i kommuneplanen om FN-konvensjonen for personer med funksjonsnedsettelse (CRPD)? (n=158)

Figur 3-2: FN-konvensjonen for personer med funksjonsnedsettelse (CRPD) i kommuneplanen

3.2 Strategi eller handlingsplan

Universell utforming innebærer at de aller fleste skal kunne klare å bruke det bygde miljøet rundt seg uten spesiell tilrettelegging eller spesielløsninger. Ved å legge universell utforming til grunn for samfunnsutviklingen, vil dette gi bedre og mer likestilte omgivelser for alle, inkludert personer med funksjonsnedsettelse. Kommunal- og distriktsdepartementet har det overordnede ansvaret for universell utforming innenfor bolig- og byggesektoren (Regjeringen, 2022), der prinsippet om universell utforming er særlig relevant for offentlige bygg. Relatert til dette sier regjeringens handlingsplan at alle bygg som forvaltes av Statsbygg skal være universelt utformet fra 2025 (Bufdir, 2022).

Gitt regjeringens handlingsplan for universell utforming er det interessant å undersøke i hvilken grad kommunene har egne strategier eller handlingsplaner for universell utforming. Figur 3-3 viser hvorvidt respondentene svarer at kommunen har en egen strategi/handlingsplan for universell utforming. Kun 4 % svarer at kommunen både har en egen strategi og en handlingsplan for universell utforming. 7 % oppgir at de har en egen strategi, mens 2 % oppgir at de har en egen handlingsplan. Nesten 80 % svarer at de verken har en egen strategi eller handlingsplan for universell utforming.

Har kommunen en egen strategi eller handlingsplan for universell utforming? (n=158)

Figur 3-3 Strategi og handlingsplan for universell utforming

Det er flere store kommuner, sammenlignet med små og mellomstore kommuner, som oppgir at de har en egen strategi og/eller handlingsplan.

3.2.1 Delte meninger om kommunen bør ha en egen strategi for universell utforming blant kommunene som er intervjuet

Funn fra intervjuene viser at informantene har delte meninger når det gjelder nytteverdien av å ha en egen strategi knyttet til universell utforming i kommunene. På den ene siden, mener flere at det er en styrke å ha en egen strategi som retter fokus på viktigheten av å prioritere universell utforming i ulike sammenhenger i kommunene. Noen kommuner mener det er en støtte å ha en egen strategi, som skal gi økt handlekraft og legitimere arbeidet. En årsak til at man velger å utforme en egen strategi kan være at dette bidrar til å løfte tematikken, men informantene understreker at det likevel er viktig at strategien har en tverrsektoriell forankring. Kun et mindretall av de intervjuede kommunene har en strategi på plass, og henviser ofte til at det i første instans har satt fokus på økt kartlegging.

På den andre siden, er det flere kommuner som mener at den beste måten å jobbe med universell utforming på, er at det skal være en helhetlig tilnærming til alt de gjør. En kommune bruker FNs bærekraftsmål som eksempel; at man har ikke en egen strategi på dette, men heller som grunninnstilling til alt man gjør. Noen kommuner mener at å ha en egen strategi kan føre til mindre målrettet arbeid, enn hvis man har det som en grunnleggende tilnærming. Dette forklares bl.a. ved at universell utforming ikke blir en del av alt, men heller et eget fokusområde. Dersom universell utforming heller gjennomføres i alt som gjøres, vil det ikke være behov for å løfte det fram i en egen strategi, mener disse informantene.

3.2.2 Flere kommuner henviser til lovverk og forskrifter

Flere kommuner har verken en helhetlig tilnærming eller en egen strategi for universell utforming. Disse kommunene henviser ofte til lovverk og tekniske forskrifter, og argumenterer for at dette er en tilstrekkelig forankring, eller at det i praksis er mer hensiktsmessig at det er lover og forskrifter som ligger som føringer for kommunens arbeid. Flere henviser til TEK10 eller TEK17 spesifikt:

«Ikke noe særskilt i plandokumenter. Men der er det jo lovverk som styrer oss.»

«Av det jeg har lest, er mye av dette nå inne i TEK17. Vi jobber mot å bli et mer UU formet samfunn. Vet ikke hvor mye verdi (kommuneplanen) har nå. Noe om hvordan kommunen skal jobbe. Jeg tror de nok forholder seg mer til TEK17, enn kommunens strategi.»

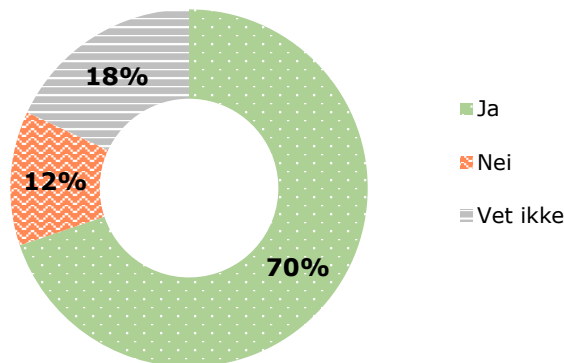
Det er viktig i denne sammenheng å belyse forskjellen mellom universell utforming som materielt krav på den ene siden, og universell utforming som prinsipp på den andre. Noen kommuner sidestiller universell utforming med minstekravene i gjeldende lover og forskrifter, men universell utforming er også et overordnet prinsipp i Norge og et verktøy for økt grad av likestilling for personer med funksjonsnedsettelse.

Samtidig er det viktig å få frem at det finnes mange kommuner som ønsker at universell utforming skal bli bedre forankret og at det i større grad blir utformet konkrete planer for hvordan kommunen skal jobbe med universell utforming, selv om de i dag primært lener seg på tekniske forskrifter og lovverk – eller som sidestiller de konkrete kravene i TEK17 med universell utforming som prinsipp og overordnet målsetting.

3.3 Annet planverk

Figur 3-4 viser hvorvidt universell utforming nevnes i annet planverk eller styrende dokumenter. 70 % av respondentene oppgir at universell utforming er nevnt i annet planverk eller styrende dokumenter. Mange av disse respondentene oppgir også at universell utforming er nevnt i kommuneplanen. 12 % svarer at det ikke nevnes i andre planverk eller styringsdokumenter. Også blant disse er det mange som oppgir at universell utforming er nevnt i kommuneplanen. Kun et fåtall kommuner har verken nevnt universell utforming i kommuneplanen eller annet planverk eller styrende dokument. Av respondentene som svarer ja oppgir flere at det nevnes i trafikk sikkerhetsplaner, økonomiplaner, boligplaner, planer knyttet til folkehelse og omsorg, og reguleringsplaner for å nevne noen. Vi ser imidlertid at det er vesentlige forskjeller på tvers av kommunestørrelse. Det er en mindre andel respondenter fra små kommuner som svarer at de har omtalt universell utforming i annet planverk eller styrende dokumenter sammenlignet med andelen respondenter fra store kommuner.

Er universell utforming nevnt i annet planverk eller styrende dokumenter? (n=158)

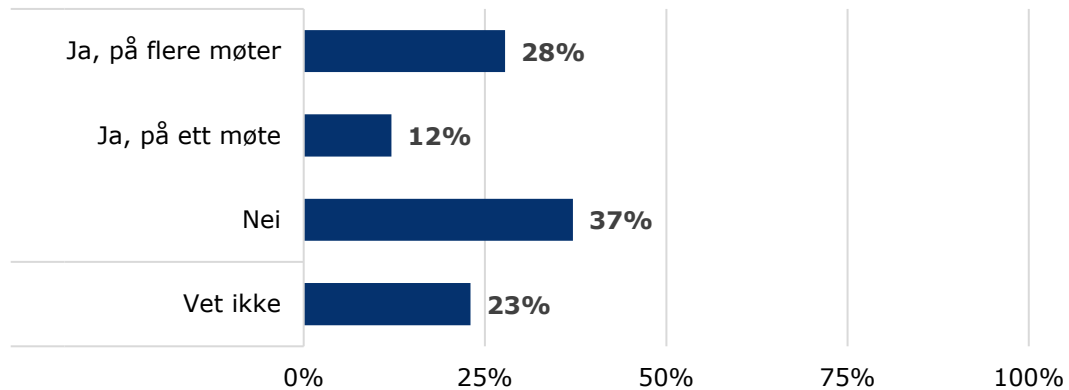
Figur 3-4: Universell utforming i planverk og styrende dokumenter

3.4 På den politiske agenda

Med hensyn til den politiske organiseringen i norske kommuner, er normal praksis at kommunen oppretter egne utvalg og komiteer som forberedende organer for saker til kommunestyret. Disse sakene løftes så frem under kommunestyremøtene hvor målet er å fatte vedtak og avklare uenigheter (Hansen og Vabo, 2022). Kommunestyre- og bystyremøtet er det øverste politisk organet i kommunen (Hansen og Vabo, 2022). Her møtes folkevalgte for å gjøre vedtak, avgjøre hvilke oppgaver kommunen skal ivareta og hvordan disse skal ivaretas på en best mulig måte. Universell utforming kan være en tematikk som behandles av kommune- eller bystyret på ulike måter: for eksempel ved behandling av strategier og planer som omhandler dette, ved behandling av arealplaner, kommunale utbyggingsprosjekter eller ved såkalte interpellasjoner/spørretimer hvor det tas opp av enkeltrepresentanter som tematikk.

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at mer enn én tredjedel av kommunene ikke har hatt universell utforming oppe som tema på kommunestyre- eller bystyremøter det siste året. Figur 3-5 viser at 40 % oppgir at universell utforming har blitt tatt opp på ett eller flere kommunestyre- eller bystyremøter det siste året. 37 % oppgir at det ikke har vært tatt opp. 23 % svarer at de ikke vet.

Har universell utforming blitt tatt opp som et tema på et eller flere kommunestyre- eller bystyremøte det siste året? (n=158)

Figur 3-5: Universell utforming som tema på kommunestyre- eller bystyremøte

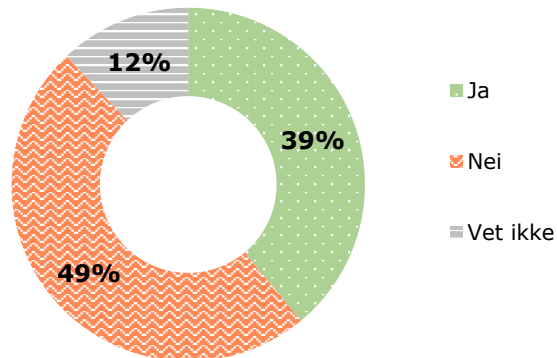
Det er dermed flere som svarer at det ikke blir tatt opp som tema eller at de ikke vet, enn det er respondenter som svarer at det har blitt tatt opp som tema det siste året. Videre analyser viser at det er en signifikant større andel respondenter fra små og mellomstore kommuner som oppgir «Nei», sammenlignet med respondenter i store kommuner. Dette tyder på at universell utforming oftere blir diskutert i viktige politiske fora i store kommuner, sammenlignet med i mellomstore og små kommuner.

3.5 Detaljeringsgrad

Kommunene er pliktig til å arbeide aktivt og målrettet for fremme universell utforming av funksjoner for allmennheten jf. ldl. §§ 17 og 19. Omtale av universell utforming i kommunens styringsdokumenter kan her være et effektivt verktøy for å imøtekomme aktivitetsplikten. Dersom det ikke er løftet som tematikk i overordnede styringsdokument er det lettere å "glemme det" eller ikke følge det opp i henhold til gjeldende lovkrav og plikter og konkretisere det i påfølgende prosesser. Ideelt rapporterer man på for eksempel mål og føringer i overordnede styringsdokumenter. Gjennom å omtale universell utforming i kommunens styringsdokumenter, kan det bidra til å sette retning og marsjordre for oppfølging. Dermed kan det også bli lettere for kommunens ansatte å prioritere og avsette ressurser til arbeidet. Konkretisering av tiltak, prioritering av arbeidsoppgaver, samt allokering av midler bør videre skje sektorvis og i underliggende prosesser.

Med et slikt bakteppe, er det interessant å undersøke hvorvidt det er spesifisert *hvordan* kommunen skal øke graden av universell utforming i styringsdokumentene (Figur 3-6). Mens 39 % oppgir at det er spesifisert hvordan kommunen skal øke graden av universell utforming, oppgir 49 % at dette ikke er spesifisert. 12 % svarer «Vet ikke», men dette kan også tolkes som et uttrykk for at kommunen ikke har styringsdokumenter for universell utforming.

I styringsdokumentene om universell utforming, er det spesifisert hvordan kommunen skal øke graden av universell utforming?
(n=158)

Figur 3-6 Spesifisering av hvordan kommunen skal øke graden av universell utforming

Svarfordelingen belyser at selv om universell utforming i stor grad er omtalt i kommunens styringsdokumenter, så kan det se ut til at kommunene i mindre grad har sett på hvordan arbeidet skal utføres. Samtidig ser vi at det er en signifikant forskjell på tvers av kommunestørrelse. Det er en større andel respondenter fra store kommuner som oppgir at det er spesifisert hvordan kommunen skal øke graden av universell utforming i styringsdokumentene².

3.5.1 Begrepsbruk kan være viktig for strategisk fokus og engasjement

I de kvalitative intervjuene kommer det frem at det varierer hvilke ord og uttrykk som kommunene anvender i sitt strategiske fokus (dvs. at de har en tydelig eller helhetlig politisk satsning i kommunen). Ikke alle bruker «universell utforming» som hovedbegrep i styringsdokumenter eller dagligtale. Flere foretrekker ord som «tilgjengelighet», «tilrettelegging» eller «likeverdighet», mer enn «universell utforming» i plan- og strategisammenheng, til å beskrive deres satsning på å gjøre løsninger, tjenester og fysisk utforming tilgjengelig for alle.

Ordvalgene fremstår ikke tilfeldige. Flere argumenterer for at «universell utforming» enten kan virke litt fremmedgjørende, lite folkelig eller ikke dekkende for det de ønsker å oppnå. Informantene mener at de andre begrepene fanger alle aspektene på en mer pedagogisk og forståelig måte. Slik begrepsbruk gjør det lettere å få folk med på tankegangen og det strategiske fokuset.

«Hva slags begreper skal vi bruke? Vi bruker begrepet «Tilgjengelighet for alle». Det er det beste begrepet og dekker alle grupper og formål. Tror (universell utforming) blir skremmende for mange, de ser det som skremmende og omfattende. Det å heller si tilgjengelighet, det er et bedre uttrykk for å ufarliggjøre og normalisere. Det gjør at oppgavene i dagliglivet ikke trenger å hekte på merkelappen universell utforming. Det blir ikke så omfattende og overveldende. Ikke et 100 % mål, men må være i en prosess mot utvikling.»

² 24 respondenter fra «Stor kommune» oppgir at det er spesifisert og 15 som svarer at det ikke er spesifisert. Til sammenligning er det 19 respondenter fra «Liten kommune» som svarer at det er spesifisert og 29 stykker som oppgir at det ikke er spesifisert hvordan kommunen skal øke graden av universell utforming. Det er henholdsvis 46 respondenter fra «Stor kommune» og 56 respondenter fra «Liten kommune» i dette spørsmålet.

Hvorvidt begrepene som kommunene anvender er direkte synonymt med universell utforming som begrep, er noe mer usikkert. At likevel enkelte kommuner opplever begrepet som «lite folkelig» og vanskelig for folk flest å forstå, tyder muligens på manglende kunnskap om universell utforming i seg selv. Blant annet om hvordan universell utforming er et helhetlig prinsipp, ikke kun et materielt krav. Selv om det for noen kan handle om et retorisk grep for å understøtte politiske satsninger, er det likevel interessant at noen kommuner bevisst velger andre begreper enn universell utforming, uten at vi kan si noe inngående om hvordan de definerer de alternative begrepene de anvender («tilgjengelighet», «tilrettelegging», «likeverdighet», etc.).

V3.5.2 Det strategiske fokuset blir påvirket av engasjerte ressurspersoner og lokalt næringsliv

Kommuneplanene er ofte generelle og overordnede. Funn fra intervjuene viser at det strategiske fokuset på universell utforming er avhengig av at aktører og ansvarlige involverer seg og går gjennom planverk for kommunale prosjekter, hvor universell utforming blir gjennomgått og drøftet. I flere kommuner er det strategiske fokuset et resultat av at ressurspersoner engasjerer seg. Dette gjelder spesielt politikere, ordførere eller fagansvarlige. Det bærer preg av at det har vært noe personavhengig, hvorvidt kommunene har et strategisk fokus eller ikke (inkl. styringsdokumenter).

Samtidig kan det også være et resultat av næringsinteresser i kommunen. Noen kommuner har interesser som gjør at man må tiltrekke seg innbyggere eller turister, og da er universell utforming en viktig del av dette. Dette gjelder kanskje særlig kommuner som har mange besøkende, men også kommuner som er preget av fraflytning eller en aldrende befolkning.

Kommunen Øystre Slidre er en interessant case eksempel på dette. Det er en liten kommune som har hatt et kjent helsesenter som har tiltrukket mange utenfor kommunen til å besøke og benytte helsehusets tjenester. Samtidig er kommunen en turistdestinasjon for vinteraktiviteter. De er avhengig av besøkende for å generere inntekter til kommunen. Selv om helsehuset har eksistert lenge, så oppstod det strategiske fokuset på universell utforming først med en ordfører som så næringspotensialet. De har blitt med i prosjektet «Accesstour», som har som formål å bidra til at alle kan benytte seg av naturdestinasjoner, uavhengig av fysiske eller kognitive forutsetninger (Nordlandsforskning, 2023). Kommunen har godkjent at vi kan gjengi kommunen ved navn. Under gjengir vi noen sitater som belyser nærmere:

«Vi ser også at vi har et næringspotensiale i tilrettelegging – de som har vært på helsehuset, de får en forkjærlighet for plassen, og vil gjerne komme tilbake. (...) Vi skal ha bedre tilrettelegging og gi bolyst for alle, og tilby gjestene våre noe mer som genererer aktiviteter og inntekter. I en liten distriktskommune er det å generere aktivitet også en løfteprioritet».

Informantene forteller at universell utforming er et hensiktsmessig tiltak for å øke trivsel og bokvalitet, som igjen leder til markedsinteresse:

«Hvis vi er dårlig på dette (tilgjengelighet), da vil ikke komme tilbake hit. Enten som gjest, deltidsinnbyggere eller fastboende. Så er det tilrettelagt, så vil det gi besøkslyst og bolyst. Og det får vi igjen for. At folk vil komme hit er en stor styrke for oss».

Fokuset på universell utforming har imidlertid ikke kun kommet av seg selv, da helsesenteret har vært en aktiv og nyttig støttespiller:

«Helsesenteret er en nødvendig ressurs for å kunne ha et strategisk fokus. Ellers hadde vi ikke hatt kompetanse eller fokus, eller markedsgrunnlag for at det er et interessant tema. Tilleggsdimensjon som gjør det interessant. Fokuset i kommunen startet først for 4-5 år siden, men helsesenteret har eksistert i 50 år.»

4. Organisering av universell utforming

Hittil har vi sett at universell utforming i varierende grad er på den politiske agendaen, og at den strategiske satsningen er noe mangelfullt i mange kommuner. For å få et dypere innsikt i kommunenes arbeid med universell utforming, er det interessant å se på hvordan kommunene har organisert arbeidet med universell utforming innad i kommunen, samt hvordan arbeidet med universell utforming er finansiert.

Overordnet tyder resultatene på at det er variasjoner i organiseringer av arbeidet med universell utforming blant kommunene som deltok i undersøkelsen. Mange kommuner mangler en systematisk tilnærming til arbeidet med universell utforming, og vi ser at kommunenes arbeid på området ofte er drevet av engasjementet til enkeltindivider. To tredjedeler av kommunene som deltok i spørreundersøkelsen oppgir at kommunen har en eller flere ansatte eller ressurspersoner som fungerer som pådrivere/rådgivere for universell utforming, men kun 15 % av kommunene oppgir at de har en tverretattlig gruppe som har universell utforming som sitt ansvarsområde. En tverretattlig gruppe kan øke mulighetene for å jobbe aktivt med universell utforming på tvers av kommunens mange ansvarsområder og integrere arbeidet med universell utforming i kommunens daglige virke.

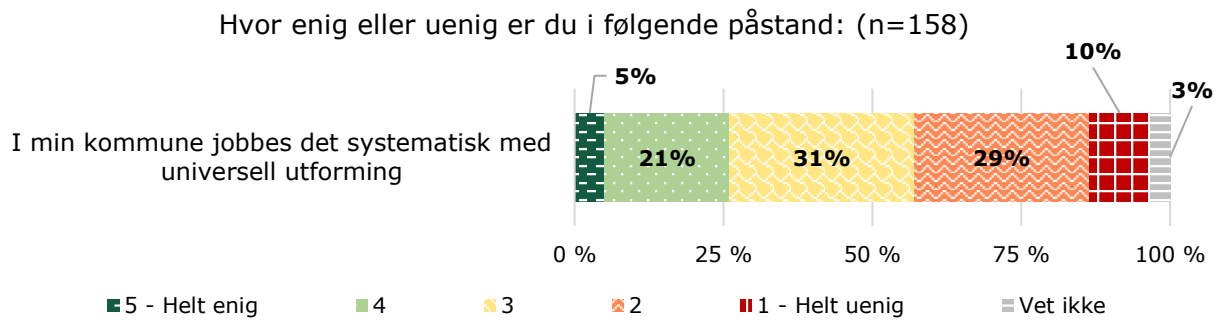
Mange av kommunene som deltok i spørreundersøkelsen oppgir at de siden 2022 har finansiert utbedringer av bygg eller uteareal som har bidratt til økt grad av universell utforming. Samtidig oppgir mange av informantene i intervjuene at det er utfordrende å sette av øremerkede midler til å øke graden av universell utforming. Kommunestørrelse ser ut til å være en viktig faktor i kommunens tilnærming til universell utforming – der store kommuner i større grad enn små og mellomstore kommuner, jobber systematisk med universell utforming.

Konsekvensene av manglende systematisk arbeid er at den kompetansen kommunen faktisk innehar i liten grad blir delt internt i kommunen, men sitter hos enkeltindivider eller i utvalgte team eller avdelinger. Dette fører til at kommunen mangler en helhetlig tilnærming til universell utforming, og at kunnskapen om hva som kreves for å skape et universelt utformet samfunn, blir sittende i «lommer» i organisasjonen.

4.1 Systematisk arbeid

For å få innsikt i arbeidet som utføres omkring universell utforming, utover systemer og strukturer, spurte vi respondentene om hvorvidt de opplever kommunen arbeider systematisk med universell utforming.

Som vi kan se av Figur 4-1, oppgir 26 % av respondentene at de er helt eller delvis enig i at det jobbes systematisk med universell utforming i kommunen (andelen «Helt enig» og «Delvis enig»). Til sammenligning svarer hele 39 % at kommunen ikke arbeider systematisk, der 10 % er «Helt uenig» i påstanden. Også i denne påstanden er «Verken eller» kategorien nokså stor, da 31 % svarer dette.

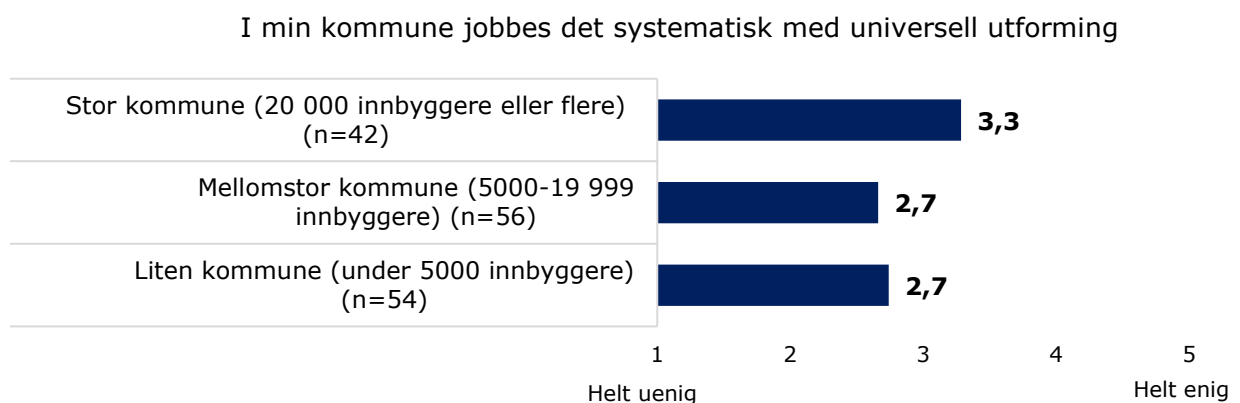

Figur 4-1: Systematisk arbeid med universell utforming

Svarfordelingen viser at omtrent én av fire respondenter opplever at det jobbes systematisk med universell utforming i kommunen. Samtidig viser resultatene at flertallet av kommunene i noen eller liten grad opplever at de arbeider systematisk med universell utforming. Funn fra intervjuene tyder på at flere kommuner skulle ønske at de jobbet mer systematisk med for eksempel kartlegging av universell utforming i kommunale bygg. En av respondentene trekker frem at kommunen har flere ansatte med god kompetanse på universell utforming, men at det er utfordringer med å få utnyttet dette:

«Vi har flere i kommunen med god kompetanse innenfor universell utforming, men problemet er at de ikke blir brukt. De kunne med fordel vært tatt med i prosjekter og avgjørelser som blir tatt i kommunen, på lik linje med rådene.»

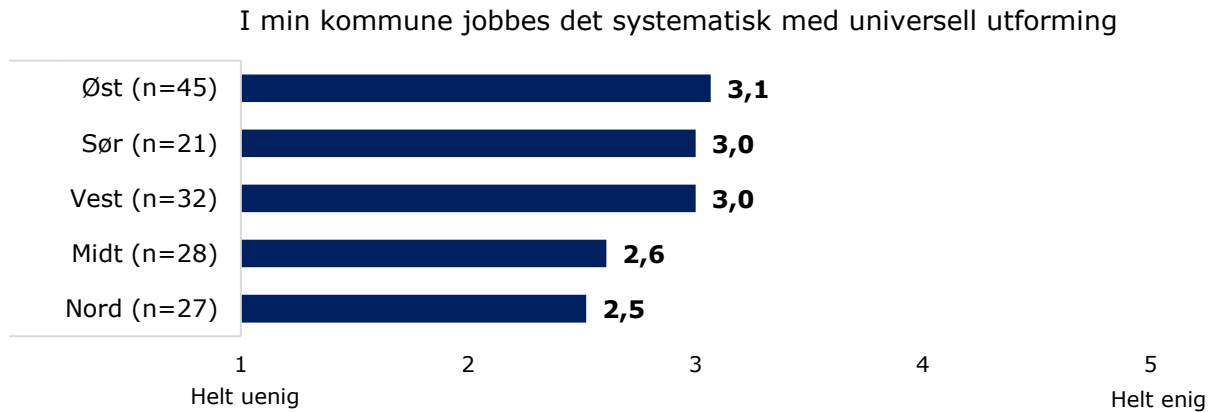
Kommunestørrelse ser ut til å være en viktig faktor i hvorvidt kommunene arbeider systematisk med universell utforming eller ikke. Figur 4-2 viser at respondenter fra store kommuner i gjennomsnitt svarer at det jobbes mer systematisk med universell utforming enn respondenter fra små og mellomstore kommuner. Skalaen går fra 1 - «Helt uenig» til 5 - «Helt enig» i at det jobbes systematisk med universell utforming i kommunen. Forskjellen på tvers av kommunestørrelse er signifikant.

Figur 4-2: Systematikk etter kommunestørrelse

Figur 4-3 viser at respondenter fra region Øst oppgir i gjennomsnitt at de er mer enig i at det jobbes systematisk med universell utforming. Dette kan sees i sammenheng med at det er flere store kommuner i region Øst. Som Figur 4-2 viser er større kommuner generelt mer enig at det jobbes systematisk med universell utforming. Forskjellen mellom respondenter fra Øst, Sør og Vest er

imidlertid veldig liten. Respondenter fra region Nord oppgir i gjennomsnitt at de er mindre enig i at det jobbes systematisk med universell utforming sammenlignet med de andre regionene.

Figur 4-3: Systematikk etter region

Når vi gjennomfører analysen etter hvorvidt kommunene har en strategi eller handlingsplan, ser vi at respondenter som oppgir at de både har en egen strategi og en egen handlingsplan er mer enig i påstanden om at det jobbes systematisk med universell utforming i kommunen (Figur 4-4). Det kan tyde på at det å ha en handlingsplan og/eller strategi bidrar til at respondentene opplever arbeidet som mer systematisk.

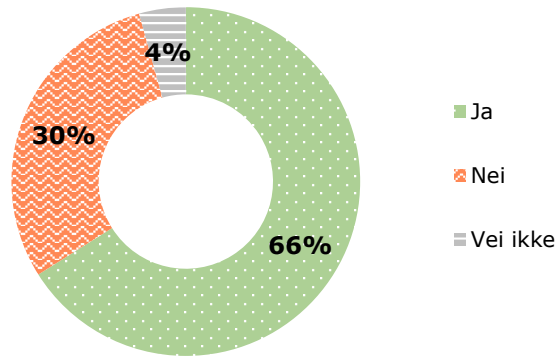
Figur 4-4: Systematikk og strategi/handlingsplan for universell utforming

4.2 Pådriver/rådgiver for universell utforming

For å få et dypere innsikt i organiseringen av arbeidet, er det interessant å se på hvorvidt kommunene ansatte eller ressurspersoner som fungerer som pådrivere/rådgivere for universell utforming (Figur 4-

5). Blant respondentene er det 66 % som svarer bekreftende, mens 30 % svarer at de ikke har dette i sin kommune.

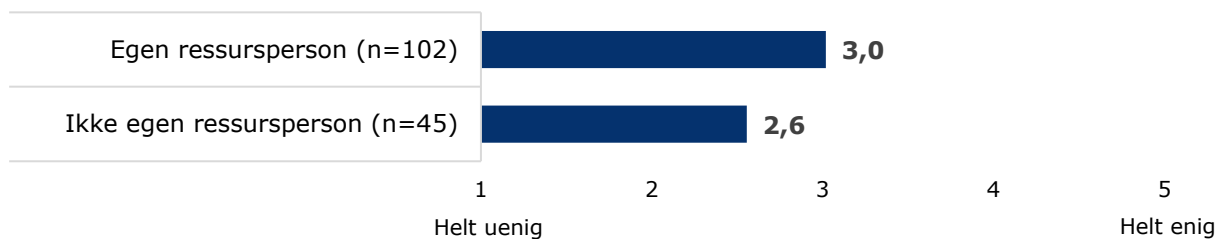
Har kommunen en eller flere ansatte eller ressurspersoner som fungerer som pådrivere/rådgivere for universell utforming? (n=158)

Figur 4-5: Pådrivere/rådgivere for universell utforming

Å ha en egen ressursperson som fungerer som pådriver/rådgiver for universell utforming ser ut til å ha en positiv sammenheng med å jobbe systematisk med universell utforming. Kommuner som oppgir at de har en egen ressursperson som fungerer som pådriver/rådgiver for universell utforming, vurderer også kommunenes systematiske arbeid med universell utforming høyere enn kommuner som ikke har en egen ressursperson (Figur 4-6). Forskjellen er signifikant.

I min kommune jobbes det systematisk med universell utforming

Figur 4-6: Systematikk og egen ressursperson

Også kommunestørrelse ser ut til å ha en sammenheng med hvorvidt kommunen har en egen ressursperson. I store kommuner er det flere av respondentene som oppgir at de har ansatt(e) som fungerer som pådrivere/rådgivere for universell utforming. Det er ingen signifikant forskjell i svarfordelingen mellom liten og mellomstor kommune. Skillet mellom kommunestørrelse kan indikere at store kommuner har større sannsynlighet for å ha ansatte med et slikt ansvarsområde, som følge av flere ansatte og mer ressurser.

4.2.1 Kompetansen drives gjerne av dedikerte personer eller ressurser i kommunen

Funn fra intervjuene tyder på at der kunnskapen er høy, er det vanlig at kompetansen om universell utforming drives av dedikerte personer eller ressurser i kommunen. Dette betyr gjerne at personene tar et initiativ for å sette begrepet på dagsorden, er opptatt av medvirkning av ulike brukergrupper eller anvender et helhetlig perspektiv i henhold til universell utforming i det daglige arbeidet. Det kan være personer som har et stort personlig engasjement for universell utforming, eller det kan være i kraft av stillingen eller formell kompetanse som gjør at personene har et særlig fokus på universell utforming. Det er tydelig at kompetansen i kommunen ofte lenes på disse enkeltpersonene eller ressursene, og at de utgjør en stor forskjell i kommunenes arbeid, fokus og bredere kompetanseheving.

«Fordel å ha en pådriver. Man kan gå til en, spørre, ta med seg videre og jobbe på tvers. Det er en suksessfaktor å ha en egen rådgiver på UU. Bruker henne i enkeltprosjekter og prosesser – hun er bindeledd mellom enheter. (..) Alle kan ikke ha all kunnskap, og å ha en dedikert ressurs alle vet de kan spørre om råd er bra.»

«Kunnskapen i kommunene er ganske bra, men ikke et bevisst valg. Det er litt tilfeldig, at noen har noe realkompetanse, noen har med seg noen private ferdigheter som gjør at man har ekstra kompetanse.»

At kompetansen er avgrenset til utvalgte personer gjør det imidlertid nokså sårbart. I tillegg vil andre pressende hensyn gjøre at kompetansen også får et begrenset omfang enkelte steder:

«Det er sårbart nå, den som sitter med spisskompetansen er meg. Men vi har en viss grad kompetanse innenfor byggesak – må ha det med i vedtakene om det ikke er noe i overordnet plan. Har hatt en kumulativ utvikling, at vi har blitt bedre og bedre på dette. Er et emne som fort detter mellom skolene. Er et godt formål, men dukker ofte opp ting man anser som er viktigere.»

Flere kommuner henviser til at stillinger som ergoterapeuter eller arkitekter er viktige for å opprettholde og spre kompetanse. Det vises til deres formalkompetanse, og at stillingene er avgjørende for å ivareta hensyn til universell utforming. Enkelte kommuner forteller også om andre stillinger, blant annet «miljørettet helsevern», som ble beskrevet som en stilling som har ansvar for universell utforming på alle kommunale prosjekter, på tvers av avdelinger.

«Kompetansen er best hos de som har det som profesjon, ergoterapeuter. De er driverne her. Også er det nokså stigende i planavdelingen. Også skal vi løfte tekniske avdeling etter hvert (...) (Kompetansen) er ikke gjennomsyret i administrasjonen.»

4.2.2 Hvilken sektor jobber pådriveren/rådgiveren i?

Figur 4-7 viser en fordeling blant respondentene som oppgir at de har ansatte som fungerer som pådriver/rådgiver for universell utforming, over hvilke(n) sektor(er) pådriveren/rådgivere jobber i. 62 % av respondentene oppgir at den eller de ansatte som er pådriver/rådgiver jobber innenfor «Plan, bygg og teknisk». 52 % svarer at de har ansatt(e) som jobber med universell utforming på tvers av alle sektorer/områder, mens 43 % oppgir at de ansatte som er pådriver/rådgiver jobber innenfor «Samfunnsutvikling». Med «Samfunnsutvikling» tenker vi på kommuneplanlegging med mer, ofte litt overlapp mot plan bygg og teknisk, men mer strategisk og overordnet. Kommuneplanlegger,

folkehelsekoordinator osv., kan typisk jobbe her. «Oppvekst og utdanning» er den sektoren/området der færrest oppgir at de har ansatte som fungerer som pådriver/rådgiver for universell utforming.

22 % av respondentene oppgir at de har ansatt(e) i andre sektorer/områder enn de som nevnes som svaralternativer som fungerer som rådgiver/pådriver for universell utforming. Det ble derfor gitt mulighet til å spesifisere hvilke i et eget felt i spørreundersøkelsen. Her trekker flere frem Kommunikasjonsavdeling. Noen oppgir også Administrasjon.

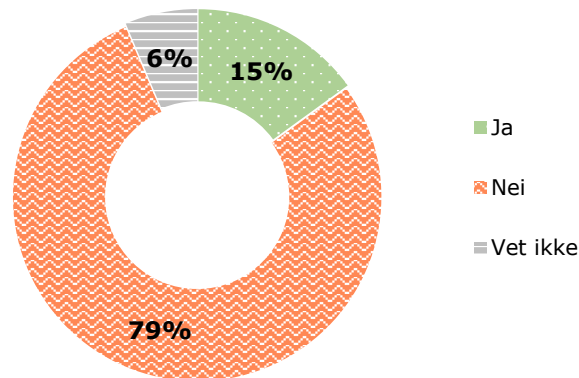

Figur 4-7: Hvilken sektor jobber pådriver/rådgiver

4.3 Tverretatlig gruppe

Til forveksling fra det å ha pådrivere/rådgivere med universell utforming som ansvarsområde, kan kommuner ha etablert en tverretatlig gruppe innrettet mot temaet. Figur 4-8 viser at kun 15 % oppgir at det finnes en tverretatlig gruppe som har universell utforming som sitt ansvarsområde. 79 % svarer at de ikke har en tverrfaglig gruppe med universell utforming som sitt ansvarsområde.

Finnes det en tverretatlig gruppe som har universell utforming som sitt ansvarsområde? (n=158)

Figur 4-8: Tverretatlig gruppe

Etter kommunestørrelse ser vi at det er en signifikant forskjell, hvor flere store kommuner rapporterer at de har en tverrfagliggruppe sammenlignet med små kommuner. I likhet med spørsmålet om hvorvidt man har pådrivere, kan dette komme av at større kommuner ofte har flere ansatte og mer ressurser å sette av.

Respondentene som svarte ja (15 %) på dette spørsmålet fikk mulighet til å utdype hvordan den tverretatlige gruppen er organisert og hvordan det jobbes i gruppen. Svarene tilsier at det varierer i både organisering og gjennomføring av arbeidet med universell utforming i den tverretatlige gruppen. Variasjonen kan indikere at rammene for slike grupper er uklare på tvers av kommuner, hvilket kan lede til ulike utfall. Under er noen av svarene gjengitt:

«Gruppen består av fagfolk fra plan og bygg, helse, samt representant for råd for personer med funksjonshemninger. De får alle plan og byggesaker til uttale, og har tre møter i året.»

«Et team som jobber etter et mandat. Ikke avsatt egne ressurser til arbeidet, men dette er høyt ønsket. Lederrollen rullerer i teamet. Dette gir noe dårlig kontinuitet. Teamet har faste møter ca. 8 ganger i året. Jobber mye mot reguleringsplaner.»

4.4 Finansiering av universell utforming

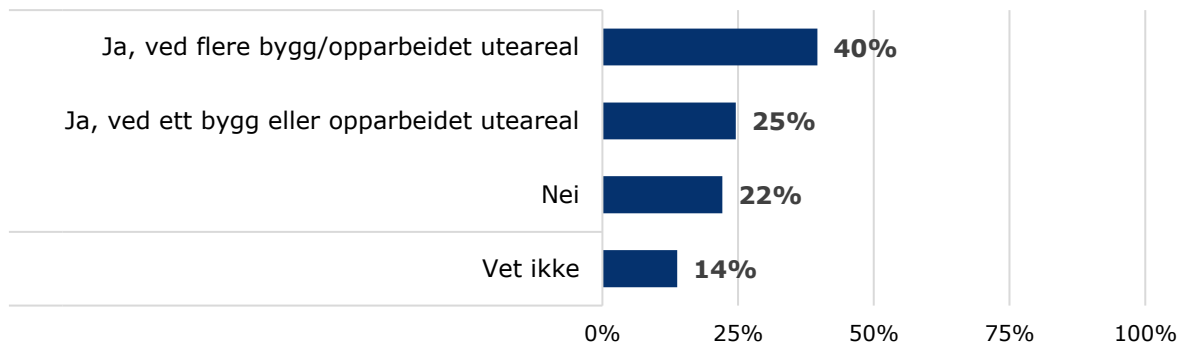
I tillegg til rollen som plan- og bygningsmyndighet har kommunen som eiendomsforvalter ansvar for universell utforming i egne bygg og uterom. For bebyggelse og uterom som ikke er nybygg, vil det være aktuelt for kommunen å finansiere utbedring for å sikre økt grad av universell utforming. Dette kan også gjelde ordinære oppgraderinger der bevissthet om avvik medfører økt grad av universell utforming.

Mange av kommunene som deltok i undersøkelsen oppgir at de har finansiert utbedringer som har bidratt til økt grad av universell utforming. Samtidig oppgir mange av informantene i intervjuene at det er utfordrende å sette av øremerkede midler til å øke graden av universell utforming.

4.4.1 Finansiering av utbedringer

Figur 4-9 viser at 65 % oppgir at kommunen har finansiert en eller flere utbedringer som har bidratt til økt grad av universell utforming i 2022. Av disse svarer 40 % at dette gjelder ved flere bygg/opparbeidet uteareal enn kun ved ett. 22 % av respondentene svarer at det i løpet av 2022 ikke har blitt finansiert utbedringer som har bidratt til økt grad av universell utforming. Med «utbedringer» mener vi tiltak eller oppgraderinger som bidrar til vesentlige bedringer av universell utforming.

Har kommunen i 2022 finansiert utbedringer som har bidratt til økt grad av universell utforming? (n=158)

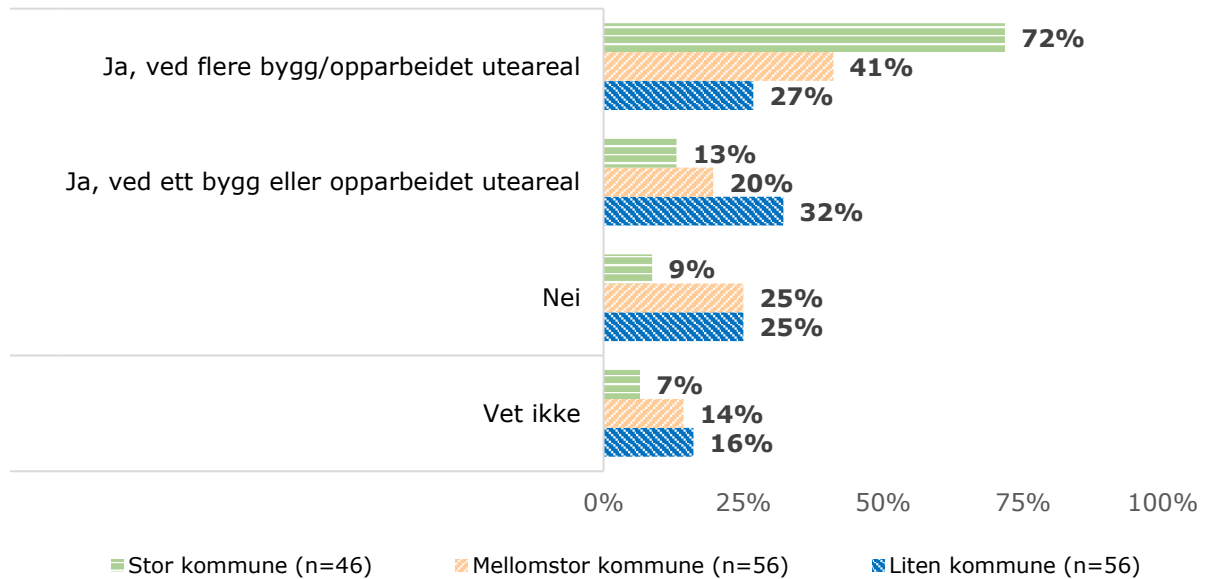

Figur 4-9: Finansielle utbedringer og universell utforming

I intervjuene ble informantene spurt om kommunen har avsatte midler til universell utforming. De fleste informantene påpekte at de ikke hadde det, og fortalte at det er vanskelig å prioritere universell utforming som en egen post i budsjettene.

Figur 4-10 viser hvordan svarfordelingen til respondentene fordeler seg etter kommunestørrelse på spørsmål om hvorvidt kommunen har finansiert utbedringer som har bidratt til økt grad av universell utforming. Hele 72 % av respondentene i store kommuner oppgir at det har blitt finansiert utbedringer som har ført til økt grad av universell utforming ved flere bygg/opparbeidede uteareal. Tilsvarende svarprosent er 41 % for mellomstore kommuner og 26 % for små kommuner. Forskjellen er signifikant.

Har kommunen i 2022 finansiert utbedringer som har bidratt til økt grad av universell utforming?

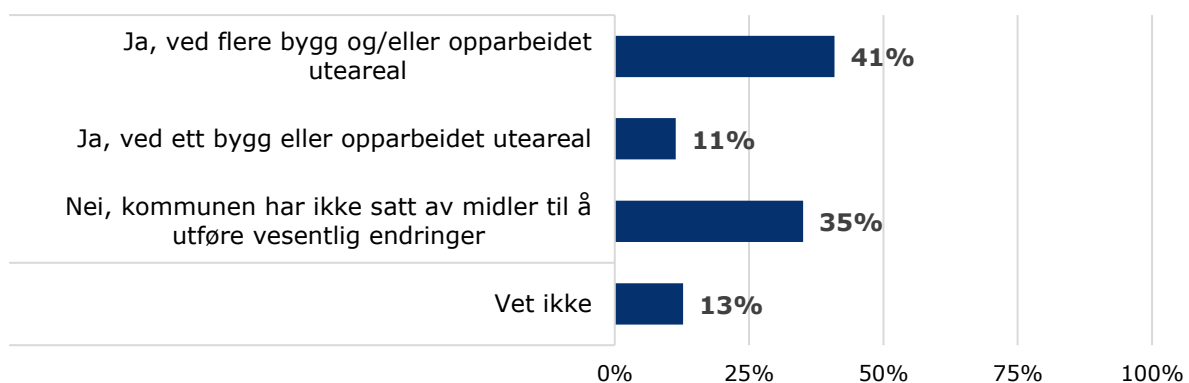

Figur 4-10: Finansielle utbedringer etter kommunestørrelse

4.4.2 Avsatte midler

Figur 4-11 viser at 41 % av respondentene oppgir at kommunen har avsatt midler i gjeldende økonomiplan til å utføre utbedringer som vil bidra til økt grad av universell utforming ved flere prosjekter, mens 11 % oppgir at dette har vært tilfelle ved ett bygg eller opparbeidet uteareal. Dette tilsier at de som svarer at kommunen har avsatt midler i gjeldene økonomiplan er det flere som svarer at dette har vært ved flere bygg og/eller utearealer enn kun ved ett bygg eller opparbeidet uteareal. 35 % svarer at det ikke har blitt avsatt midler til å utføre vesentlige endringer.

Har kommunen avsatt midler i gjeldende økonomiplan til å utføre utbedringer som vil bidra til økt grad av universell utforming?
(n=158)

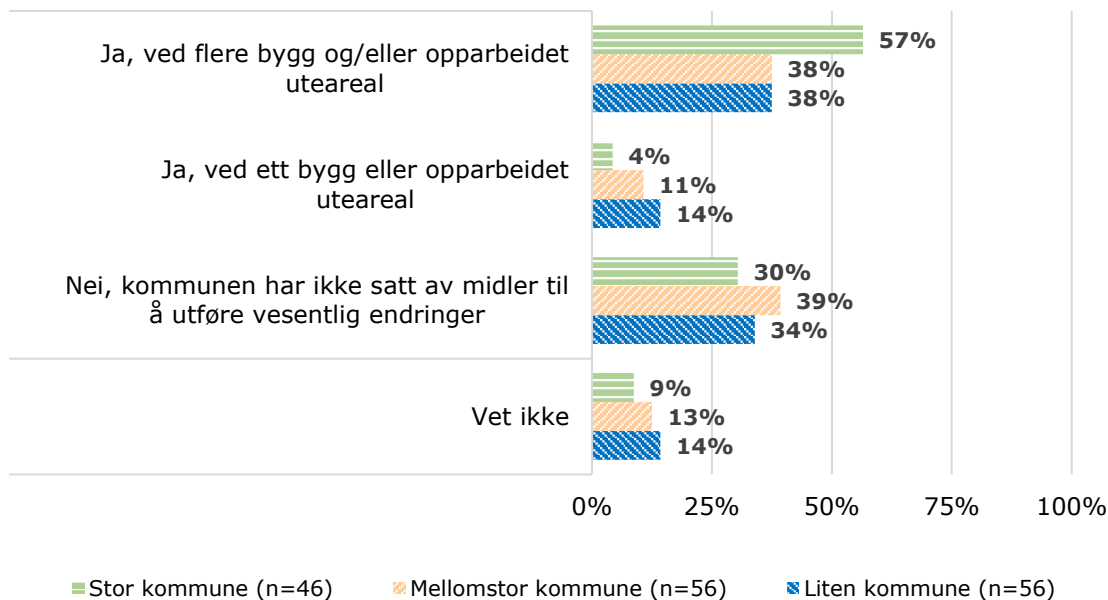

Figur 4-11: Avsatte midler i gjeldene økonomiplan

Svarfordelingen viser at kun halvparten av kommunene har satt av midler til utbedringer, hvilket indikerer en mangelfull økonomisk prioritering av temaet. Samtidig er det nødvendig å påpeke at dette ikke nødvendigvis sier noe om viljen til å jobbe aktivt med universell utforming, men heller noe om de økonomiske forutsetningene for å gjøre det.

Videre analyser viser det er flere respondenter fra store kommuner (57 %) som oppgir at det har blitt avsatt midler til dette formålet enn respondenter fra mellomstore (38 %) og små (37 %) kommuner (Figur 4-12). Denne forskjellen etter kommunestørrelse er signifikant.

Har kommunen avsatt midler i gjeldende økonomiplan til å utføre utbedringer som vil bidra til økt grad av universell utforming?

Figur 4-12: Avsatte midler i gjeldene kommuneplan etter kommunestørrelse

Respondentene ble i undersøkelsen gitt mulighet til å utdype med eksempler på utbedringer som ble gjort i 2022. Flere oppgir konkrete eksempler knyttet til utbedringer på ulike fasiliteter i sin kommune. Dette er noen av eksemplene som respondentene oppgir:

«Kommunen har et eget prosjekt som administrerer tildeling av tilskudd til virksomheter for uu tiltak. De senere år er det brukt avsatt om lag 100 millioner kroner per år.»

«Utbedringer ved skole pga. flere elever med funksjonshemming.»

«Setter inn dørautomatikk i bygg, oppgradering av toaletter/dusjanlegg, bygger ramper i formålsbygg/kommunale boliger, akustikktiltak på grupperom, setter inn løfteplattform.»

4.4.3 Flere av de kommunene som deltok i intervju hadde fått finansiert utbedringer, men få hadde avsatt midler spesifikt til universell utforming

I intervjuene forteller enkelte kommuner at de har avsatt midler i forbindelse med at universell utforming har blitt lansert som et satsningsområde, og at de økonomiske tiltakene er en forlengelse av en politisk strategi på området. De fleste som har avsatt midler, forteller imidlertid at de har universell utforming som en integrert del av et helhetlig satsningsområde. For eksempel nevnes prosjekter som har fokus på byutvikling, tettsteder eller områdeløft. Altså er det i disse tilfellene ikke satt av midler eksplisitt til universell utforming, men de mener at når kravene til universell utforming er sterkt til stede, så regnes det som avsatte midler til formålet.

Typiske utbedringer eller tiltak som ble nevnt var avsatt midler til var utbedring av vei, gater eller fortau, oppgradering av eksisterende kommunale formålsbygg, trillesti i naturområder, forbedring av ankomst til butikker og lederlinjer. Samtidig var det enkelte som pekte på avsatte midler til interne tiltak, slik som midler til kartlegging eller kompetansehevingstiltak. Beløpene som nevnes har stor spredning, enkelte nevner midler til 100 000,-, mens andre nevner beløper over flere millioner norske kroner.

De fleste kommunene vi har intervjuet hadde imidlertid ikke avsatt midler spesifikt til universell utforming. Ikke alle kunne oppgi de faktiske årsakene til dette, men flere hadde gjort seg opp noen refleksjoner. Flere nevner mangel på kunnskap og fokus i kommunen og blant politikere. Flere mener også at det handler om at det foretas vanskelige økonomiske prioriteringer, i og med at det økonomiske handlingsrommet til kommunen er svært begrenset. For eksempel kan det skape dilemmaer når enkelte prosjekter kan være svært kostbare. En kommune nevner blant annet at å utbedre til større toaletter i gamle bygg er svært kostbart. Slik blir det oftere lettere å prioritere universell utforming i nye byggeprosjekter, enn å avsette midler til oppgradering av gamle bygg. Dette medfører imidlertid store etterslep når det gjelder universell utforming på gamle bygg.

Enkelte kommuner som hadde avsatt midler, trakk frem flere aspekter som de mener gjør det lettere å prioritere det økonomisk. For det første, er et argument at det ikke er vanskelig å prioritere hvis det integreres i overordnede prinsipper for arealplanlegging. Dette gjelder imidlertid særlig planer for nye utbygginger. For det andre, var et argument at det er lettere å prioritere når det er tydelige økonomiske gevinster både på kort og lang sikt. Det kan være at det genererer økt aktivitet og forbruk i kommunen, eller øker antall besøkende eller tilflyttere til kommunen. Det siste argumentet for at det er lettere å prioritere økonomisk er hvis man i større grad inkluderer personer med funksjonshemninger eller andre bevegelighetsutfordringer i planprosessene.

4.5 Organisering av universell utforming – utfordringer og muligheter

Samlet sett viser våre analyser at det er enkelte utfordringer som hindrer effektivt arbeid med universell utforming i kommunene.

4.5.1 Utfordringer med å prioritere langsiktige økonomiske effekter

For mange kommuner er kommuneøkonomi en sentral barriere. Flere begrunner manglende fokus eller tiltak med at det rett og slett ikke er økonomiske midler til å kunne gjennomføre det, og at mange kommuner er underfinansierte. Også dette handler i mange tilfeller om prioriteringsspørsmål, hvor universell utforming blir satt opp mot andre utgiftsposter eller tiltak som kommunen har ansvar for. For

flere kommuner er det en vurdering av kostnader versus nytteverdi, og kanskje spesielt i små kommuner med få innbyggere fremlegges dette som spesielt vanskelig.

«Den største utfordringen har med penger å gjøre, de tingene man ønsker å gjøre. Det er der det stagnerer, mange ting stopper på økonomi. Alltid en kost/nytte-vurdering. Er det verdt det? Hva annet er det det går på bekostning av? Hva oppnår man på ulike områder?»

Universell utforming av eldre bygninger fremstår som spesielt kostnadskrevende:

«Men det er et kostnadsspørsmål. Noen tiltak er ofte veldig fordyrende, og på grunn av det går vi ikke videre med det elementet. Er det eldre bygg som trenger tilrettelegging, blir det ikke prioritert fordi det ikke er mulig å realisere innfor de eksisterende rammene.»

«Å tilpasse de gamle byggene. Utrolig konstanskrevende. En utrolig samfunnsmessig gevinst. Bruker en stor sum på noe som gir en lite nedring kun for noen få personer.»

Flere peker på at hvis man skal prioritere tiltak innen universell utforming, så må det også forsvares i forhold til andre ressurskrevende tiltak, som også er pressende og krever administrativt eller politisk fokus. Enkelte kommuner fortalte også at det ofte oppstår uforutsette hendelser eller utgiftsposter som spiser av budsjettet, som ikke er planlagt for. Dette kan være for eksempel flom eller ras.

Det at økonomi ofte er bremsen for universell utforming, henger til dels sammen med at det stopper opp når kommunene må ta regningen selv. Som løsninger på utfordringene, forteller flere kommuner at øremerkede midler eller økte tilskudd fra staten er nødvendig for at kommunene skal kunne prioritere arbeidet i sine budsjetter. Mange kommuner vi har snakket med forteller om et stort behov for større økonomisk mulighetsrom, slik at de ikke må bruke egne kommunale midler. Dermed kan de oppnå økonomisk dekning til å gjennomføre tiltak og utbedringer.

Flere etterlyser mer informasjon om tilskuddsordninger som man kan søke på, og gjerne ulike tilskuddsordninger for ulike formål. Eksempelvis ville en egen tilskuddsordning dedikert til utbedring av gamle bygg gjort det enklere for kommunene. En kommune kommer med et konkret forslag for hvordan en tilskuddsordning kan se ut i denne sammenheng:

«Hvis man er tøff nok å gjennomføre en kartlegging av eksisterende bygg, så burde man også kunne satt av midler til å ordne det. Det er kanskje der det stopper. Det står jo på de midlene. Det har vært tilskuddspotter før. Det kunne vært et forslag til tiltak. Hvis man viser at man har kartlagt, at man har en strategi og en plan, så kan man søke om 50 % finansiering for å få det fikset. Det er en veldig viktig gulrot og drahjelp. Da hadde nok kommuner tatt tak i det. Hvis man hadde kanalisert en egen tilskuddspott, hadde det hjulpet på. Mye lovpålagte ting å gjøre, men det er ikke «lovpålagt» å fikse opp i eksisterende bygg. Det stopper litt opp på øremerkede midler, da hadde man vært låst til det.»

Oversikt over ulike tilskuddsordninger er likevel en forutsetning, da det kan være vanskelig for kommunene å vite hvordan og når de skal søke. Noen kommuner mener derfor at en oversikt over midler man kan søke på, informasjon om søknadskrav og tilhørende frister hadde vært til stor hjelp.

«Mer informasjon om midler man kan søke på og øremerkede midler. Informasjon om «I februar er den fristen». Vi går nok glipp av mange sånne frister. Må bli minnet på det. (...) Lokalpolitikere er glad i rammetilskudd. Men for å tvinge gjennom tiltak, så er øremerkede midler effektivt.»

4.5.2 Organisatoriske barrierer

En barriere som ofte blir nevnt handler om kapasitet internt i administrasjonen og de kommunale avdelingene som har universell utforming innenfor sitt virksomhetsområde. Det er ofte knyttet til mangel på både tid og antall ansatte. I konkurranse om hva som skal prioriteres, havner ofte universell utforming lengre ned på listen. Det fortelles ofte om at andre hensyn får forrang. Dette er spesielt hvis det oppstår akutte situasjoner, som tar tid og arbeidskapasitet fra ansatte.

«Alle har knapt med tid, da kommer UU langt ned på listen i viktighetsgrad. Andre ting veier mye tyngre.»

«Vi sitter på mye kompetanse, men å få realisert ting er vanskelig. Mangler kapasitet, mangler folk, mangler penger til å få gjort de prosjektene, og også rutiner. Kunne satt i gang kartlegging i morgen, hvis vi hadde satt av tid og penger til det.»

For å løse disse utfordringene er det samtidig muligheter som fins for å oppnå systematisk arbeid. Det første handler om å få oversikt over status for universell utforming i sin kommune, fordi det er et utgangspunkt for videre arbeid. Hvis man får bedre informasjon om status for sin kommune, vil det kunne være lettere å prioritere det i planer og strategier. Slik forankring kan videre brukes for å løfte kompetanse og fokus opp på et høyere nivå, enten hos administrasjonen eller hos politisk ledelse, eller begge deler. Eksempelvis nevner flere informanter viktigheten av at politikere engasjerer seg og får økt kunnskap på området, for at tiltak skal realiseres.

«Har hatt en dame som har hatt fokus på UU, men hun ga seg for fire år siden. Hun hadde barn som satt i rullestol. Hvis det skal løftes opp politisk, ser vi at vi er avhengig av at det er politikere som har det nært på kroppen. Ellers blir det ikke løftet. Det må være noen i det politiske miljøet som har det nært på kroppen. Du må ha det for at det skal bli løftet.»

Hvis man får bedre informasjon om status for sin kommune, vil det kunne være lettere å prioritere det i planer og strategier. Slik kan det også være et viktig startsted for å kartlegge hvor stor barriere fysiske forhold utgjør for videre utbedringer.

«I startfasen trenger vi en oversikt for å finne ut hva som mangler. Da er det lettere å jobbe med arbeidet videre.»

Videre er det hensiktsmessig å få hjelp til selve kartleggingsarbeidet. Flere kommuner har benyttet seg av Kartverkets tjenester og ordninger som hjelper med å kartlegge ulike forhold i kommunene, hvor de bl.a. har studenter i sommerjobb som utfører kartleggingene. Slik kartverket selv beskriver det;

«Kartverkets verktøy kartlegger tilgjengelighet for personer med redusert hørsel eller nedsatt syn. Ved å kartlegge framkommelighet, vil avdekke vi hvordan stedet er tilpasset for disse gruppene. Tilgjengelighetsdata for et område er et nyttig verktøy for arealplanlegging og byutvikling. Med hjelp av databasen kan en kommune finne ut hvordan situasjonen er i dag, hva de kan gjøre for å bedre tilgjengeligheten og hvordan midler kan brukes på en effektiv måte.» (Kartverket, 2023)

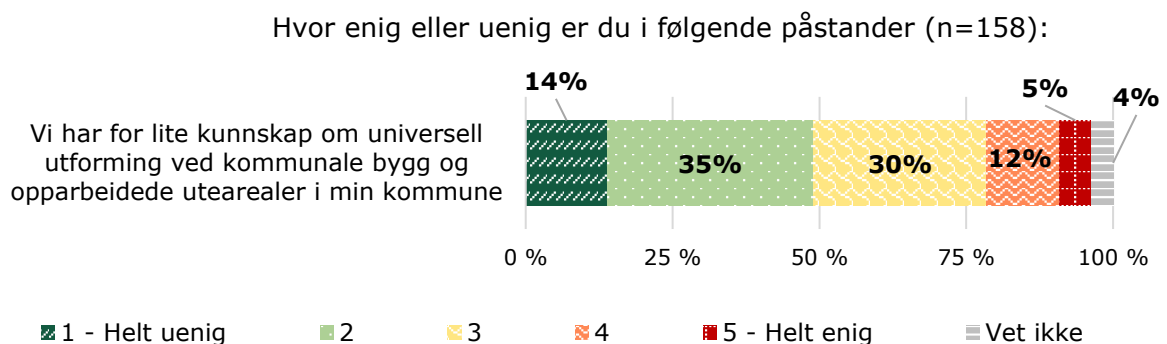
Kommunene i det kvalitative utvalget som hadde kartlagt gjennom Kartverket var meget fornøyd med dette. Det kan derfor være en gunstig ressurs for å heve kommunens fokus, i tillegg til at det er et tiltak som ikke er så kostnadsdrivende for kommunene. Altså kan kartleggingen i seg selv og oppfølgingen av resultatene i seg selv være bevisstgjørende og bidra til å heve kompetansen. Å spre mer kunnskap om denne tjenesten ut til kommunene kan være lurt, og et hensiktsmessig sted å starte for kommuner som ønsker å øke fokuset.

5. Kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg, utearealer og nettsider

Til nå har vi sett at kommunene i varierende grad har forankret universell utforming som en uttalt målsetting i sin kommune, og at flere opplever økonomiske og organisatoriske utfordringer med å prioritere tiltak som øker graden av universell utforming i praksis. Som vi så vidt var inne på i forrige kapittel, kan første steg i riktig retning være å få oppdatert kunnskap om status på universell utforming i kommunale bygg og opparbeide utearealer. Dette er en forutsetning for å kunne sette inn de riktige tiltakene for å øke graden av universell utforming i kommunen. Dette kapitlet ser derfor nærmere på kommunenes kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og utearealer.

Igjen ser vi av resultatene at det er stor variasjon i kommunenes opplevelse. Noen kommuner opplever å ha god kunnskap om universell utforming, mens andre kommuner opplever at de har manglende kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og utearealer. Resultatene tyder også på at det er utfordringer knyttet til valg og bruk av kartleggingsverktøy, og at mange opplever at kartlegginger ofte er omfattende og tidkrevende. Det etterspørres tydeligere rutiner for hvordan dette skal gjøres i kommunene, samt gode verktøy som ikke er for omfattende.

Figur 5-1 viser respondentenes svarfordeling på påstanden om at det er for lite kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og opparbeidede utearealer i kommunen. Skalaen går fra 1 - «Helt uenig» til 5 - «Helt enig» i at det er for lite kunnskap. Nesten halvparten (49 %) svarer at de er helt eller delvis uenig at det er for lite kunnskap i kommunen om universell utforming. Kun 5 % svarer at de er helt enig i at det er for lite kunnskap. Dette tilsier at de aller fleste mener det er god kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og opparbeidede utearealer i sin kommune.

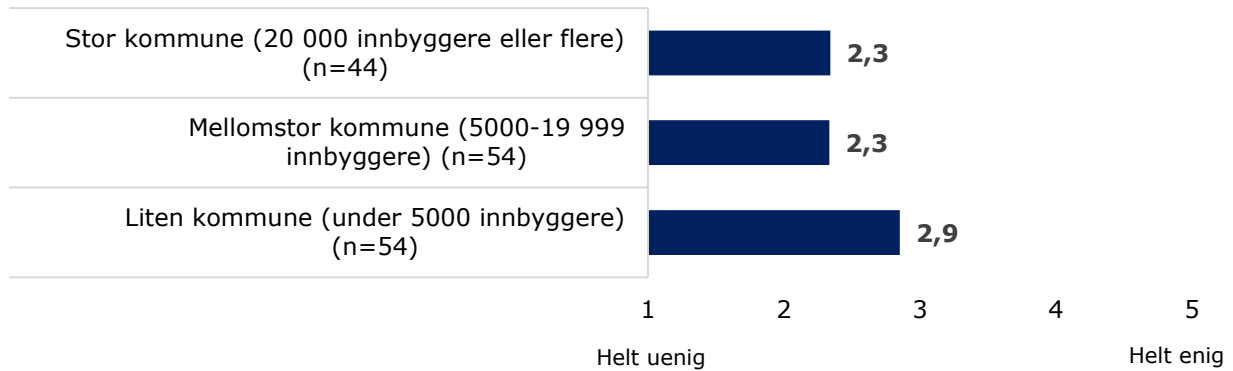

Figur 5-1: Kunnskap om universell utforming

Figur 5-2 viser gjennomsnitt etter kommunestørrelse. Skalaen går fra 1 - «Helt uenig» til 5 - «Helt enig» i at det er for lite kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og opparbeidede utearealer i kommunen. På tvers av kommunestørrelse ser vi en signifikant forskjell. Respondenter fra

små kommuner rapporterer en høyere gjennomsnittsverdi. Dette tilsier at respondenter fra små kommuner oppgir i gjennomsnitt at de er mer enig i at de har for lite kunnskap om utforming ved kommunale og opparbeidede uteareal sammenlignet med store og mellomstore kommuner.

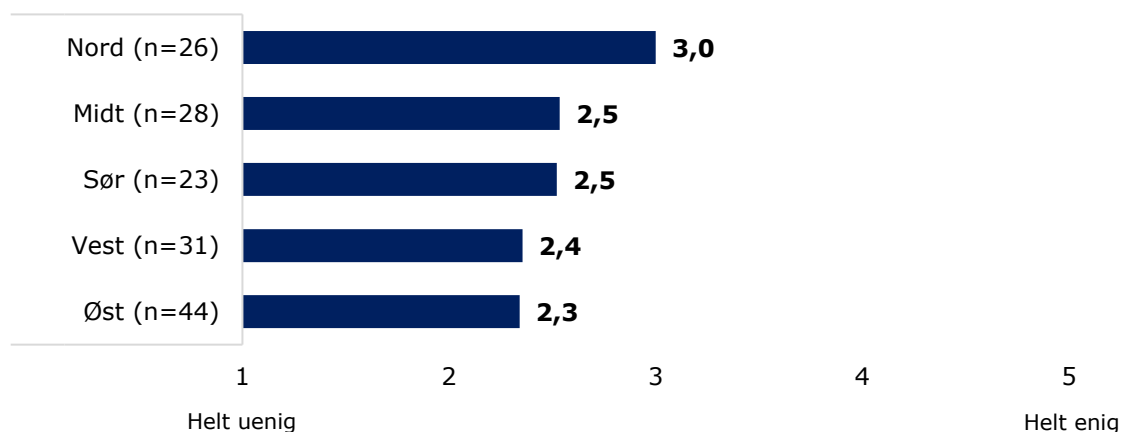
Vi har for lite kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og opparbeidede utearealer i min kommune

Figur 5-2: Kunnskap om universell utforming etter kommunestørrelse

Figur 5-3 viser at respondenter fra region Nord rapporterer en høyere gjennomsnittsverdi på påstanden om kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og opparbeidede utearealer. Av alle regionene svarer respondenter fra region Øst i gjennomsnitt at de er mer uenig i at det er behov for mer kunnskap. Skalaen går fra 1- «Helt uenig» til 5- «Helt enig» i at det er for lite kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og opparbeidede utearealer i kommunen.

Vi har for lite kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og opparbeidede utearealer i min kommune

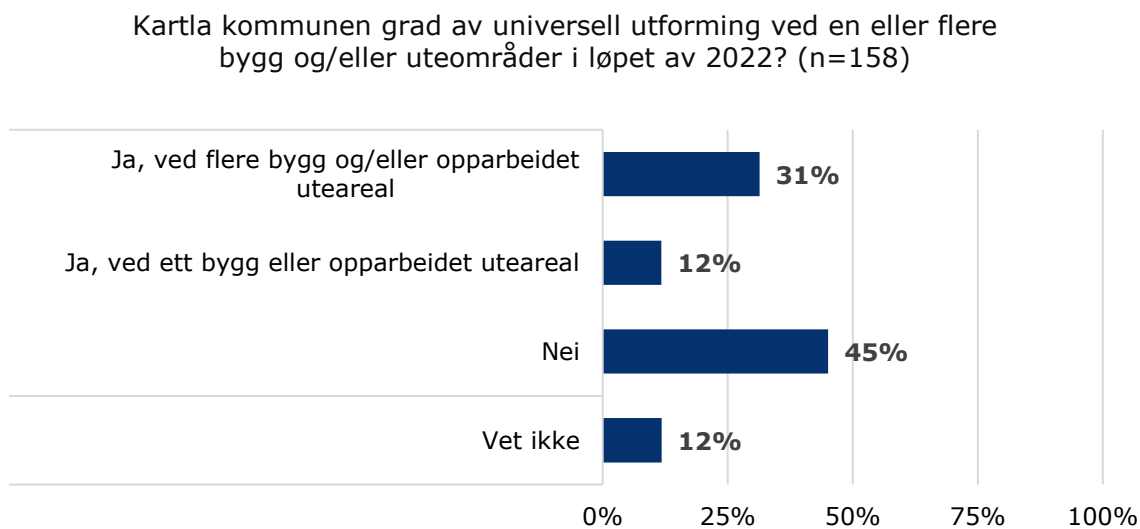

Figur 5-3: Kunnskap om universell utforming etter region

5.1 Kartlegging

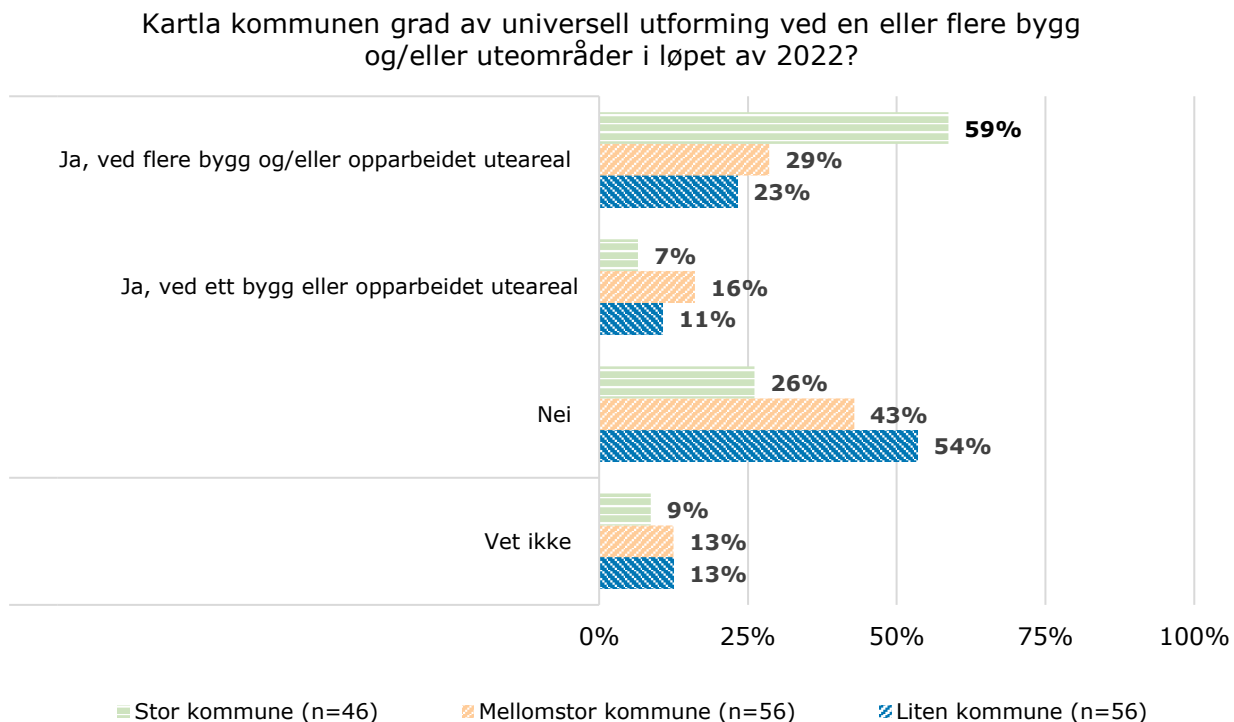
Resultatene tyder på at mange kommuner ikke jevnlig innhenter kunnskap om status på universell utforming ved sine bygg og uteområder. Dette igjen kan føre til at det blir enda mer utfordrende å prioritere oppgradering med det formål å øke tilgjengeligheten.

Figur 5-4 viser at litt over 40 % svarer at kommunen kartla grad av universell utforming ved ett eller flere bygg og/eller uteområder i 2022. Av disse svarer 31 % at dette var tilfelle ved flere bygg eller opparbeidet uteareal, og 15 % oppgir at det ble kartlagt grad av universell utforming ved ett bygg eller opparbeidet uteareal. 45 % oppgir at grad av universell utforming ikke ble kartlagt ved bygg eller uteområder i løpet av 2022.

Figur 5-4: Kartlegging av universell utforming i 2022

Figur 5-5 viser at det er en forskjell mellom hva respondenter i større kommuner oppgir på spørsmål om kartlegging sammenlignet med respondenter i små og mellomstore kommuner. 59 % av respondentene i store kommuner oppgir at det har blitt kartlagt grad av universell utforming ved flere bygg og/eller utearealer i løpet av 2022. For små kommuner er andelen 23 %. Forskjellen er signifikant.

Figur 5-5: Kartlegging etter kommunestørrelse

5.1.1 Å gjennomføre kartlegginger kan være ressurskrevende og være vanskelig å få til, men gir en høy nytteverdi og en bevisstgjørende effekt blant kommuner som har gjennomført det

Det er stor variasjon mellom kommunene vi har intervjuet om de har gjennomført kartlegging og hva slags type kartlegginger de har gjennomført. Det er ingen systematisk rutine eller tilnærming til hvor ofte eller hvordan kartleggingene har vært gjennomført.

Det nevnes mange former for ulike kartlegginger som har blitt gjort. Flere har gjennomført kartleggingene gjennom interne ressurser, mens andre har brukt eksterne aktører eller samarbeidspartnere. Der hvor eksterne aktører har blitt nevnt, har det vært kartlegging gjennom Kartverkets tilskuddsordning, en kommune har fått en rapport oversendt fra et helsesenter i kommunen hvor kartleggingen var gjennomført av et eksternt firma, mens en annen kommune har fått oversendt en rapport av Handikapforbundet. En kommune forteller også at de har brukt ergoterapeutstudenter.

De fleste informantene vi har snakket med, forteller at kartlegging er utfordrende. Kartlegginger er ofte omfattende og tidkrevende, samtidig som det ytres ønske om tydeligere rutiner for hvordan dette skal gjøres i kommunene. Enkelte informanter har fortalt at prosessen med å kartlegge kommunens bygningsmasse i henhold til universell utforming er så krevende at de har gitt opp flere ganger. Det etterspørres gode verktøy som ikke er for omfattende.

Der hvor kartlegging har blitt gjennomført med bruk av interne ressurser, har det vært nevnt en kartlegging av universell utforming av skolene eller uteområder i kommunen. Her har det gjerne vært brukt ergoterapeuter eller andre ressurspersoner internt, men først og fremst har kartleggingene enten vært initiert av og/eller gjennomført av råd for eldre og/eller råd for funksjonshemmede:

«Kartlegging også i regi av råd med eldre og personer for funksjonshemmede. Person i rullestol som har vært på mange ulike områder og bygg i kommunen og testet ut områdene/formålsbyggene i kommunene. Også har vi jobbet ut ifra det.»

Det er imidlertid viktig å presisere at det ikke alltid har vært kartlegging av universell utforming eksplisitt. En kommune forteller at kartleggingen de har gjennomført handlet om Eldres behov for å kunne komme seg ut. Universell utforming var imidlertid et sentralt tema i kartleggingen.

Funn fra intervjuene tyder på at enkeltsaker viser seg å være utløsende faktor i mange tilfeller når det gjelder universell utforming. Det kan for eksempel være at det starter en ny elev ved en skole som har behov for tilpasninger. I disse tilfellene iverksettes det da en kartlegging på den spesifikke skolen eleven skal begynne på, slik at vedkommende skal kunne fungere i skolehverdagen uten for mange hindringer. Informantene uttrykker at dette er en uheldig situasjon, og synes det er fortilende at de hele tiden løper etter, fremfor å kunne jobbe forebyggende.

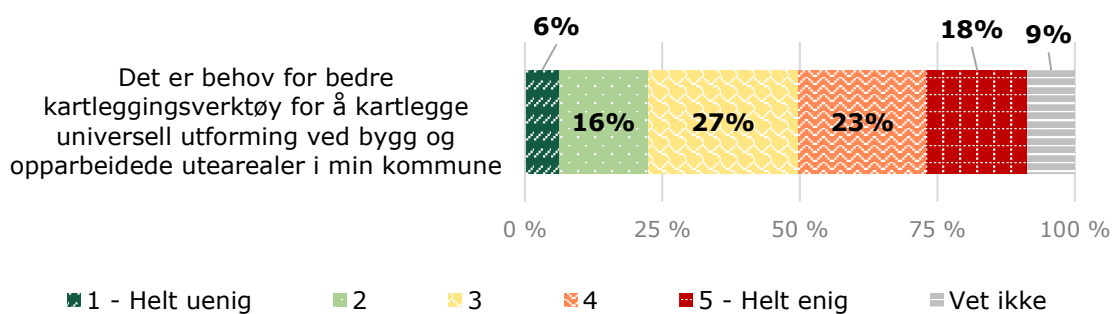
Flere kommuner forteller at kartleggingene har vært nyttige for dem i etterkant. Det har gitt nødvendig forankring, og har samtidig fungert som en effektiv bevisstgjøring for hvor tilrettelagt eller tilgjengelig kommunens bygg og uteområder er. I tillegg har det avdekket hvor god eller dårlig kunnskap kommunen har om universell utforming. En kommune forteller at det ga dem en «aha-opplevelse», mens en annen forteller at det var «en vekker». Med enkelte kartlegginger (spesielt utført av eksterne), så har det også vært veiledning og oppfølging i etterkant. Det gir en nyttig og ofte nødvendig pekepinn på hvor kommunen bør prioritere og rette fokuset.

5.1.2 Kartleggingsverktøy

Resultatene fra spørreundersøkelsen tyder på at mange opplever at det er vanskelig å finne gode kartleggingsverktøy. Figur 5-6 viser respondentenes svar på påstand om behov for bedre kartleggingsverktøy. Det er flere av respondentene som svarer at det er behov for bedre kartleggingsverktøy sammenlignet med andelen som mener det ikke er behov.

22 % oppgir at de er helt eller delvis uenig i at det er behov for bedre kartleggingsverktøy for å kartlegge universell utforming. 42 % er helt eller delvis enig i at det er behov for bedre kartleggingsverktøy for å kartlegge universell utforming ved bygg og opparbeidede utearealer.

Hvor enig eller uenig er du i følgende påstand (n=158):

Figur 5-6: Kartleggingsverktøy

En respondent i spørreundersøkelsen trekker frem viktigheten av konkrete kartleggingsverktøy som er lette å bruke for at det skal være nyttig for kommunen.

5.1.3 Kartlegging av universell utforming i grunnskolen

Skolebygg er blant de kommunale byggene som benyttes av flest av kommunens innbyggere. Byggene fyller en essensiell samfunnsfunksjon, og legger en av de viktigste grunnsteinene i norsk demokrati og øvrig samfunnsliv. Ikke bare huser byggene grunnopplæringen, men skolebyggene fyller også andre viktige samfunnsfunksjoner og -institusjoner i mange kommuner, som stemmelokale ved valg, bibliotek, mm. I utredningen til en ny opplæringslov ble det argumentert for at universell utforming i skolene var et viktig aspekt som hadde behov for mer arbeid. Utvalget for utredningen argumenterte videre for at elevene hadde en individuell rett for tilrettelegging av de fysiske miljøet i offentlige skoler. Denne retten var grunnlagt i Likestillings- og diskrimineringslovens §17 samt regler i plan og bygningsloven (NOU, 2019). Det er derfor svært viktig at kommunale skolebygg er universelt utformet for å muliggjøre likeverdig deltakelse i utdanning og samfunnsliv. Vi valgte derfor å ha en egen del om kommunale skolebygg i undersøkelsen, og resultatene av den delen av undersøkelsen presenteres her.

Overordnet sett tyder resultatene fra spørreundersøkelsen på at kunnskapen om universell utforming ved kommunale grunnskoler i mange av landets kommuner, er mangelfull.

Kun 36 % av kommunene, **tilsvarende 57 kommuner, oppgir at det har blitt gjennomført kartlegging av universell utforming ved noen av kommunens grunnskoler i perioden 2017-2022**. «IK-bygg, modul for universell utforming» er det hyppigst brukte kartleggingsverktøyet. 17 av disse kommunene oppgir at de benyttet det verktøyet. Av andre verktøy kommunene har benyttet, finner vi «FDV-system» (benyttet av 10 kommuner), egenutviklede kartleggingsverktøy (benyttet av 7 kommuner) og «Bygg for alle» (benyttet av 4 kommuner). 16 kommuner svarte at andre verktøy ble benyttet.

Det er relativt populært å leie inn eksterne (for eksempel rådgivere, fageksperter, konsulenter eller lignende) i kartleggingsarbeidet. **Flertallet av kommunene (35 kommuner) svarte at det ble innleid eksterne i kartleggingsarbeidet**. Det er en signifikant forskjell på tvers av kommunestørrelse, hvor flere respondenter fra små kommuner oppgir at det har blitt innleid ekstern kompetanse i kartleggingsarbeidet. Dette kan ha naturlige forklaringer ved at mindre kommuner har færre ansatte, og funn fra intervjuene tyder på at små kommuner opplever at det ikke lønner seg å ansette kompetansen, men heller leie inn ekstern kompetanse ved behov.

Det er imidlertid **færre kommuner som har involvert brukerne i kartleggingsprosessen**. Kun 24 av kommunene oppga at rådet for personer med funksjonsnedsettelse ble involvert underveis i kartleggingen, og enda færre kommuner (15 stk.) oppga at de hadde involvert representanter fra en eller flere organisasjoner for personer med funksjonsnedsettelse underveis i kartleggingen.

I de fleste kommunene (36 kommuner) resulterte kartleggingen i en rapport med konkrete tiltak for forbedringer, og **mange kommuner (34 kommuner) har begynt på arbeidet med å oppgradere i henhold til tiltakene i rapporten**. Flere av respondentene trekker imidlertid frem at det **mangler finansiering** knyttet til utbedringer og oppgradering:

«Det kunne vært gjort mye mer, men etterslepet er så stort og skolebyggene er vanskelige å tilrettelegge. Det er ikke økonomi til alt.»

«Flere av våre grunnskoler er kartlagt før 2017, men vi ser at det er vanskelig å få finansiert tiltak for utbedringer i eldre kommunale bygg.»

5.2 Tilsyn

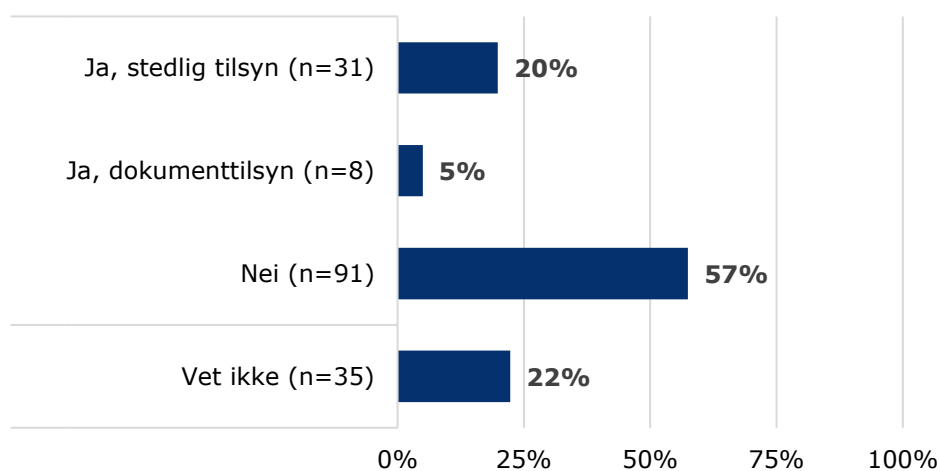
Kommunen har som plan- og bygningsmyndighet hovedansvar for å tilrettelegge for et universelt utformet miljø i bygg og opparbeide utearealer i kommunen. Dette innebærer et politisk ansvar for å påse at ingen står utenfor samfunnet på grunn av manglende universell utforming av bygninger og uteområder. Dermed er det kommunen selv om er pliktig til å gjennomføre tilsyn av uteområder og bygninger. I følge plan- og bygningslovens § 25-1 andre ledd, er kommunen pålagt å føre tilsyn i et slikt omfang at regelbrudd avdekkes, men vurdere metode og omfang ut fra egen kompetanse- og ressursituasjon. Videre er kommunen pliktig til å send inn rapport som beskriver omfanget og resultatet av tilsynsaktiviteten til Direktoratet for Byggkvalitet (DiBK) (Direktoratet for Byggkvalitet (u.d.)). Siden kommunen selv kan vurdere metode og omfang av tilsyn ut fra egen kompetanse- og ressurskvalitet er det tenkelig at dette åpner opp for store variasjoner på tvers av kommunene i hvor ofte tilsyn utføres og i hvor stort omfang.

Figur 5-7 viser oversikt over hvordan respondentene svarer på spørsmål om tilsyn hvor universell utforming var et av temaene som ble dekket i 2022. 20 % oppgir at kommunen utførte stedlig tilsyn, mens kun 5 % oppgir at det ble gjennomført dokumenttilsyn. 57 % oppgir at universell utforming ikke ble dekket av i tilsynet. Dette viser at over halvparten svarer at kommunen ikke utførte tilsyn i 2022 hvor universell utforming var et av temaene som ble dekket.

Det er signifikante forskjeller etter kommunistørrelse. Både når det kommer til stedlig tilsyn og dokumenttilsyn, er det flere respondenter fra store kommuner som rapporterer at kommunen utførte tilsyn i 2022 hvor universell utforming var et av temaene som ble dekket³.

Jamfør ordlyden i plan og bygningsloven (2008, § 25-2) om at kommunen vurderer metode og omfang av tilsyn ut fra egen kompetanse- og ressursituasjon kan det tenkes at større kommuner, med flere ansatte og en større organisasjon, har mer ressurser til å gjennomføre tilsyn. Samtidig er det flere bygg og utearealer som også krever et større omfang og hyppighet av tilsyn og kartlegging.

Utførte kommunen tilsyn i 2022, hvor universell utforming var et av temaene som ble dekket i tilsynet? *Det er mulig å velge flere svar.*
(n=158)

Figur 5-7: Tilsyn og universell utforming

³ Andelen som svarte at de har gjennomført stedlig tilsyn er 43 % i store kommuner, 18 % i mellomstore kommuner og 13 % i små kommuner. Andelen som svarte at de har gjennomført dokumenttilsyn er 20 % i store kommuner, 2 % i mellomstore kommuner og 2 % i små kommuner.

Respondentene fikk mulighet til å utdype rundt tilsynet i et eget kommentarfelt. Dette er noen av tilbakemeldingene:

«Vi har utarbeidet rapport for hvert bygg tidligere. UU har vært et viktig prinsipp i bygg og uteområder i mange år. Men vi gir for lite info eksternt om dette.»

«Kommunen har få ressurser til tilsyn.»

I intervjuene ble det spurt om kommunen hadde hatt tilsyn, og det kom da fram at majoriteten av informantene ikke har hatt tilsyn knyttet til universell utforming i sine kommuner. Flere påpeker at dette er et område de ønsker seg mer tilsyn på, nettopp fordi de opplever det som avgjørende for å fremme behovet overfor politikere og andre beslutningstakere, og sette søkelys på viktigheten av at kommunens bygningsmasse er universelt utformet. Dersom det gjennomføres tilsyn og kommunen får avvik, blir de også forpliktet til å ta tak i dette og gjøre utbedringer. Informantene mener flere tilsynsrapporter hvor universell utforming også er et tema som vies oppmerksomhet, ville bidratt til å øke forståelsen i kommunen for at universell utforming er viktig å prioritere.

6. Kompetanse

Som vi så i forrige kapittel, er kunnskapen om graden av universell utforming i kommunale bygg og opparbeidede uteområder, varierende. Mange kommuner opplever både at de ikke har tilstrekkelig kjennskap til dagens situasjon, og at det er vanskelig å få denne oversikten. Konkrete og enkle kartleggingsverktøy som skaper en enhetlig praksis etterspørres av kommunene. Vi skal i dette kapitlet se nærmere på fagkompetansen kommunen innehar når det kommer til universell utforming.

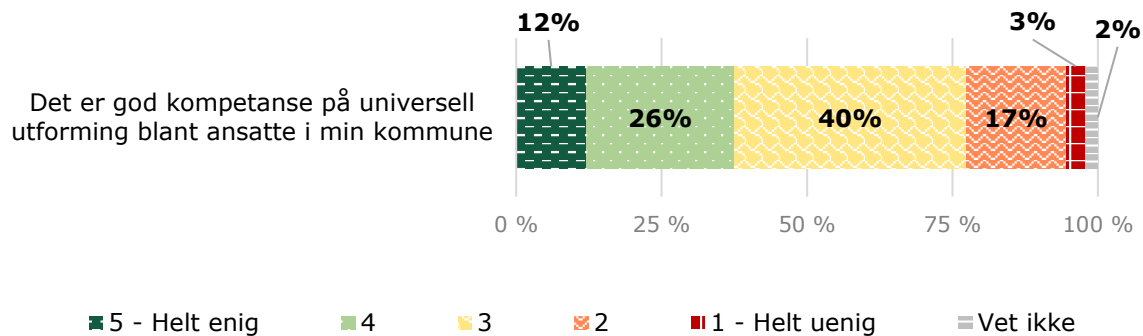
Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at det er variasjon i kommunenes vurdering av egen kompetanse. Små kommuner vurderer egen kompetanse lavere enn mellomstore og store kommuner.

Funn fra intervjuene tyder på at mange kommuner har utvalgte ressurser eller enkeltpersoner som sitter med god kompetanse. Det kan være personer som har et stort personlig engasjement for dette, eller det kan være i kraft av stillingen eller formell kompetanse som gjør at personene har et særlig fokus på universell utforming. Det er tydelig at kompetansen i kommunen ofte er avhengig av disse enkeltpersonene eller ressursene, og at de utgjør en stor forskjell i kommunenes arbeid, fokus og bredere kompetanseheving. Samtidig ser vi at det fremdeles er få kommuner med gjennomgående kompetanse på tvers av sektorer eller fagområder innad i kommunene. Flere kommuner forteller i intervjuer at de vet mye overfladisk eller grunnleggende, men lite i dybden. Noen av kommunene mener imidlertid at kompetansen er tilstrekkelig, fordi de har ivaretatt disse funksjonene ved bruk av kommunalt råd, ergoterapeuter, innleid kompetanse eller andre funksjoner, og at de derfor ikke har behov for spesifikk kompetanse på universell utforming innad i kommunen. Våre funn tyder imidlertid på at kommunenes manglende kompetanse, og avhengigheten av innleide entreprenører, ofte fører til fysiske miljøer som møter tekniske lovkrav, men som i praksis ikke møter den underliggende målsettingen med universell utforming – nemlig et fysisk miljø som er tilgjengelig på lik linje for alle.

Det kommer imidlertid tydelig frem at kompetansen er økende og at det har vært mye fokus på universell utforming de siste årene. Flere kommuner har hatt tilgjengelighetserklæringer (som er begrenset til universell utforming av kommunenes nettsider og applikasjoner), fått universell utforming inn i strategiske styringsdokumenter eller har hatt kompetanseheving i forbindelse med konkrete prosjekter. Dette mener kommunene har bidratt til økt bevisstheten på universell utforming hos ansatte i kommunen – og følgelig kompetansen.

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at det er variasjon i hvorvidt respondentene opplever at kommunen har god kompetanse på universell utforming. Figur 6-1 viser hvordan respondentene svarer i gjennomsnitt på påstand om kompetanse på universell utforming blant ansatte. I underkant av 40 % er helt eller delvis enig i at det er god kompetanse på universell utforming. Få (3 %) oppgir at de er helt uenig i påstanden. Hele 40 % svarer «3 – Verken eller» på påstanden. Det tyder på at kompetansen i mange kommuner er mangelfull.

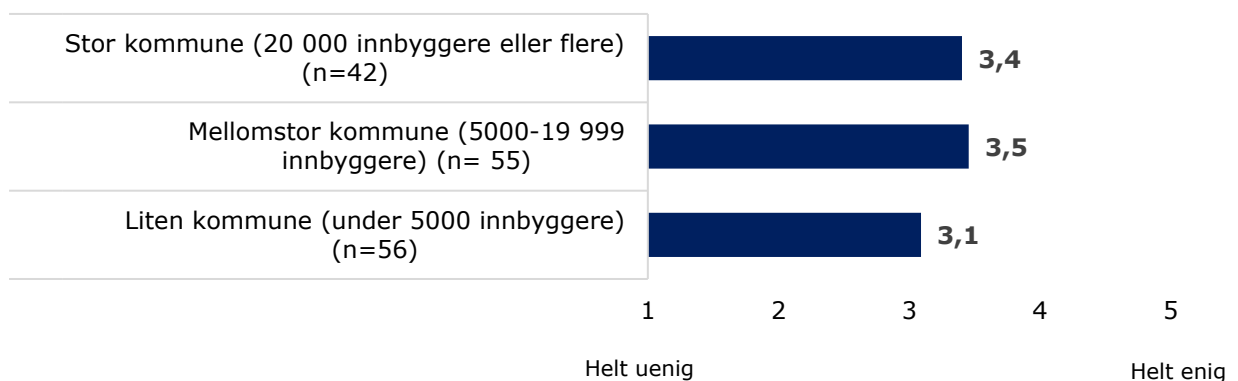
Hvor enig eller uenig er du i følgende påstander (n=158):

Figur 6-1: Kompetanse på universell utforming

Kommunestørrelse kan ha stor betydning på hvilke mulighetsrom kommunen har til å gjennomføre kompetansehevingstiltak, og vi ser at store og mellomstore kommuner vurderer egen kompetanse signifikant høyere enn små kommuner. Figur 6-2 viser at respondenter i små kommuner er minst enig i at det er god kompetanse på universell utforming blant ansatte i kommunen, mens respondenter fra store og mellomstore kommuner er mer enig i at det er god kompetanse på universell utforming. Skalaen går fra 1 - «Helt uenig» i at det er god kompetanse til 5 - «Helt enig» i at det er god kompetanse på universell utforming i kommunen.

Det er god kompetanse på universell utforming blant ansatte i min kommune

Figur 6-2: Kompetanse etter kommunestørrelse

Som nevnt innledningsvis, i delkapittel 2.3, har Statsforvalteren og fylkeskommunen et ansvar for å veilede kommunene i arbeidet med universell utforming. Resultatene kan tyde på at små kommuner i større grad har behov for veiledning fra eksterne aktører, slik som nettopp Statsforvalteren og fylkeskommunen. Slik våre resultater tyder på at er situasjonen i dag, er at kommunene i liten grad opplever denne veiledningsfunksjonen på universell utforming fra Statsforvalteren og fylkeskommunen (mer om dette i avsnitt 6.3.2). I stedet tyder funn fra intervjuene på at særlig små kommuner er mer

avhengig av å leie inn konsulenter på ulike prosjekter for å ivareta tilstrekkelig grad av universell utforming:

«Det er sånn i små kommuner, at vi sitter ikke på eksplisitt kunnskap om UU. Vi vet om hovedgrepene, men vi har innleide konsulenter som skal ha kjennskap til detaljene. Det er ingeniører som legger planene. Rådet for eldre og rådet for personer med funksjonsnedsettelse er ofte med.»

Sitatet reiser også flere spørsmål om hvilken betydning mangel på interne ressurser/kompetanse eller avhengighet til ekstern kompetanse har å si, for kunne å sikre et tilstrekkelig kompetansenivå på universell utforming i kommunene som er uavhengig av kommunestørrelse og geografi. En observasjon vi gjorde i intervjuene var at både store og små kommuner fortalte at de stolte på at entreprenørene som bygget ut ivaretok universell utforming. Mange av kommunene fortalte også at de var helt avhengige av kompetansen til entreprenørene på universell utforming. Det var imidlertid en forskjell i forklaringene på *hvorfor* kommunene lente seg slik på entreprenørene. For små kommuner lå forklaringen i at de ikke selv innehar kompetansen på universell utforming. Det ble trukket frem at i en liten kommune gir det lite mening å ha egne stillinger med dette som kompetanseområde ettersom omfanget er for lite. For store kommuner lå imidlertid forklaringen et annet sted. De forklarte det med manglende kapasitet. De ansatte fortalte at de rett og slett ikke har tid til å følge opp alle enkeltprosjekter for å sikre at universell utforming er ivaretatt i prosjektet.

«Det er manglende kunnskap og medvirkning. De forholder seg til innkjøp og de som hyres inn, at de skal ha kompetanse. Kommunen forholder seg til sluttrapport fra entreprenør og signerer, sjekker ikke at det er forsvarlig gjort.»

Med dette i tankene er det da svært viktig at kommunen innehar tilstrekkelig bestillerkompetanse. Entreprenørene må ha tydelige bestillinger, noe som fordrer at kommunene selv har nødvendig innsikt i hva som kreves for at et bygg eller en opparbeidet uteplass skal være universelt utformet. Enkelte kommuners opplevelse er at entreprenører velger billigste alternativ hvis det kun er TEK17 som styrer – noe som i praksis ikke fører til et universelt utformet miljø.

«Har vært en del snublesteiner i en del prosjekter. Ledelinjer og veifinning er det vanskelige å løse, for det er så mange ulike muligheter. Du kan ha en løsning på papiret som er i hht TEK, men det er sammenhengen mellom det – gode innganger, overføringer – mye godt detaljhåndverk som kreves her, og det er det vanskelig å gi en detaljbeskrivelse av.»

«I en totalentreprise, hvis det ikke er godt nok underlag, blir TEK for tvetydig. Det er prosjektene som må bli bedre. Universell utforming må være tydeligere illustrert for prosjektene. [...] Hvis det er for mange tolkningsrom for en totalentreprenør, sliter vi litt fordi entreprenøren vil tenke på prisen. Da begynner vi å krangle. Entreprenøren dytter risikoen nedover. Ikke alt blir priset. Da sliter vi med at de skal prise inn alt det som ikke er konkret spesifisert. Må jobbes bedre med forprosjekter – på nasjonalt nivå?»

Funn fra intervjuene tyder på at informantene føler seg trygge på at de er innenfor lovkravene til universell utforming – ettersom kravene i TEK17 er inkludert i bestillinger. I praksis fører imidlertid ikke etterlevelse av kravene i TEK17 automatisk til et universelt utformet miljø. Det kreves kunnskap om hvordan detaljene slår ut – slik som plassering av askebegre eller plassering av såpedispensere på HC-toaletter – for å skape et universelt utformet miljø. Når kommunene i mange tilfeller overlater til entreprenørene å ivareta universell utforming, kan det føre til en situasjon der lovkravene er ivaretatt, men at bygget eller uteområdet i praksis ikke er tilgjengelig på lik linje for alle.

Ved denne typen tilnærming til universell utforming – at kommunene overlater til entreprenørene å sørge for universell utforming - risikerer kommunene både at (1) resultatet ikke er i henhold til forventninger og intensjonen med universell utforming, og at (2) kommunen ikke får opparbeidet seg kompetanse på universell utforming ved gjennomføringen av prosjektene.

6.1 «Kompetanse på overflaten, men ikke i dybden»

Blant kommunene vi har intervjuet fremstår det som om det fremdeles er et stort forbedringspotensial med hensyn til kompetanse. Mange kommuner har utvalgte ressurser eller enkeltpersoner som sitter med kunnskap. Det er imidlertid sjeldent gjennomgående høy kunnskap på tvers. Flere forteller at de vet mye overfladisk eller grunnleggende, men ikke i dybden.

Hvor kompetansen befinner seg kan variere veldig fra kommune til kommune. Det fremstår ikke som noe enhetlig eller tydelig mønster i hvilke avdelinger som kompetansen er best. Det er også ulike meninger når det gjelder hvor i kommunen kompetansen bør være. Enkelte mener det er veldig viktig at planavdeling, bygg og teknisk avdeling har kompetanse. En kommune snakker mye om at det er viktig at stillinger som jobber ute i kommunen, for eksempel med snømåking, har kompetanse. Andre fokuserer spesielt på ingeniører eller arkitekter, mens noen er opptatt av kompetansen skal komme opp på et høyere administrativt nivå.

«Kompetansen er varierende. Vi har nøkkelpersoner som kan mye på sitt felt, noen som kan mye på byggesak, noen som kan mye på plan, noen som kan noe på byggesak. Lenge siden vi har spredt noe internt, men vi har jobbet mye med dette. Men vi trenger å spre kunnskapen litt.»

Flere forteller imidlertid om at kunnskapen er økende og at det har vært mye fokus på det de siste årene. Flere kommuner har hatt tilgjengelighetserklæringer, fått inn et strategisk fokus på det (eks. styringsdokumenter) eller har hatt kompetanseheving i forbindelse med konkrete prosjekter. Disse tingene øker bevisstheten på universell utforming, og følgelig kompetansen.

I enkelte kommuner er det tydelig at silotenkning kan utgjøre en barriere for erfaringsdeling og kompetanseheving. Med «silotenkning» tenker vi på at det enkelte steder kan være en kultur for at de ulike enhetene, fag- eller tjenesteområdene i kommunen jobber uavhengig av hverandre. Det innebærer som ofte en tenkning eller innstilling som ikke tar hensyn til helheten, eller hvordan det påvirker andre tjenesteområder. For eksempel kan det i denne konteksten medføre at kommuneansatte som jobber med bygg, ikke i tilstrekkelig grad gjør tiltak som tar hensyn til inkludering og folkehelse.

Overordnet er det tydelig at det noen steder ikke er et helhetlig fokus på universell utforming på tvers av ulike tjenesteområder i kommunen:

«Det er kunnskap, men ikke nødvendigvis i alle sektorer. Og ikke nødvendigvis samstemt. Vi vet ikke hva andre sektorer driver med innenfor UU.»

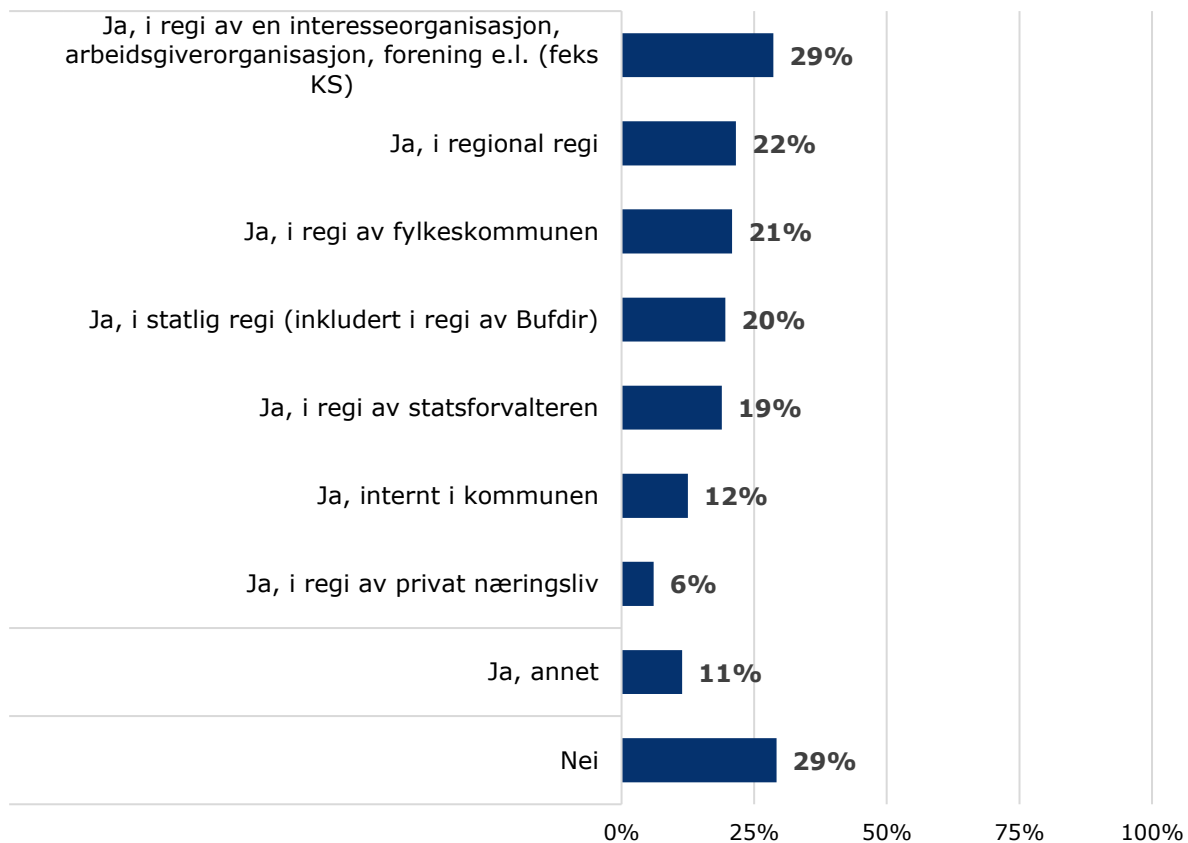
6.2 Kurs

Figur 6-3 viser at ca. 70 % oppgir at en eller flere ansatte i kommunen har deltatt på kurs/seminar/konferanse i løpet av 2022, hvor universell utforming var tema. Av disse oppgir 29 % at dette var regi av en interesseorganisasjon, arbeidsorganisasjon, forening eller lignende. Kun 6 % oppgir at dette var i regi av privat næringsliv. 11 % svarer at dette var i regi av andre aktører som ikke er blitt

nevnt i listen. 29 % oppgir at ansatte i kommunen ikke har deltatt på kurs, seminarer eller konferanser i 2022.

Deltok en eller flere ansatte i din kommune på kurs, seminar, konferanse hvor universell utforming var et tema, i løpet av 2022?

Det er mulig å velge flere svar. (n=158)

Figur 6-3: Deltakelse på kurs/seminar/konferanse

Det er store forskjeller mellom store og små og mellomstore kommuner når det kommer til om ansatte har deltatt på kurs. Mens kun 4 % av respondentene fra store kommuner oppgir at ansatte ikke har vært på kurs, seminar eller konferanse der universell utforming var et tema i 2022, er tilsvarende andel 34 % for små kommuner og 36 % for mellomstore kommuner. Det kan tyde på at mange små og mellomstore kommuner i mindre grad ser nytteverdien av å øke kompetansen på universell utforming. Små kommuner vurderer egen kompetanse på universell utforming lavere enn både mellomstore og store kommuner, samtidig som de i mindre grad prioriterer å sende ansatte på kurs i tematikken. Det kan indikere at de i mindre grad ser nytten i å inneha kompetanse på universell utforming.

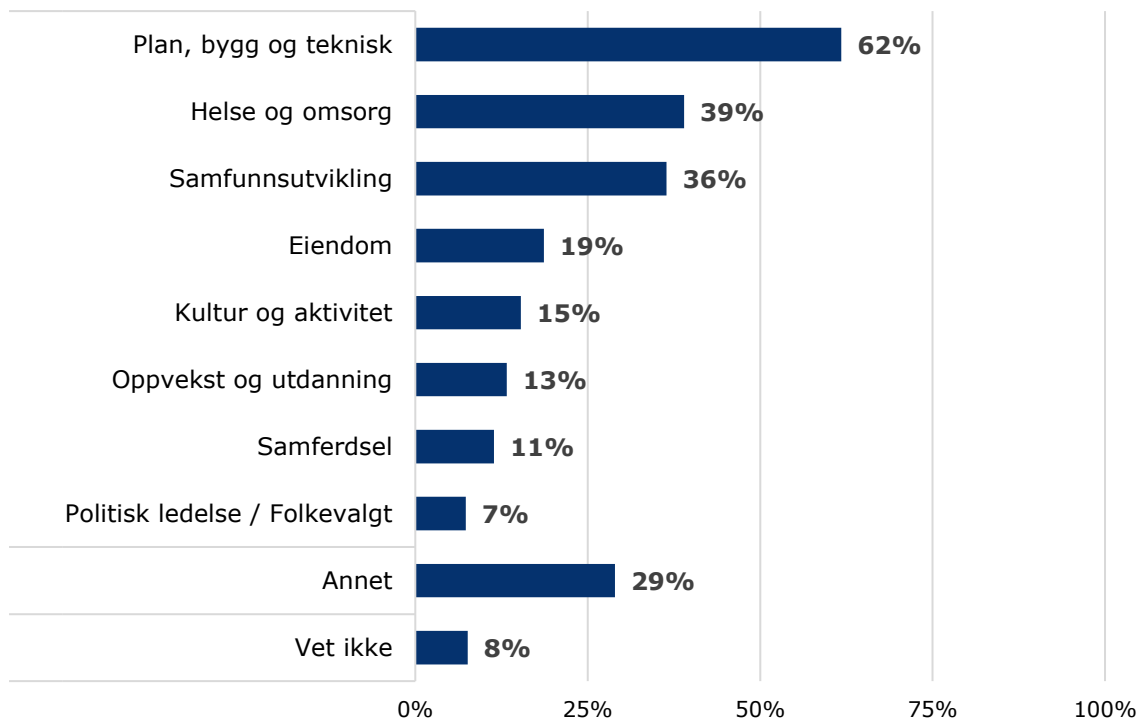
Av de som svarer at dette var i regi av andre aktører som ikke er spesifisert i svaralternativene, fikk de mulighet til å kommentere dette i et eget tekstfelt. Her oppgir flere at de ikke har oversikt over de ulike type kurs/seminar/konferanse som de ansatte har deltatt på, og at de følgelig mangler oversikt til å kunne svare mer spesifikt.

Figur 6-4 viser en fordeling av hvilke sektorer som har hatt ansatte som har deltatt på kurs/seminar/konferanse hvor universell utforming har vært tema. Av respondentene som svarte at ansatte i kommunen har deltatt på kurs, seminar eller konferanse oppgir 62 % at disse har jobbet

innenfor «Plan, bygg og teknisk». 39 % svarer «Helse og omsorg», mens 26 % svarer «Samfunnsutvikling». «Politisk ledelse/Folkevalgt» er den sektoren hvor færrest oppgir at ansatte har vært på kurs, seminar eller konferanse hvor universell utforming var tema.

29 % oppgir andre sektorer enn de som blir nevnt i svaralternativene. Respondentene fikk i et eget tekstfelt mulighet til å utdype. Flere oppgir «Stab, Kommunikasjon og IKT» som sektorer hvor ansatte har deltatt på kurs/seminar/konferanse hvor universell utforming var et tema. Fristen for å ha klar en tilgjengelighetserklæring (som var 1. februar 2023), kan være en forklaringsvariabel for at vi ser at mange fra denne sektoren har vært på kurs.

Du har svart at ansatte i kommunen deltok på kurs, seminarer eller konferanser hvor universell utforming var et tema. Innen hvilken sektor jobbet den eller de ansatte som deltok?
Det er mulig å velge flere svar. (n=112)

Figur 6-4: Deltakelse på kurs/seminar/ konferanse etter sektor

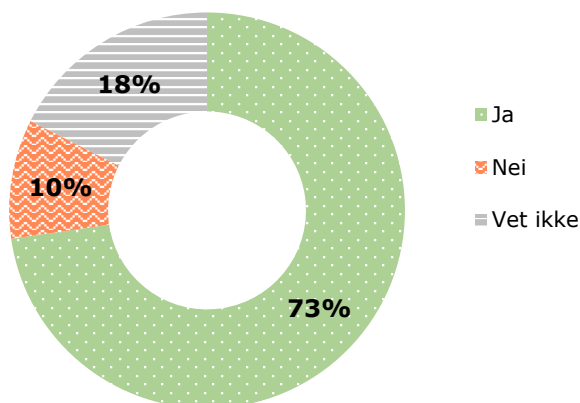
6.3 Veiledning

6.3.1 Veiledningsmateriale

Figur 6-5 viser at godt over halvparten (73 %) oppgir at kommunen bruker veiledningsmateriale som omhandler universell utforming. 10 % svarer at de ikke benytter veiledningsmateriale, og 18 % oppgir at de ikke vet om dette er tilfelle.

Det er en signifikant forskjell etter kommunistørrelse. Det er færre respondenter fra små kommuner som oppgir at kommunen bruker veiledningsmaterieell sammenlignet med respondenter fra mellomstore og store kommuner.

Bruker kommunen veiledningsmateriale som omhandler universell utforming (som for eksempel en sjekklister, veileder, retningslinjer eller lignende)? (n=158)

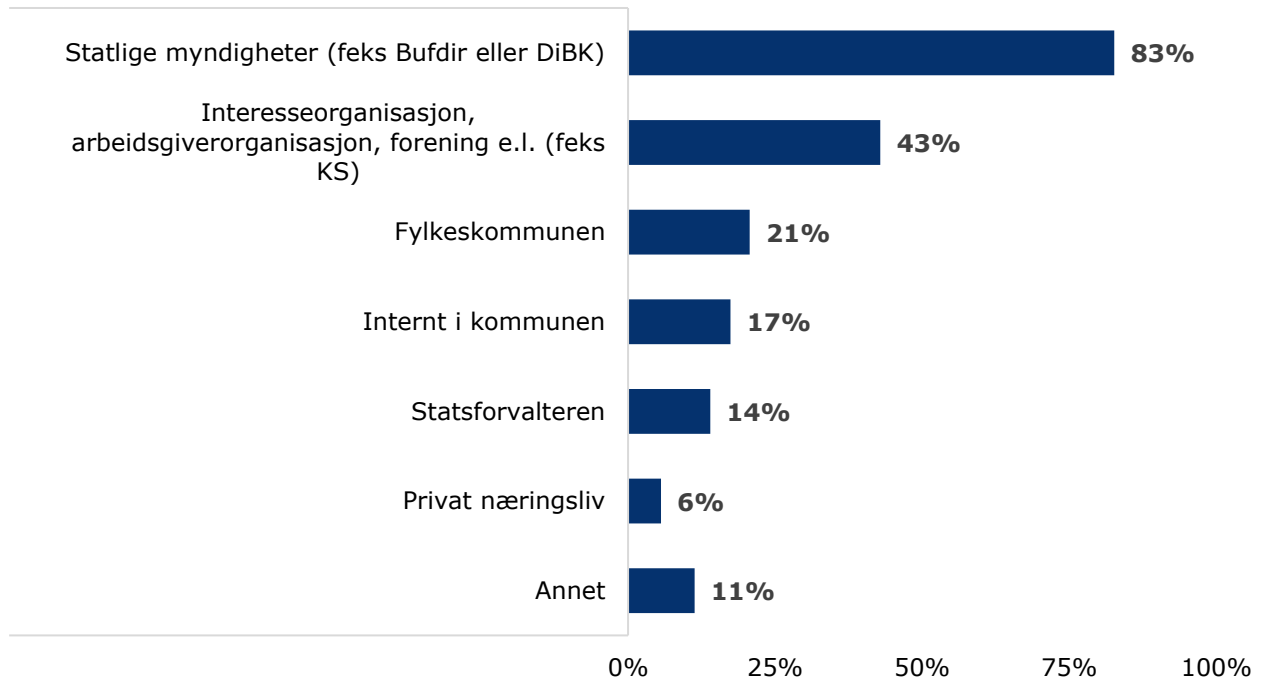

Figur 6-5: Bruk av veiledningsmateriale

Figur 6-6 viser at 83 % oppgir at det er statlige myndigheter som har utarbeidet veiledningsmaterialet som benyttes. 43 % svarer Interesseorganisasjon, arbeidsgiverorganisasjon, forening eller lignende. 21% oppgir Fylkeskommune. 17 % oppgir at det utarbeides av internt i kommunen, mens 14 % oppgir statsforvalteren. Privat næringsliv er den kategorien som færrest oppgir som har utarbeidet materialet.

11 % prosent svarer «Annet» på spørsmålet om hvem som utarbeider veiledningsmaterialet. Disse fikk mulighet til å utdype i et eget tekstfelt. Noen oppgir Digitaliseringsdirektoratet, mens andre svarer Husbanken.

Hvem utarbeidet veiledningsmaterialet dere bruker?
Du kan velge flere svaralternativer. (n=115)

Figur 6-6: Hvem har utarbeidet veiledningsmaterialet?

6.3.2 Flere opplever at Statsforvalter har et for svakt fokus på universell utforming

Det er varierende samarbeid med Statsforvalter blant kommunene som er intervjuet. Særlig en kommune forteller at Statsforvalter er veldig behjelpelig når man tar kontakt. Det gjelder særlig saker som har vært på regionalt nivå. Denne kommunen forteller om gode erfaringer med å ta en telefon til Statsforvalter for å få råd og veiledning.

Andre kommuner som har samarbeidet med Statsforvalter forteller at det primært er samarbeid når Statsforvalter er høringspart i regulerings- og plansaker. En kommune forteller at de har hatt kontakt med Statsforvalter når det har vært noen spesifikke arrangementer eller webinarer knyttet til problematikken.

Andre forteller om lite eller ikke noe samarbeid med Statsforvalter, eller at de ikke vet om det er noe samarbeid, og er usikre på årsakene til dette.

«Jeg har ikke opplevd dette som tema på dagsorden til Statsforvalter. De er inne i klagesaksbehandling på byggesaker, men kun da. Også høringsutvalg. Kan ikke huske at jeg har tenkt over at det har vært aktuelt med dialog om UU.»

«Har lite samarbeid på dette feltet, aldri vært borti samarbeid om UU med dem, vært i stillingen i 13 år.»

En mulig årsak kan være at man ikke kjenner til Statsforvalterens veiledningsansvar, eller at Statsforvalter selv kan ha begrenset kompetanse til å kunne være en aktiv veiledningspart. Selv om det er flere som ikke har særlig samarbeid med Statsforvalter, er det samtidig stor usikkerhet knyttet til hva Statsforvalter faktisk kan bidra med inn mot kommunens arbeid. En kommune påpeker at Statsforvalterne oppfattes som anonyme knyttet til denne tematikken:

«Statsforvalter er veldig usynlig ift. dette her. Veldig lite vi har hatt med dem å gjøre. Statsforvalter har hatt et tilfang av medarbeidere fra Husbanken, og de har mye kompetanse. Synes at SF er litt for anonym for en del. Kunne ønsket oss en pott som SF har på andre områder. At SF kunne utvides til å gjelde også dette emne.»

En annen mulig årsak er at Statsforvalter kan være opptatt av andre hensyn enn universell utforming. Enkelte kommuner setter ord på dette, og forteller at verneverdighet prioriteres høyere. Flere nevner imidlertid at de ikke savner noe konkret eller har behov for noe ytterligere fra Statsforvalter, selv om de har hatt lite kontakt.

6.3.3 Varierende erfaringer med samarbeid med Fylkeskommunen – for mange består samarbeidet i et spesifikt fokus på kollektiv transport og vei

På lik linje med Statsforvalter, er det også varierende samarbeid med fylkeskommunen blant kommunene som er intervjuet. En kommune forteller om tett dialog og roser samarbeidet med fylkeskommunen. En annen kommune forteller at noen fylkeskommuner har egne strategier som åpner opp for samarbeid. Et eksempel er Innlandet fylkeskommunes strategi «Inkluderende Innland». Kommunen forteller at de ikke har utstrakt samarbeid per nå, men at det er ønsket fra kommunens side.

Det fremstår likevel som at det er primært forhold knyttet til kollektiv transport og vei at flest kommuner har samarbeid med fylkeskommunen når det gjelder universell utforming:

«Har en del større prosjekter knyttet til veg, de legger veien. De nye veiene som er bygget har ivaretatt mye med UU på f.eks. markører ved fotgjengerfelt, nedsenking og nye gateanlegg.»

«Samarbeider med dem om kollektivtilbudet. Buss og båt. Hadde vi ikke gjort det, hadde de diktert alt, viktig å påvirke. Er et kollektiv-kontaktpunktet opp mot fylkeskommunen. Har dere tenkt på plattformen her skal være gulvhøyde til busshøyde? Lederlinjer? Skjer mye på den fronten. Det er bra. (...) FK sitter ikke på den beste kompetansen. Samarbeidet er mer sånn at vi kan invitere dem inn og tar ansvar.»

Flere kommuner forteller imidlertid om lite eller ikke noe samarbeid. En kommune forteller at de føler at de er litt overlatt til seg selv, eller at fylkeskommunen kan være opptatt av andre ting som ikke har så mye med universell utforming å gjøre:

«Fylkeskommunen er også ganske anonym. De har en folkehelseavdeling, som tradisjonelt har fokusert på dette med fysisk aktivitet. Men virker ikke som om det er en kobling til universell utforming. (...). Litt skuffet over fylkeskommunen der. Kommunene er i stor grad overlatt til seg selv for å fikse dette.»

«Litt samarbeid med fylkeskommunen og utformingen av hovedgata vår og sentrum. Det begynner å bli så mange år siden, så husker ikke helt hvordan samarbeidet fungerte. Handler om prinsipielle

spørsmål – hvor er det behov for fortau. Fylkeskommunen er ikke så veldig god på UU – de tenker nok mer på å bygge, enn på å tilpasse. Mer fokus på hvor mange kvm asfalt, enn hvor godt tilrettelagt.»

6.4 Kompetanse – utfordringer og muligheter

Kompetanse fremstår som en større, grunnleggende barriere for arbeidet med og prioriteringer av kommunens arbeid med universell utforming generelt. Det har mange følgeeffekter, som påvirker kommunens helhetlige arbeid med universell utforming, og påvirker blant annet de påfølgende barrierene som kapasitet og økonomisk prioritering. I mange kommuner er kompetansen avgrenset eller knyttet til enkeltpersoner, istedenfor å være helhetlig integrert i ansattes bevissthet og tilnærming til mange av kommunens tjenesteområder og planer. At kompetansen ligger hos enkeltpersoner gjør også at den kunnskapen som er, ikke nødvendigvis fører til generell kompetanseheving og helhetlig tilnærming til universell utforming i kommunen. Bestillerkompetanse i kommunen er også en viktig forutsetning for å gjøre kommunene mer tilgjengelige for alle, og mange kommuner har fremdeles en lang vei å gå for å få til gode løsninger for universell utforming i innkjøpsprosesser.

Bevisstgjøring om hva universell utforming er, fremstår som en sentral barriere. Med dette betyr det at manglende kompetanse ikke nødvendigvis skyldes manglende interesse, men at det enda er en vei å gå for å løfte arbeidet med universell utforming opp til et nivå som skaper en bevissthet som når bredt ut. Dette innebærer både å øke kunnskapsnivået om det helhetlige samfunnsperspektivet, men også å forstå hva begrepet betyr og bredden i det - at det er av universell interesse og nytte for alle.

«Handler om å ha nok kompetanse inn i alle miljøer. Hadde det vært større forståelse over alt hadde det vært enklere å gå på tiltak.»

«Vi har fokus på UU, men det må være en vilje. Kanskje det burde vært noen gulerøtter mer enn tvang.»

En relatert barriere er at kompetansen er avgrenset eller knyttet til enkeltpersoner eller pådrivere, istedenfor å være helhetlig integrert i ansattes bevissthet og tilnærming til mange av kommunens tjenesteområder og planer. Enkelte kommuner nevner at det kan bli et tema knytte til enkelte innbyggenes behov, hvor det fremstilles som særinteresser istedenfor allmenn nytteverdi. At kompetansen ligger hos enkeltpersoner gjør også at den kunnskapen som er, ikke nødvendigvis blir bredt anvendt i kommunen, og en kommune peker blant annet på at ansvaret kan bli fragmentert:

«Kan stoppe litt opp fordi det er silobasert og ansvaret er litt fragmentert. Har ingen helhetlig plan eller tiltaksdel med satsing på alle områdene man kunne jobbet med UU.»

At kompetansen er lav internt, gjør at kommunene blir mer avhengig av kompetanse fra andre hold. Spesielt mindre kommuner tenderer å mangle relevant kompetanse, og er oftere mer avhengige av innleide ressurser. Følgelig blir også fokuset og oppfølgingen av universell utforming også avhengig av kompetansen som ligger hos innleide firmaer:

«Bruker mye eksterne prosjekteringsfirmaer (til prosjektering og arkitekter) – de som egentlig skal gjøre jobben har dårligere kompetanse enn egen organisasjon, får løsninger som ikke er optimale.»

«Kjennskap til detaljene – akkurat avstand mellom dørhåndtak og slikt ... Det kjenner vi ikke til. Det fordrer at de konsulentene som skal utføre, at de kjenner detaljene.»

Bestillerkompetanse er derfor også et viktig element inn i kompetansebyggingen i kommunene, slik at kommunene og entreprenørene i samarbeid får til en god universelt utformet løsning i praksis.

Å få til en helhetlig tilnærming og kompetanseløft i bredden er viktig. Flere uttrykker at de ønsker flere ressurser for å heve kompetansen, slik at det ikke blir så avhengig av enkeltpersoner:

«Ressurser og veiledning som vi kan bruke. Mest mulig felles måter å gå frem på, slik at det ikke blir overlatt for mye til skjønn. Nå er det helt avhengig av at den som utøver hva den har med seg i bagasjen og hvilke ambisjoner den personen har.»

«Forståelse, det er det vi ofte mangler. [...] Nok kontinuerlig kompetanseheving for å være gode på dette. Vi må få tydelige veiledere og retningslinjer på hvordan vi skal jobbe, f.eks. at PL vet hva man skal etterspørre i et prosjekt. Det bør være så spesifikt som mulig for å lykkes i lengden.»

Det tredje elementet handler om veiledere og støttemateriell. Et tiltak som mange ønsker er gode og konkretiserte veiledere, eller én helhetlig veileder, som er skreddersydd til kommuner. De ønsker at veilederne skal være lettleste og pedagogiske, samtidig som de er anvendbare og kan overføres til kommunenes daglige arbeid. Flere kommuner etterlyser konkrete eksempler på hvilke tiltak man skal gjøre, men også eksempler på «best case»-kommuner som kan være til inspirasjon for andre.

6.4.1 Muligheter: Generell kompetanseheving, veiledere, og kartlegging av status

Med utgangspunkt i at kompetanse er identifisert som en sentral barriere for fokus på universell utforming i forrige kapittel, er det derfor mange kommuner som etterlyser kompetansehevingstiltak. Flere mener det er viktig å bevisstgjøre og få økt kunnskap i bredden, på tvers av avdelinger og nivåer. De ønsker en helhetlig tilnærming hvor så mange som mulig får mer kunnskap, og det ikke bare er de mest engasjerte som deltar.

«Økt kompetanse og en klart definert satsing der det er en koordinerende funksjon rundt universell utforming.»

«Skulle ønske vi kunne sende folk på kurs og opplæring, spre det godt utover. De som jobber nærmest dette må ha kunnskap om hva som er universell utforming godt under huden. Sikre kompetanseheving.»

Det er ikke tydelig spesifisert akkurat hvordan slike kurs skal se ut eller hvilken form det burde være (digitalt/fysisk), eller hvem som skal ha ansvaret for å gjennomføre kursene. Det henvises ofte til et generelt behov, og fremstår som uavhengig av de kursene som allerede eksisterer.

Det andre handler om generell kompetanseheving. Flere mener det er viktig å bevisstgjøre og få økt kunnskap i bredden, på tvers av avdelinger og nivåer i kommunen. De ønsker en helhetlig tilnærming hvor så mange som mulig får mer kunnskap, og det ikke bare er de mest engasjerte som deltar.

Veiledere og støttemateriell til kommuner

For at kompetanse ikke skal være en så fremtredende barriere, er det mange som ønsker gode og konkrete veiledere, som er skreddersydd til kommuner. De ønsker at veilederne skal være lettleste og pedagogiske, samtidig som de er anvendbare og kan overføres til kommunenes daglige arbeid. Dette mener de også er en viktig del av en bredere bevisstgjøringsprosess, som vil gjøre det lettere for kommunene å vite hva de skal se etter. Flere kommuner etterlyser konkrete eksempler på hvilke tiltak

man skal gjøre, men også eksempler på «best case»-kommuner som kan være til inspirasjon for andre:

«Man har gjort det for stort og komplisert og for vanskelig – at man ikke har fått frem at det er mange enklere grep i hverdagen som kan bedre hverdagen for alle. Enkle tips fra direktorat og statsforvalter med informasjon ut til kommunene, i samarbeid med KS. Enkle tips på hvordan man kan gjøre hverdagslivet enklere for innbyggere og gjester, gjennom å endre praksis i kommunen. Disse skulle jeg gjerne hatt tidligere. Da hadde jeg ikke tenkt at det er noe som koster masse penger, men heller enklere tilpasninger som kan gjøres. F.eks. veileder for teknisk drift i kommunen, hva du skal gjøre når du skal stille uteområder i kommuner, når du kjøper inn benker og bord ute, hva slags benker og bord skal du kjøpe inn? Når du skal merke opp noe, hvordan merking skal du ha? Hvor skal ting henge for at det skal være tilgjengelig? Man skal gjøre disse tingene uansett – så hvordan kan man gjøre det bedre for at det skal være mer inkluderende?»

«Bli inspirert – og få flytte det til å bli mer attraktivt og få til de indre motivasjonen for å jobbe med det. Bufdir burde tilby noe for ledere kanskje. Kanskje man skal fremme de gode eksemplene. Kommuner som har fått det til, hvor man har fått det forankret. For forankring hos ledelsen er den gylne nøkkelen. Hvis man tenker UU, hvordan kan man likevel få god kvalitet på det man skal levere til innbyggerne? At man får frem at det gagnar alle og komme med gode eksempler.»

Samtidig er det enkelte kommuner som forteller at det finnes mange veiledere allerede, og at det kan være vanskelig å navigere mellom de ulike og vite hvilke veiledere man skal forholde seg til. Det etterspørres i denne sammenheng en helhetlig og nasjonal veileder som skal være kvalitetssikret av offentlige myndigheter. En kommune henviser til at veilederen til TEK17 er god, og foreslår at veilederen kan være tett koblet opp til denne:

«Problemet er ikke at det mangler veiledere, men at det finnes mange ulike veiledere. (...) Det er TEK som er det som store, og veiledningen knyttet til dette. Det er dette det burde være. Veilederen til TEK17 er veldig bra. Hvis det skal ligge nasjonale veiledere, burde det ligge til Byggteknisk forskrift. De burde ligge på planlegging. Det bør ligge samme informasjon ute alle steder. Nå ligger det ulike standarder ute. Må få samle veiledermaterieill utover det kommunen får laget.»

Noen kommuner henviser til Kartverkets fargekoder, som de mener kan brukes som sjekklister internt i kommunen. Å utforme lignende sjekklister som er skreddersydd for kommuner og tilgjengelig for alle, er det noen kommuner som ønsker:

«Ligger en del veiledere ute allerede. Det å synliggjøre verktøyene som finnes er også ok. En databasemulighet som man kunne brukt, for eksempel i forhold til kartlegging og etterarbeid. Kartverket har noe i norgeskart som går på uteområder. Hva er viktige kriterier ift. om du er grønn, gul eller rød lampe? Sånne ting. Noe med å lette et arbeidspress, istedenfor at alle skal finne sin egen metode for å dokumentere hvordan de jobber og hvilke områder man må utvikle. Ha en nasjonal standard.»

Andre kommuner ønsker veiledere som handler om hvordan man skal strukturere arbeidet internt i kommunen, samt informasjon over tilgjengelige kontaktpersoner hvis man har spørsmål. Dette begrunnes gjerne med at de ofte sliter med å få arbeidet godt nok systematisert og organisert, og behøver veiledning for hvordan gjøre dette på en god måte:

«Rutiner for hvordan man ivaretar UU i kommunen. Hvis man støter på noe, da kan du ta kontakt med denne personen. (...) Ønsker en anbefalt tilnærming til kommunene for å ivareta universell utforming. Et sanntidsbilde fra kommunen vår er at vi har dårlig struktur. Vi har ikke strukturen på

plass. Hadde vært fint med noen anbefalinger. Gjerne så tydelig som mulig – noe de kan forankre hos sine ledere.»

Betydningen av KS-nettverket dukker ofte opp i sammenheng med veiledere og støtteressurser. Det er tydelig at KS er viktig og en god støtte blant kommuner som er med i nettverket. Enkelte påpeker at nettverket med fordel kan utnyttes enda bedre og involvere enda flere kommuner, fordi nettverket sitter på mye erfaring og kompetanse.

7. Medvirkning

Medvirkning anses å være et effektivt verktøy for hensiktsmessig arbeid med universell utforming. Tidligere studier har påpekt at universell utforming representerer ulike problemstillinger for ulike brukere (Lid et al., 2019). Gjennom medvirkning kan man oppnå forståelse av behovet som må dekkes for at ulike brukergrupper skal ha like muligheter til å bruke det offentlige rom (Magnussen, 2022). I Nordlandsforsknings rapport om medvirkning i boligsosialt arbeid, vises det til at det er lovpålagt å ha ulike kommunale råd. «Norske kommuner er gjennom lov pålagt å ha representasjonsordninger for henholdsvis eldre, personer med nedsatt funksjonsevne, og ungdom. I 1991 kom lov om kommunale og fylkeskommunale eldreråd, og i 2005 ble kommunale og fylkeskommunale råd for personer med funksjonsnedsettelse vedtatt» (Nordlandsforskning, 2022, s. 19).

Overordnet tyder resultatene fra spørreundersøkelsen på at alle kommunene har et kommunalt råd for personer med funksjonsnedsettelse – enten et eget råd eller gjennom et felles råd for personer med funksjonsnedsettelse og eldre. Mange av kommunene oppgir at de har rutiner eller retningslinjer for hvordan rådet for personer med funksjonsnedsettelse skal involveres.

Funn fra intervjuene viser at kommunale råd har en viktig funksjon for å ivareta fokus og krav til universell utforming. Å involvere kommunale råd tidlig kan ha gunstige samfunnsøkonomiske effekter og gjøre prosessene billigere på lang sikt, ifølge enkelte kommuner. Samtidig som det gjør at mangler kan oppdages tidlig i planfasen, kan det også redusere kostnadsdrivende utbedringer etter at byggene eller uteområdene er oppført. Rådene fungerer også ved å bevisstgjøre og heve kompetansen i kommunen og blant de kommunale prosjektenes involverte når det gjelder universell utforming – spesielt i tilfeller der tekniske krav er oppfylt, men funksjonaliteten ikke er optimal. Det er derfor en stor enighet blant informantene om at kommunale råd utgjør en viktig funksjon både ved å veilede, men også ved å opplyse og vise til hva som er realiteten i praksis.

Samarbeidet kan imidlertid være en krevende balansegang i prosesser der kommunen må prioritere mellom ulike interesser, og samarbeidsformen blir av noen karakterisert som byråkratisk og tung. Enkelte kommuner ytret et ønske om å forenkle samarbeidsprosessen, slik at rådet i større grad kan fungere som en kontinuerlig sparringspartner i prosjekter.

7.1 Kommunalt råd

Alle kommuner skal etter kommuneloven (2018, § 5-12) opprette råd for personer med funksjonsnedsettelse (Kommuneloven, 2018). Alle saker som gjelder personer med funksjonsnedsettelse, skal forelegges for rådet. I tillegg kan rådet selv ta opp saker på eget initiativ. Det er kommunene selv som nedsetter rådet og bestemmer dets sammensetning. Representantene til rådene velges av kommunestyret. Ifølge Regjeringen (2020) er formålet med rådet å styrke medvirkning gjennom å sikre en bred, åpen og tilgjengelig dialog i saker som gjelder personer med funksjonsnedsettelse.

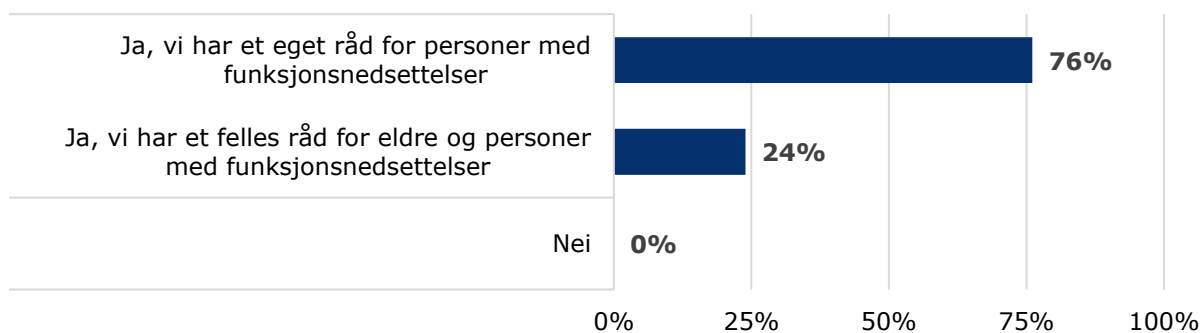
Hovedregelen er at det skal opprettes separate råd for eldre og råd for personer med funksjonsnedsettelse i alle kommuner og fylkeskommuner. Samtidig følger det av forskriften om medvirkningsordninger at kommunen eller fylkeskommunen kan opprette ett felles råd for eldre og

personer med funksjonsnedsettelse dersom det ut ifra lokale forhold er nødvendig (Regjeringen, 2020).

7.1.1 Eget råd for personer med funksjonsnedsettelse eller felles råd for eldre og personer med funksjonsnedsettelse

Jamfør kommuneloven § 5-12 skal alle kommuner opprette råd for personer med funksjonsnedsettelse. Figur 7-1 viser at 76 % oppgir at kommunen har et eget råd for personer med funksjonsnedsettelse. 24 % svarer at kommunen har et felles råd for eldre og personer med funksjonsnedsettelse. Dette tilsier at de aller fleste svarer at kommunen har et eget råd for personer med funksjonsnedsettelse heller enn et felles råd for eldre og personer med funksjonsnedsettelse. Derfor er det ikke overraskende at ingen av respondentene i spørreundersøkelsen oppgir at kommunen ikke har et råd hvor personer med funksjonsnedsettelse er inkludert.

Har kommunen et kommunalt råd for personer med funksjonsnedsettelse? (n=158)

Figur 7-1: Kommunalt råd for personer med funksjonsnedsettelse

Resultatene indikerer at det er en viss sammenheng med kommunestørrelse og hvorvidt kommunen har et eget råd for personer med funksjonsnedsettelse, eller et felles råd for eldre og for personer med funksjonsnedsettelse. Samtlige av respondentene fra store kommuner oppgir at kommunen har et eget råd for personer med funksjonsnedsettelse. Til sammenligning er denne andelen 86 % i mellomstore og 60 % i små kommuner. Denne forskjellen etter kommunestørrelse er signifikant.

Hvem er i kommunale råd og hvordan jobber de?

Funn fra intervjuene bekrefter at kommunale råd har en viktig funksjon for å ivareta fokus på, og krav til, universell utforming, men det har også en bevisstgjørende og kompetansehevende effekt på kommunen og prosjektenes involverte. Det er derfor nokså bred enighet om at kommunale råd utgjør en viktig funksjon.

Kommunale råd involveres typisk ved orientering om kommuneplaner, samt konkrete byggesaksprosjekter. Flere kommunale råd deltar på – eller har egne – befaringer fysisk, og kommer med forslag til løsninger. Enkelte kommunale råd har også gjennomført egne mindre tilsyn hvor de melder fra om mangler. En kommune forteller:

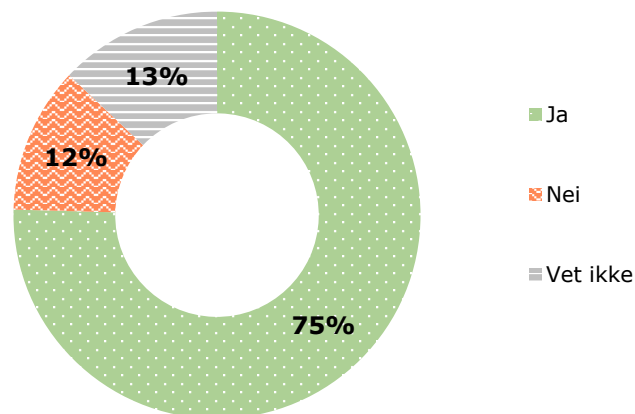
«Tilbakemeldingene blir tatt inn som en del av forbedrende saksarbeid. Om det er politisk eller administrativ beslutning kan være forskjellig. Men det tas inn i vurderingene man gjør. Og det er innspill man må behandle.»

Flere kommuner forteller også om andre råd eller konstellasjoner hvor rådene er involvert, og som supplerer de kommunale rådene. Dette er ofte tverrfaglige grupper hvor ulike aktører møtes for å diskutere planer. For eksempel hadde en kommune egne samarbeidsforum sammen med ergoterapeuter, en kommune hadde satt sammen en tverrfaglig folkehelsegruppe som setter universell utforming på agendaen, mens en annen fortalte om en samarbeidsgruppe/ressursgruppe. En eller flere medlemmer fra de kommunale rådene var en del av disse samarbeid- og diskusjonsforaene.

7.1.2 Rutiner og retningslinjer for involvering av rådet

Figur 7-2 viser at 75 % oppgir at kommunene har rutiner eller retningslinjer for hvordan rådet for personer med funksjonsnedsettelse skal involveres. 12 % svarer at de ikke har rutiner og retningslinjer for dette, mens 13 % oppgir at de ikke vet. Det er en signifikant forskjell mellom små og mellomstore og store kommuner. Det er en lavere andel respondenter fra små kommuner som rapporterer at kommunen har rutiner eller retningslinjer for involvering av rådet for personer med funksjonsnedsettelse.

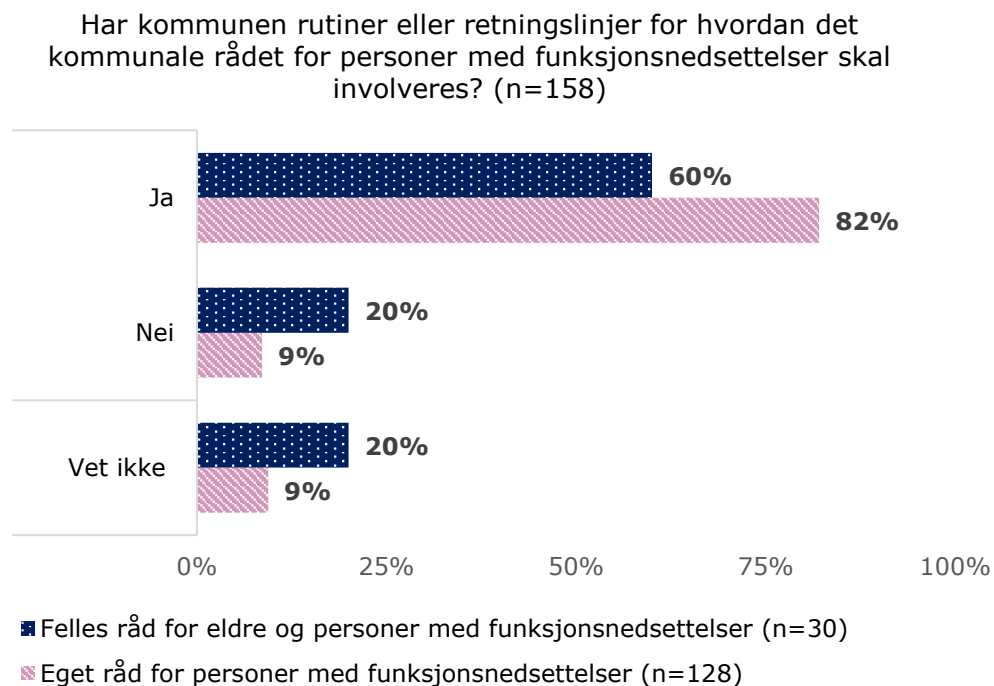
Har kommunen rutiner eller retningslinjer for hvordan det kommunale rådet for personer med funksjonsnedsettelse skal involveres?
(n=158)

Figur 7-2: Rutiner og retningslinjer for involvering

Figur 7-3 viser at respondenter som oppgir at de har et eget råd for personer med funksjonsnedsettelse svarer oftere at de også har rutiner eller retningslinjer for hvordan rådet skal inkluderes (82 %), sammenlignet med respondenter som svarer at de har et felles råd. Som vi så tidligere, har kommunestørrelsen en signifikant sammenheng med hvorvidt kommunen har et eget råd for personer med funksjonsnedsettelse, eller et felles råd for personer med funksjonsnedsettelse og eldre. Forskjellen vi ser her kan derfor muligens forklares av at kommuner som har egne råd for personer med funksjonsnedsettelse, ofte er store kommuner. Ser man slik på resultatene, kan man

tolke det dithen at store kommuner oftere har tydeligere rutiner og retningslinjer på plass, sammenlignet med små og mellomstore kommuner.

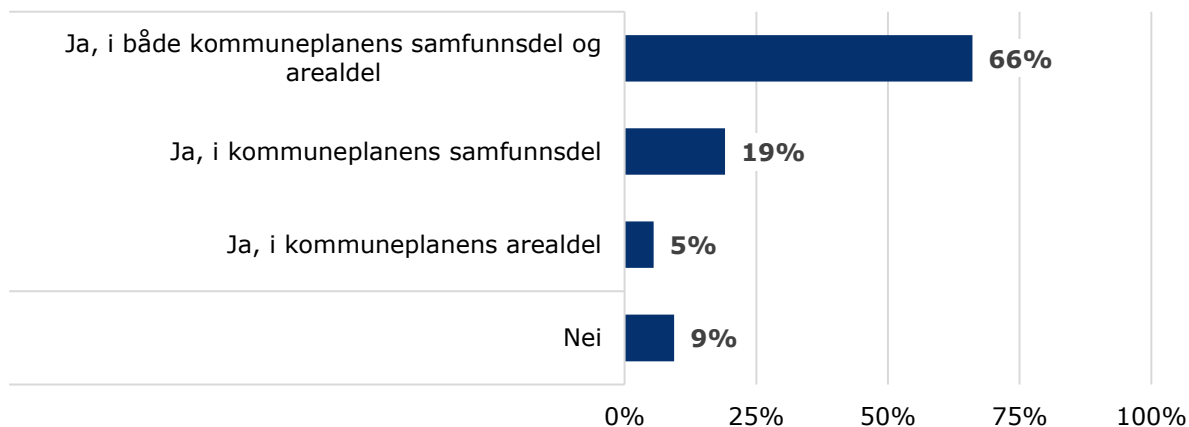

Figur 7-3: Rutiner/retningslinjer og organisering av rådet

7.1.3 Involvering i utarbeidelsen av kommuneplanen

Overordnet tyder resultatene på at det kommunale rådet for personer med funksjonsnedsettelse har blitt involvert i utarbeidelsen av kommuneplanen i de aller fleste kommuner. Figur 7-4 viser at to tredjedeler (66 %) av kommunene svarer at rådet for personer med funksjonsnedsettelse ble involvert i arbeidet med å utforme både kommuneplanens samfunnsdel og arealdel. 19 % av respondentene oppgir at rådet ble inkludert i kommuneplanens samfunnsdel og ikke i arealdelen. Kun 5 % svarer at rådet ble inkludert i kommunens arealdel og ikke samfunnsdelen. 9 % oppgir at rådet ikke ble inkludert i verken kommuneplanens samfunnsdel eller arealdel.

Ble det kommunale rådet for personer med funksjonsnedsettelse involvert i arbeidet med å utarbeide kommunens nåværende kommuneplan? (n=158)

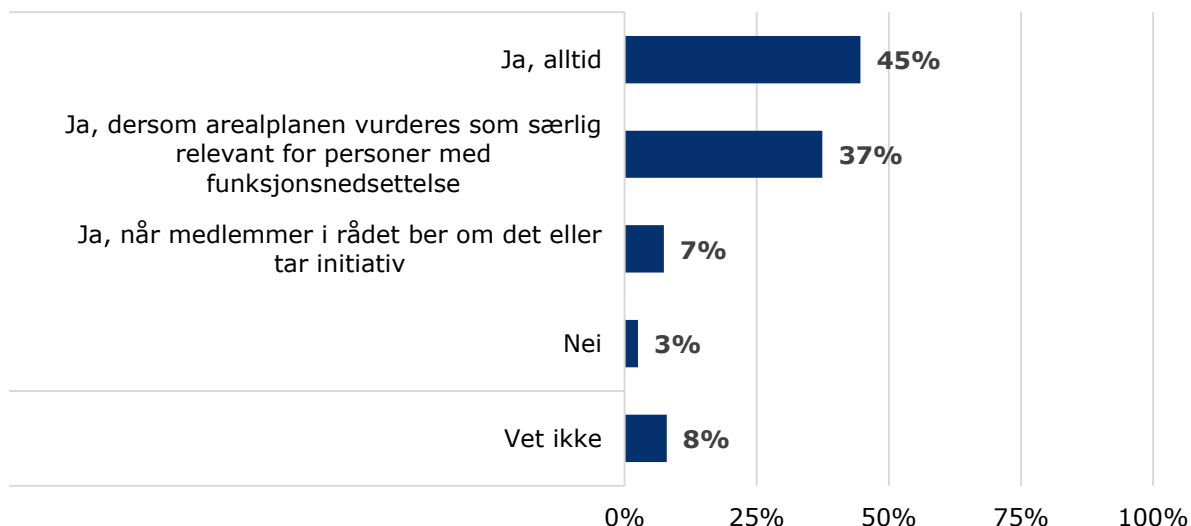

Figur 7-4: Involvering i arbeidet med nåværende kommuneplan

7.1.4 Involvering i utarbeidelsen av arealplaner

Også når det kommer til utarbeidelsen av arealplaner blir rådet for personer med funksjonsnedsettelse involvert i de aller fleste kommuner. Figur 7-5 viser at 45 % oppgir at rådet for personer med funksjonsnedsettelse alltid inkluderes i kommunens utarbeidelse av arealplaner. 37 % oppgir at involvering er tilfelle hvis arealplanen er av særlig relevans for personer med funksjonsnedsettelse. 7 % oppgir at når rådet inkluderes er dette fordi medlemmer i rådet selv har tatt initiativ. Kun 3 % svarer at rådet ikke er involvert i kommunens utarbeidelse av arealplaner.

Blir rådet for personer med funksjonsnedsettelse involvert i kommunens utarbeidelse av arealplaner? (n=158)

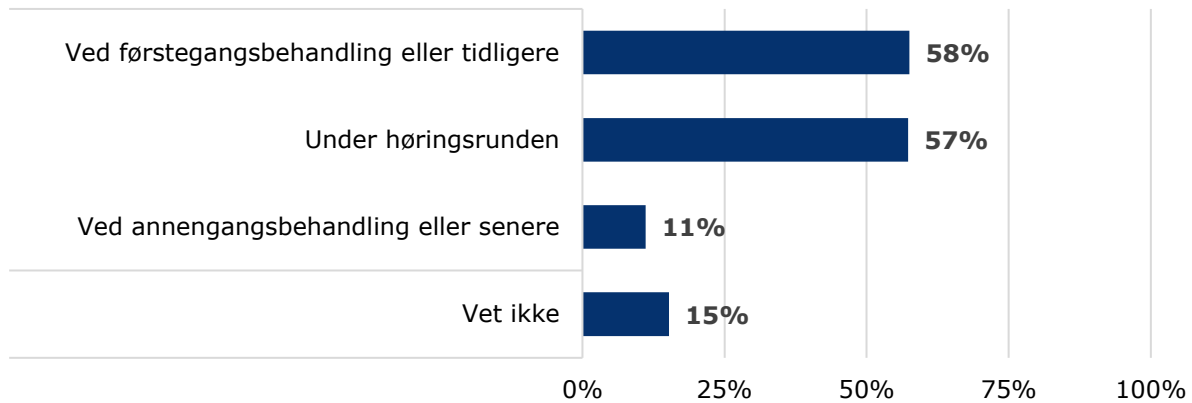

Figur 7-5: Involvering i arbeidet med arealplaner

I spørreundersøkelsen har respondentene kommentert hvordan de kommunale rådene involverer personer med funksjonsnedsettelse. Der kom det blant annet fram at rådene ofte involveres i arbeid med kommuneplaner, i form av at de kan komme med innspill. En respondent påpeker at det er viktig at rådet forstår planleggingsprosessen, slik at de vet hvor, når og hva de kan spille inn i de ulike fasene og hvor detaljerte de kan være. En annen respondent forteller at rådet blir invitert med i drøftingsmøter slik at de kan komme fram til satsingsområder innenfor for eksempel folkehelse når det skal utarbeides planstrategier.

Figur 7-6 viser svarene til de respondentene som svarte at rådet inkluderes i kommunens utarbeidelse av arealplaner. Resultatene indikerer at rådene ofte involveres relativt tidlig i prosessen. 58 % oppgir at dette skjedde «Ved førstegangsbehandling eller tidligere». 57 % svarer at rådet ble involvert under «Høringsrunden». 11 % svarer at rådet ble inkludert «Ved annengangsbehandling eller senere». 15 % svarer at de ikke vet når rådet ble inkludert.

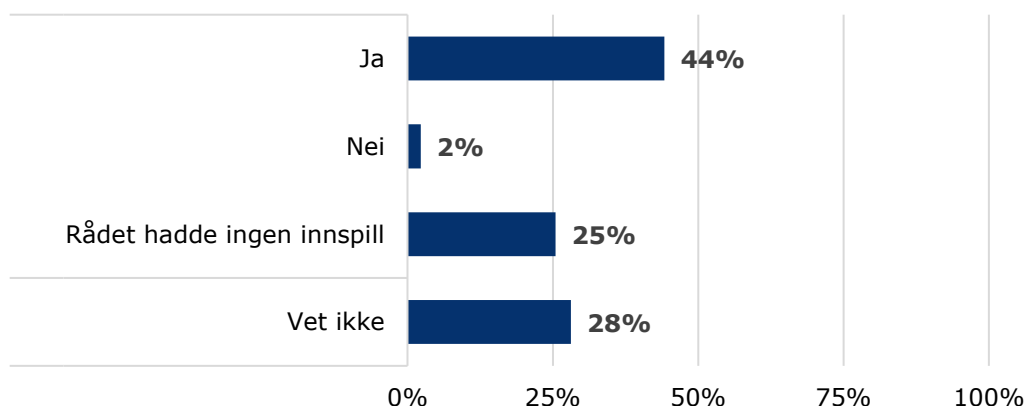
Du har svart at rådet for personer med funksjonsnedsettelse er involvert i kommunenes utarbeidelse av arealplaner. Ta utgangspunkt i siste utarbeidede arealplan, når ble rådet for personer med funksjonsnedsettelse involvert i dette arbeidet? *Det er mulig*

Figur 7-6: Når ble rådet involvert?

Figur 7-7 viser at av respondentene som svarer at rådet ble involvert ved førstegangsbehandling eller tidligere, og/eller ved under høringsplanen, oppgir 44 % at ett eller flere av rådets innspill ble tatt til etterretning i siste utarbeidede arealplan. Kun 2 % svarer at innspillene til rådet ikke ble tatt til etterretning. Det er dermed få som oppgir at rådets innspill ikke ble tatt til etterretning. 28 % oppgir at rådet ikke hadde egne innspill, og 28 % oppgir at de ikke vet.

Du har svart at rådet for personer med funksjonsnedsettelse ble involvert ved førstegangsbehandling eller tidligere, og/eller under høringsplan. Med utgangspunkt i siste utarbeidede arealplan, ble ett eller flere av rådets innspill tatt til etterretning

Figur 7-7: Involvering av rådet ved førstegangsbehandling eller tidligere og/eller under høringsrunden

7.1.5 Samarbeid med og involvering av kommunale råd

Samarbeid med og involvering av kommunale råd

Kommunene vi har intervjuet forteller om gode samarbeid med kommunale råd. Flere forteller om svært gode prosesser, og at de opplever at tilbakemeldingene fra rådene er nyttige og konstruktive, kanskje spesielt i forbindelse med fysiske befaringer og tverrfaglige samarbeidsarenaer. Flere kommuner opplever rådsmedlemmene som engasjerte og oppdaterte, og at de har stor verdi for å sikre kommunens helhetlige ivaretagelse av universell utforming.

De kommunale rådenes form, involvering og aktivitet kan variere mye fra kommune til kommune. I noen kommuner kan rådene være svært aktive, mens i andre kan de være mer passive. For å illustrere bredden, var det for eksempel et kommunalt råd som hadde laget en årlig symbolsk prisutdeling, hvor de kåret enkeltpersoner eller bedrifter som hadde hatt særlig fokus på tilrettelegging/tilgjengelighet i året som var gått. På den andre siden, var det en annen kommune som beskrev det kommunale rådet som en gruppe som møttes for å diskutere, men hadde lite reell villighet til å handle eller involvere seg utover dette.

Kommunale råds engasjement og aktivitetsnivå kan være personavhengig, sterkt påvirket av deltakerne i rådet og deres interesser eller fokusområder. Dette gjør også at rådet blir særlig påvirket av – og er sårbar for – utskiftninger av rådsmedlemmene. Rådets praksis kan også være påvirket av kultur i kommunen, som kan påvirke hvem som representeres i rådene og hva kommunen etterspør av aktiviteter. Noen kommuner er opptatt av å involvere rådene så mye som mulig, i alle sakene som angår dem. Andre kommuner forteller at rådene primært involveres når det er større planverk eller byggesaksprosjekter. Her gir ikke rådene innspill på alle planer, men kun planer av en viss størrelse eller betydning.

«Vi prøver å involvere alle saker som angår dem. Prøver å ha dem i loopen. Alle byggeprosjekt – nybygg og rehabiliteringer – der har vi dem i loopen. Noen ganger lykkes vi godt, andre ganger ikke. De er veldig gode til selv å melde seg på. Fordelen med en liten kommune er at det er gjennomsiktig og at mange vet hva som foregår.»

«De inkluderer vi i typisk kommuneplaner og større planer for kommunen – arealdelen og samfunnsdelen, større reguleringsplaner. Ikke i vanlige reguleringsaker og byggesaker. Da får de ikke tilsendt noe konkret, men har mulighet til å uttale seg på lik linje med andre. Men det er kanskje noe vi burde vurdere.»

Flere uttrykker at de burde involvere kommunale råd mer, og noen sier direkte at de ikke har fulgt opp kravene til involvering i saker som berører dem, godt nok. Samtidig er det en annen kommune som uttrykker at det, i tillegg til at kommunen ikke er gode nok på å involvere dem, også skyldes at det kommunale rådet kan være litt passivt og lite handlekraftig.

«Det har ikke vært godt nok fulgt opp ift. krav til involvering i saker som berører dem. Men vi er i en prosess og har bedret oss. Det har vært neglisjert tidligere. Nå har vi fått gjort mer for å strukturere arbeidet for å involvere dem bedre. Men de skal i utgangspunktet høres og komme med innspill på områder som berører dem. det er noe som vi må ta inn nemnda mer inn i saksbehandlingene. Må bruke rådene.»

«Vi må være flinkere til å involvere og orientere dem, spørre dem til råds. Vi glemmer det kanskje litt. De kunne nok vært mye mer aktive selv. De er kanskje litt passive. Liten syklubb som prater om forskjellige ting. Sjelden at de kommer med faktiske uttalelser. Pålagt å ha dem, men opplever ikke at de fungerer etter hensikten per nå hos oss.»

Variasjonene i involveringen av rådet for personer med funksjonsnedsettelse påvirker også praksisen for når rådene typisk involveres. Enkelte kommuner er flinke til å involvere rådene tidlig. For eksempel hadde en kommune fattet et vedtak i kommunestyret om at rådet for personer med funksjonsnedsettelser skal være representert i byggeprosjektene (prosjektgruppa) før anbudet kommer på markedet, slik at de er med å bestemme hva som skal inn i kravspesifikasjonene og har mulighet til å følge opp dette underveis.

Samtidig forteller flere kommuner at de selv erkjenner, eller at de kommunale rådene har uttrykt, at rådene blir altfor sent involvert i prosessene og at de ønsker å følge opp prosessene enda tettere enn de har mulighet til i dag. Det fortelles at sakene ofte kommer for sent til rådets bord, som utgjør en utfordring. En kommune forteller at dette primært skyldes kapasitetsutfordringer og/eller mangel på fokus, som gjør at universell utforming blir nedprioritert i mange ledd – også når det gjelder involvering av kommunale råd.

«Opplever å få sakene for sent – rekker ikke forberede seg. Det er en utfordring. Skulle ordføreren hatt det i tide, hadde de fått det til. Ikke vond vilje, men knapt med tid og ressurser – da blir UU nedprioritert, det er ikke så viktig tenker dem. Nei er alltid enkleste svar.»

Vi ser en tendens i datamaterialet som knytter seg til kommunestørrelse. Der mindre kommuner ikke er like flinke til å involvere kommunale råd, skyldes dette oftere mangel på kompetanse - og som følge av dette bevissthet på universell utforming som helhet. Blant større kommuner derimot, skyldes det oftere utfordringer med kapasitet og praktisk gjennomførbarhet.

Å involvere kommunale råd tidlig kan ha gunstige samfunnsøkonomiske effekter og gjøre prosessene billigere på lang sikt, ifølge enkelte kommuner. Samtidig som det gjør at mangler kan oppdages tidlig i planfasen, kan det også redusere kostnadsdrivende utbedringer etter at byggene eller uteområdene er oppført.

I flere kommuner er det usikkerhet og diskusjon knyttet til hvor ofte og hvor «dypt» rådene skal involveres. For noen kommuner er dette være uklart og blir en fortløpende vurderingssak. Flere påpeker at de synes det er vanskelig å vite når det er hensiktsmessig at de involveres, og ikke. Det er mange ulike perspektiver og hensyn som inngår i disse vurderingene, som også kan avhenge av kommunenes egne praktiske forutsetninger eller kompetanse.

«Det debatteres stadig. Ny forskrift på involvering av kommunale råd. Diskusjonen her i [kommune] har gått på hvor mye de skal involveres. Løpende saksbehandling på byggesak. Alle saker skal innom rådet før det legges frem for politikere. Da må det legges frem for rådet nesten hver uke. Finne en praktisk mulig ordning som fungerer. Å få dette rådet til å fungere er en gjentakende diskusjon. Må se rådet i praksis. Hvor omfattende skal vi gjøre det? Ønsker en bedre veiledning fra staten hvordan man i praksis skal få det til å fungere. Vi er de som er nærmest i hverdagen.»

Overordnet vil manglende fokus eller involvering påvirke hvilken reell påvirkning de kommunale rådene har. I enkelte kommuner har de kommunale rådene uttrykket frustrasjon over å føle seg noe overflødige eller lite nyttige, at de vil at deres ønsker skal ivaretas i større grad.

«Både administrativt og politisk har det vært lite fokus på det som blir tatt opp. Det har ikke blitt tatt videre på en god måte. Det har forblitt i rådet, og gir ikke mye utvikling og resultater. Der ser vi et forbedringspotensial.»

Identifiserte utfordringer for samarbeidet

Selv om de fleste mener samarbeidet fungerer godt, er det likevel enkelte aspekter som tas opp som barrierer for godt samarbeid:

Den kanskje viktigste utfordringen som tas opp av flere kommuner, er at samarbeidet også er en **krevende balansegang hvor man skal ivareta ulike interesser**. Kommunale råd kommer med viktige perspektiver og tilbakemeldinger, men disse hensynene kan også være i konflikt med andre forhold i kommunen. Utfordringen oppstår når kommunene opplever at de kommunale rådene ikke ser helheten eller interessekonfliktene som inngår. Den største interessekonflikten er at det går på bekostning av kommunens økonomi eller administrativ kapasitet. Det kan også være geografiske/topografiske barrierer som gjør enkelte hensyn vanskelig å realisere. Hovedutfordringen er likevel utvilsomt økonomiske aspekter, som står frem som den største barrieren for å kunne realisere rådets ønsker. Flere kommuner påpeker at det derfor er viktig at kommunale råd har en pragmatisk tilnærming, hvor man fokuserer på å finne løsninger som ivaretar ulike interesser. En kommune forteller om at det har vært litt krevende å få til en konstruktiv kommunikasjon med det kommunale rådet i denne sammenheng:

«Kan være motstridende ønsker, og det kan være økonomi blant annet. Kan være andre ønsker internt i kommunen. Så må man veie for og imot og hva man ønsker å følge.»

En annen utfordring for samarbeidet handler om tilgjengelighet og kommunikasjon med rådene. Et fåtall kommuner nevner at det ikke alltid de kommunale rådene er så tilgjengelige, kan være **vanskelig å komme i kontakt eller vite hvem man skal ta kontakt med**. Spesielt der rådene ikke brukes så mye, så kan det være vanskelig å ha oversikt over hvem som er kontaktpersonene. Slik kan manglende involvering av rådet også medføre en ekstra negativ effekt, ved at avstanden til rådsmedlemmene eller kontaktpunktene blir større. En kommune forteller om at kommunikasjonen med rådet er blitt vanskeligere etter en omorganisering og at hen ønsker seg et diskusjonsforum:

«Etter siste valg, ble det ansatt som om rådet er folkevalgte, og vi skal ikke lenger behandle de på samme måte. Da skal vi ikke samarbeid med dem i det hele tatt. Tar kontakt med rådet, det har blitt veldig byråkratisk. Tidligere var det mer et diskusjonsforum, nå har det fått form som et politisk utvalg. Gjør det mye mer tungvint. Jeg skulle ønske meg et kommunalt diskusjonsforum. Det er helt klart at alle kommuner har behov for dette.»

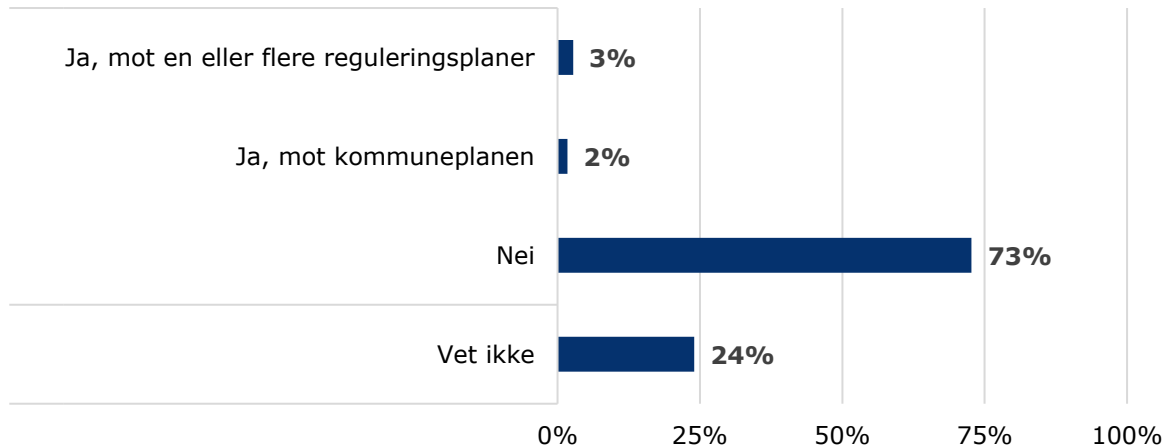
7.2 Kommunikasjon med innbyggere generelt

De fleste kommunene vi har intervjuet, forteller at det generelt er liten pågang av henvendelser omkring universell utforming fra innbyggere. Flere forteller om at henvendelsene de mottar i svært stor grad handler om manglende strøing og brøyting. Ut over dette kommer det enkelthenvendelser, ofte sett i sammenheng med at en innbygger opplever hindringer som følge av skader på fremkomstveien deres. Det kan f.eks. være at en planke på en brygge har brukket og laget et hull som hindrer fremkomst.

Figur 7-8 viser at 73 % av respondentene i spørreundersøkelsen oppgir at det ikke har blitt fremmet innsigelser mot kommunen grunnet mangler knyttet til universell utforming i perioden 2017-2022. 3 % svarer at det har kommet innsigelse mot reguleringsplaner. Kun 2 % oppgir at det har kommet mot kommuneplanen. 24 % svarer at de ikke vet.

Har det i løpet av perioden 2017-2022 blitt fremmet innsigelser mot kommunen grunnet mangler knyttet til universell utforming i plandokumenter?

Det er mulig å velge flere svar. (n=158)

Figur 7-8: Innsigelser knyttet til mangel på universell utforming i plandokumenter

Samtidig er det enkelte kommuner som i intervjuene forteller om stort engasjement blant pårørende til personer med funksjonsnedsettelse. I denne sammenheng er det stor variasjon i hvilke kanaler som benyttes. I noen tilfeller er det uklare i hvor henvendelser fra innbyggere knyttet til universell utforming skal kommuniseres. Noen kommuner har informasjon om hvor slike henvendelser kan sendes inn på hjemmesidene sine, mens andre kommuner tar imot henvendelser på Facebook-sider. Andre igjen mangler et system for å fange opp slike tilbakemeldinger – som igjen fører til at det kan være vanskelig å si ifra. Flere av kommunene som ikke opplever så mange henvendelser tolker dette som at «intet nytt er godt nytt».

Noen kommuner har tatt initiativ og laget egne nettverk, i form av å opprette grupper hvor både pårørende og personer med nedsatt funksjonsevne er medlemmer – men her er det utfordringer knyttet til å sikre representativitet og inkludering. Slike grupper kan ifølge informantene også bidra inn i kommunale prosjekter og komme med innspill, være med på befaringer og teste ut utstyr. Å ha slike brukergrupper fungerer ifølge informantene bra, men det krever at kommunen har ildsjeler som gjør en ekstra innsats, og/eller har egne ressurser som jobber direkte med universell utforming og dermed har kapasitet til å drifte et slikt initiativ.

7.3 Rutiner og standarder for å sikre brukermedvirkning

Selv om alle kommuner er pålagt å ha kommunale råd, er det likevel stor variasjon i hvor godt disse rådene benyttes og involveres. Enkelte kommuner mener at rådene har et stort ubenyttet potensial. Flere fremhever betydningen av brukermedvirkning. Barrieren med manglende kompetanse, som ble dekket i forrige kapittel, handler også om at man ikke er gode nok til å inkludere brukerperspektiver i enkelte kommuner. Det tydeliggjør viktigheten av at medvirkningsrutiner er godt forankret i

kommunen. Flere kommuner opplever at de trenger bedre organisering og rutiner for å sikre reell brukermedvirkning og involvering av kommunale råd:

«Vi må ha brukerkompetanse og vår kompetanse som møter brukerne tidligere i prosesser. Brukerfokus, ikke bare TEK17. Konkret ned til funksjonalitet er viktig. Må løfte dette høyere opp i kommunen.»

«Du må ha et håndverk i siste ledd. De må kjenne til konsekvensene. Du kommer ikke utenom en dialog med brukeren – blomsterpotter og ledelinjer. Noe må du ha en dialog med brukere på. Vi holder på med en ny skole nå, det er komplisert med tanke på å få en sammenhengende ledelinje, det skal være en gjennomgående vei. Får ikke til dette uten at det er en dialog i tillegg.»

7.4 Universell utforming av kommunens nettsider

Digital kommunikasjon gir kommunene nye muligheter til å utvikle lokaldemokratiet (Regjeringen, 2018). Kommunens nettsider er viktig for å gi informasjon og legge til rette for innsyn i den kommunale forvaltningen, samtidig som det gir mulighet for dialog mellom innbyggere og ansatte og politikere i kommunen. Det er også et viktig virkemiddel for å styrke innbyggernes kunnskap om demokrati og øke deltakelsen i, og innflytelsen på, politiske prosesser (Regjeringen, 2018). At nettsidene oppleves som tilgjengelige for alle innbyggerne i kommunen, er derfor et viktig element for å skape bred deltakelse fra ulike grupper.

Overordnet sett tyder resultatene fra kartleggingen på at det er et **stort forbedringspotensial når det kommer til informasjon om universell utforming på kommunenes nettsider**. Over halvparten av kommunene oppgir at det ikke gis informasjon om universell utforming på kommunens nettsider (for eksempel hva universell utforming er, hvordan kommunen jobber med universell utforming, konkrete prosjekter hvor universell utforming nevnes, osv.), og hele 78 % oppgir at det ikke står noe på kommunens nettsider om universell utforming eller tilgjengelighet ved offentlige bygg eller opparbeidede utearealer. I tillegg oppgir 65 % av kommunene at det ikke står noe på kommunens nettsider om hvem innbyggere kan rette spørsmål til dersom de lurer på noe om universell utforming eller tilgjengelighet. Dette kan sees i sammenheng med funn fra intervjuene, der informantene trekker frem at de sjelden mottar henvendelser om universell utforming. Dersom innbyggerne i kommunen ikke vet hvor de skal henvende seg om universell utforming, kan det muligens delvis forklare hvorfor kommunene mottar såpass få henvendelser om universell utforming.

38 % av kommunene oppgir at det gis informasjon om universell utforming på kommunens nettsider, mens 37 % av kommunene oppgir at det står noe om hvem innbyggerne kan rette spørsmål til dersom de lurer på noe om universell utforming/tilgjengelighet. 14 % oppgir at det er oppgitt informasjon på kommunens nettsider om universell utforming/tilgjengelighet ved et eller flere offentlige bygg, og 15 % oppgir at det er oppgitt informasjon om universell utforming/tilgjengelighet ved ett eller flere opparbeidede uteområder.

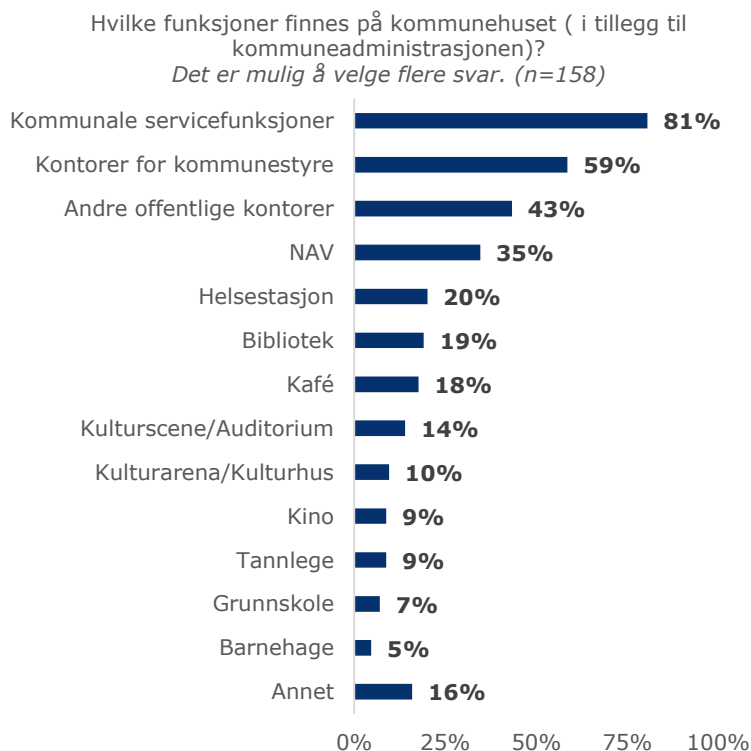
Det er en signifikant forskjell på tvers av kommunestørrelse, der vi ser at store kommuner, i større grad enn små og mellomstore kommuner, oppgir at det finnes informasjon om universell utforming på nettsidene – både generelt og spesifikt til offentlige bygg og opparbeidede uteområder – samt kontaktinformasjon ved spørsmål.

Over halvparten av kommunene (57 %) som svarte på undersøkelsen, oppgir at kommunens nettsider møter standarden WCAG 2.0. **22 % av kommunene oppgir at kommunens nettside ikke er utført i henhold til kravene om universell utforming i WCAG 2.0**. WCAG 2.0 er et nasjonalt lovkrav med retningslinjer for hvordan nettsider skal utformes for å bli mer tilgjengelige (Forskrift om universell utforming av informasjon- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger, § 5). At hele 22 % av kommunene oppgir at nettsiden ikke er oppført i henhold til kravene, avdekker at det fremdeles er behov for mer bevisstgjøring på feltet.

8. Universell utforming i praksis – Eksemplifisert gjennom en kartlegging av universell utforming i kommunehuset/rådhuset

Kommunehuset eller rådhuset fyller en svært viktig demokratisk funksjon i mange kommuner, og tilgang til bygget er en grunnleggende forutsetning for å ta del i demokratiprosesser. Ofte gjennomføres ulike politiske møter i rådhuset, samt at det fungerer som lokaler for stemmegivning ved valg. I mange kommuner fyller også rådhuset mange andre sider ved samfunnslivet – kultur, sosiale møteplasser, m.m. På samme måte som grunnskole, er universell utforming av bygget en svært viktig del av muligheten for deltakelse i demokratiet og i samfunnslivet for øvrig. I denne undersøkelsen har vi gjennomført en kartlegging av status på universell utforming ved kommunes kommunehus/rådhus

Figur 8-1: Funksjoner på kommunehuset/rådhuset

som en eksemplifisering av status på universell utforming i kommunen generelt.

Vi ser av resultatene fra spørreundersøkelsen at kommunehuset/rådhuset, i mange norske kommuner, inneholder flere viktige samfunnsfunksjoner (Figur 8-1). Hele 81 % av kommunene oppgir at kommunehuset inneholder kommunale servicefunksjoner, i rundt halvparten av kommunene inneholder kommunehuset kommunale kontorer, og i 35 % av kommunene inneholder kommunehuset NAV-kontorer. At kommunehuset/rådhuset er tilgjengelig for alle innbyggere – uavhengig av funksjonsnivå – er derfor et viktig prinsipp for å få oppfylt sine rettigheter i Norge.

De fleste kommuner har et **eldre kommunehus/rådhus som ble oppført før 2010** (94 % av kommunene). Samtidig oppgir over halvparten av kommunene at det er blitt gjort utbedringer av kommunehuset/rådhuset siden 2010. Som nevnt innledningsvis er 2010 et viktig år med tanke på universell utforming. Den nye likestillings- og diskrimineringsloven trådte i kraft den 1. januar 2009, noe som igjen førte til oppdaterte lovkrav til universell utforming av bygg og opparbeidede utearealer i plan- og bygningsloven (DiBK, 2011).

Selv om det i mange kommuner er blitt gjort utbedringer av kommunehuset/rådhuset siden 2010, ser det imidlertid fremdeles ut som om mange individer med ulike brukerforutsetninger i mindre grad har

tilgang til bygget. Overordnet sett tyder nemlig resultatene i spørreundersøkelsen på at kommunehuset/rådhuset i mange kommuner er lite tilgjengelig for mange personer med funksjonsnedsettelse. I mange kommuner er kommunehuset/rådhuset særlig utfordrende for personer med nedsatt syn og for personer med kognitive vansker. For personer med nedsatt gangfunksjon eller personer som bruker rullestol, er det mange kommuner som oppgir at kommunehuset/rådhuset er relativt tilgjengelig. Det skal også presiseres her at dette er kommunens egen vurdering, som i stor grad baserer seg på respondentens subjektive opplevelse. Resultatene må derfor tolkes med forsiktighet.

La oss se nærmere på vurderingen av tilgjengeligheten for ulike grupper:

Tilgjengelighet for personer med nedsatt mobilitet:

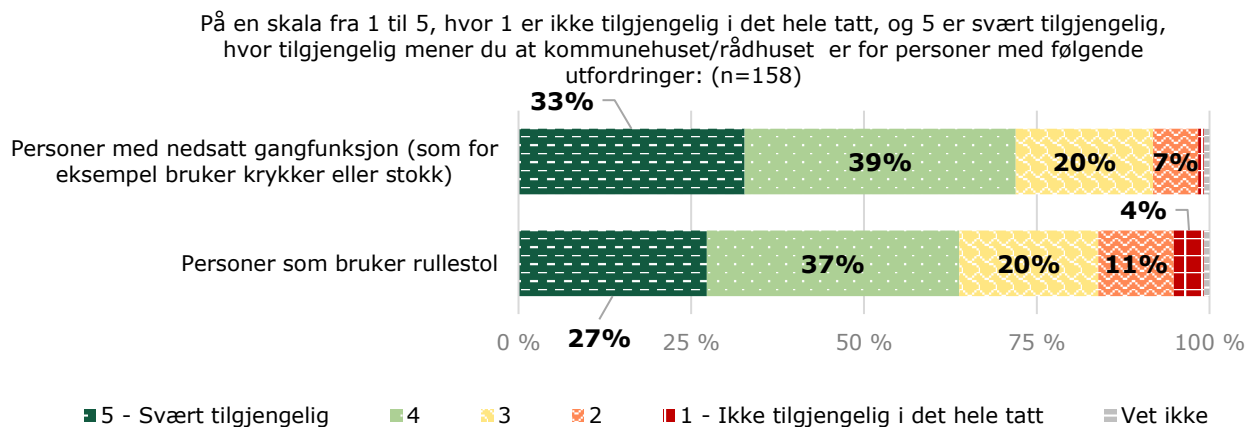
For personer med nedsatt mobilitet tenker vi i denne sammenheng på personer med nedsatt gangfunksjon (som for eksempel bruker krykker eller stokk) og for personer som bruker rullestol. For disse gruppene er det på et generelt grunnlag viktig at det ikke er store nivåforskjeller, at eventuelle helninger ikke er for bratte, at underlaget er jevnt og hardt, at dører er enkle å åpne (at ikke hjelpemiddelet står i veien) og at det er god plass til å bevege seg rundt på toaletter, i heiser, i korridorer og andre steder. I undersøkelsen kartla vi hvorvidt kommunehuset/rådhuset hadde en trinnfri hovedinngang, hjelpemidler ved flere etasjer og/eller HC-toaletter. Under følger en status på disse forholdene i kommunene som svarte på undersøkelsen:

- **Trinnfrihet:** At det er en trinnfri hovedinngang til kommunehuset/rådhuset er viktig for å skape likeverdig tilgjengelighet for flere grupper i samfunnet – blant annet personer som bruker rullestol, rullator eller har andre vanskeligheter med å gå. 91 % oppgir at hovedinngangen til kommunehuset/rådhuset er trinnfri⁴, 7 % oppgir at hovedinngangen ikke er trinnfri, men at det finnes en alternativ inngang som er trinnfri
- **Etasjer:** Alle kommuner bortsett fra 4 oppgir at kommunehuset/rådhuset består av flere etasjer. 93 % av disse kommunene oppgir at de har heis, løfteplattform eller stolheis i trappeløp. 7 % oppgir at de ikke har noen av disse.
- **HC-toaletter**⁵: Nesten alle (97 % av kommunene) oppgir at det finnes HC-toaletter i kommunehuset/rådhuset.

Samlet sett vurderer de fleste kommunene at kommunehuset/rådhuset er godt tilgjengelig for personer med nedsatt mobilitet (Figur 8-2). Det kan være to ulike årsaksforklaringer til den relativt gode vurderingen av tilgjengeligheten i kommunehuset/rådhuset: (1) Kravene i TEK17 er i stor grad knyttet opp mot forhold som øker tilgjengeligheten for denne gruppen, og det kan derfor tenkes at de behovene som er dekket inn av TEK17 i stor grad er ivarettatt i de fleste kommuner, og/eller; (2) Kunnskapen om behovene til denne gruppen er mer utbredt enn kunnskap om behovene til personer med andre funksjonsnedsettelse, noe som taler for at respondentene har større kjennskap til hva som kreves.

⁴ Med trinnfri menes flate som kan ha terskel eller nivåforskjell på maksimum 25 mm (TEK17).

⁵ Universell utforming av toaletter er beskrevet i TEK17 som «Størrelsen og planløsningen skal være slik at det er fri gulvplass til snuareal for rullestol foran toalettet og minimum 0,9 m fri gulvplass på begge sider av toalettet. Det skal være fri passasjebredde på minimum 0,9 m fram til fri plass ved siden av toalettet. Toalettet skal ha håndstøtte på begge sider.»

Figur 8-2: Tilgjengelighet for personer med nedsatt mobilitet

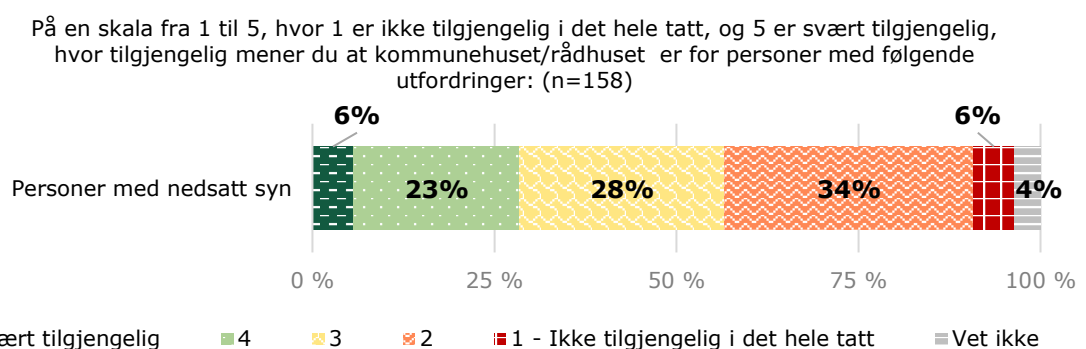
Tilgjengelighet for personer med nedsatt syn:

For personer med nedsatt syn er mange av de samme forholdene viktige: Ikke for store nivåforskjeller, at eventuelle helninger ikke er for bratte og at underlaget er jevnt og hardt. I tillegg er det viktig med tydelige kontraster – både i tekster og i fysiske omgivelser og at nivåforskjeller og andre overganger er markert med taktile forandringer. I intervjuene kom det frem at flere kommuner anser veifinning som en av de største utfordringene i utformingen av tilgjengelige miljøer. I prosessen med å bygge nytt kommunehus, opplevdes det utfordrende å utforme og legge ledelinjene på en intuitiv og utvetydig måte. De tar for eksempel opp utfordringen med å skille ledelinjen som fører til biblioteket fra ledelinjen som fører til toalettet fra ledelinjen som fører til kommunesalen.

Samlet sett er det mange kommuner som i spørreundersøkelsen vurderer kommunehuset/rådhusets tilgjengelighet som relativt dårlig for personer med nedsatt syn (Figur 8-3). Noe av forklaringen kan kanskje finnes i utfordringene med å skape god flyt og enkel veifinning for denne gruppen. Denne forklaringen støttes av enkeltkommentarer i spørreundersøkelsen der respondentene forteller om bygg der det er vanskelig å finne veien:

«Kommunehuset er til dels gammelt og med mange ulike påbygg. Dette har gjeve ei løysing med mange ganger og mange besøkande har ofte problemer med å orientere seg.»

«Bygget har en rominndeling som er utfordrende å orientere seg i, samt mye transportareal.»

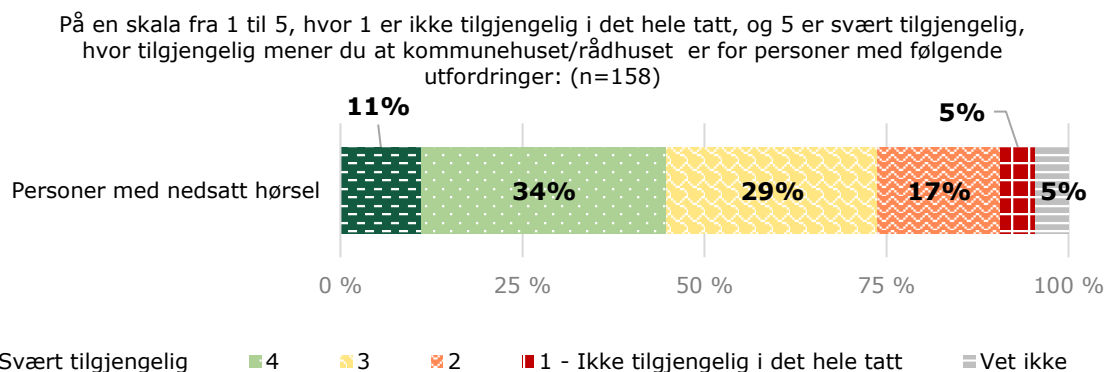

Figur 8-3: Tilgjengelighet for personer med nedsatt syn

Tilgjengelighet for personer med nedsatt hørsel:

For personer med nedsatt hørsel er det på generelt grunnlag viktig at akustikken i rom er god, at det ikke er for mange lydkilder samtidig og at det finnes hjelpemidler tilgjengelig.

Samlet sett vurderer mange kommuner at tilgjengeligheten i kommunehuset/rådhuset for personer med nedsatt hørsel som relativt god (Figur 8-4). 61 % av kommunene oppgir at det finnes teleslynge⁶ eller tilsvarende lydteknisk utstyr ett eller flere steder i kommunehuset/rådhuset. 27 % svarer at det ikke gjør det.

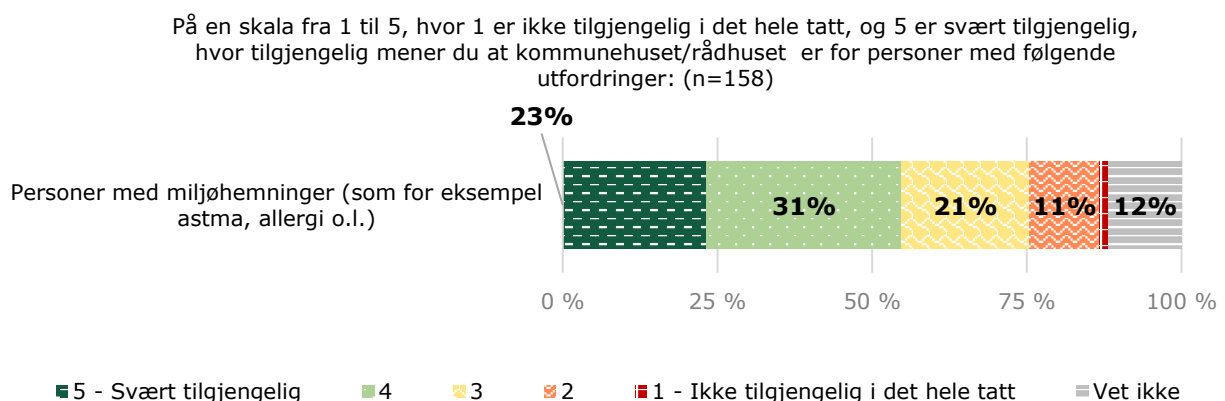

Figur 8-4: Tilgjengelighet for personer med nedsatt hørsel

Tilgjengelighet for personer med miljøhemninger:

Med personer med miljøhemninger tenker vi i denne sammenheng på personer med astma, allergi eller andre luftfølsomheter. For disse personene er det viktigste at luftkvaliteten er god.

Samlet sett vurderer mange kommuner at tilgjengeligheten i kommunehuset/rådhuset er relativt god for personer med miljøhemninger (Figur 8-5).

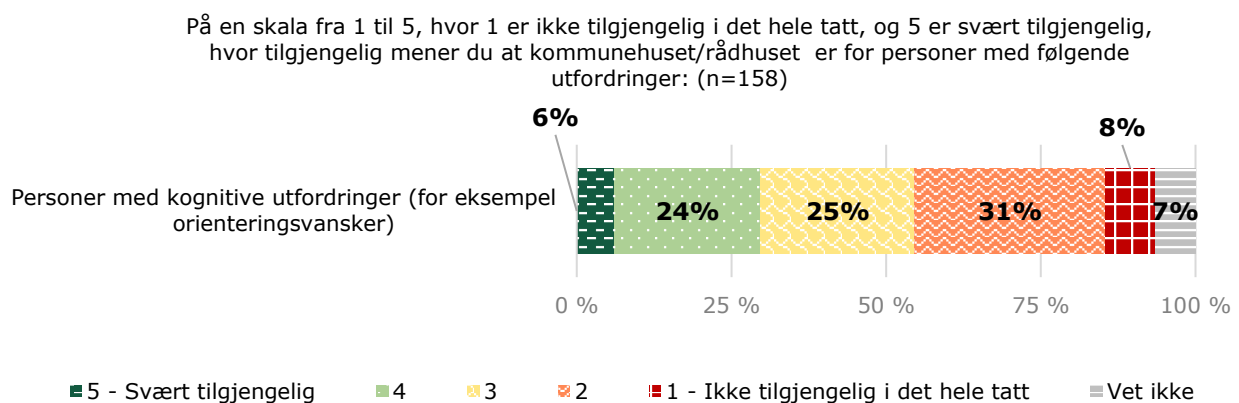
Figur 8-5: Tilgjengelighet for personer med miljøhemninger

⁶ Teleslynge er et hjelpemiddel som kan benyttes av personer med nedsatt hørsel, der et elektronisk lydsignal kan oppfattes av et høreapparat (Nasjonal kompetansetjeneste for døvblinde, u.d.). Det er et godt hjelpemiddel for personer med nedsatt hørsel.

Tilgjengelighet for personer med kognitive utfordringer:

Med personer med kognitive utfordringer tenker vi i denne sammenheng på personer med kognitive utfordringer, som for eksempel autisme. Disse personene kan eksempelvis ha behov for dempede fargevalg, dempede lyd- og lysinntrykk, mulighet for å trekke seg tilbake, samt tydelig markering/skilting/orientering av ulike rom og soner.

Samlet sett vurderer mange av kommunene i undersøkelsen tilgjengeligheten til kommunehuset/rådhuset blant denne gruppen, som relativt dårlig (Figur 8-6). Det kan muligens forklares av at kjennskapen til behovene for denne gruppen, generelt er lavere enn kjennskapen til behovene til personer med andre funksjonsnedsettelse. I tillegg stilles det få konkrete krav til utforming som ivaretar behovene til denne gruppen.

Figur 8-6: Tilgjengelighet for personer med kognitive utfordringer

8.1 Fysiske eller geografiske forhold er en barriere for universell utforming

Fysiske eller geografiske forhold er i seg selv en barriere for kommunens arbeid med universell utforming. Det kan rett og slett være vanskelig å gjennomføre utbedringer, fordi bygningene er gamle eller verneverdige. Enkelte kommuner har i tillegg geografiske eller topografiske forhold som utgjør en utfordring. Dette gjelder særlig uteområder og kommuner med bysentrum eller utearealer/naturområder som ligger i bratte topografiske forhold, eller av andre praktiske grunner er vanskelig å gjøre tilgjengelig for alle.

Fysiske eller geografiske forhold er i seg selv en barriere for kommunens arbeid med universell utforming. Det kan rett og slett være vanskelig å gjennomføre utbedringer, fordi bygningene er gamle eller verneverdige. Gamle bygg har ofte ikke universelt utformede løsninger. Det gjelder særlig inngangspartier, trappeganger, toaletter, belysning og størrelse på ganger og døråpninger.

Flere peker på at det er veldig dyrt å utbedre eller totalrenovere eksisterende bygg, og særlig gamle bygg. De har ofte en utforming og en infrastruktur som er vanskelig å gjøre endringer på. Her blir det også et kostnadsspørsmål, ettersom det krever betydelig økonomiske investeringer for å få det til å møte den standarden som man ønsker for at det skal møte krav om universell utforming. For noen kommuner blir det rett og slett for dyrt.

«Når man prøver å gjøre noe med gamle bygg – der er utfordringene. Der er det mye mer komplisert og dyrere i etterkant. Beliggenhet eller plassering er nødvendigvis ikke så lett å gjøre noe med, og gjør det vanskelig å gjøre endringer. Kompromisser. Kan være krevende. Kostnadselement: dyrt å utbedre, krevende ombygging.»

«Det mest krevende er at vi er bygd opp etter krigen, at vi er inne i en fase der vi skal fornye gamle formålsbygg. Veldig krevende å få gamle bygg UU. Mange utforinger med å tilpasse disse byggene her. Nesten helt umulig å få inn en heis i rådhuset her. Kommunestyret måtte vi flytte ut av huset for at det skulle være tilgjengelig for alle. Veldig problematisk med å få ting til å fungere.»

9. Litteraturliste

- Barne- og likestillingsdepartementet. (2017). *Prop. 81 L (2016–2017) - Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven)*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-81-l-20162017/id2547420/>
- Buudir. (2023). *Universell utforming og tilgjengelighet*. <https://www.buudir.no/likestilling/universell-utforming/>
- Buudir. (2022). *Universell utforming i offentlige bygninger*. Buudir.no. Hentet fra: https://www.buudir.no/Statistikk_og_analyse/nedsatt_funksjonsevne/Bolig_og_bygg/Offentlige_bygg/
- Buudir. (2020). *Bruk av sentrale begreper om funksjonshemming*. https://www2.buudir.no/Statistikk_og_analyse/nedsatt_funksjonsevne/Antall/Bruk_av_sentrale_begreper_om_funksjonshemming/
- Buudir. (u.d.) *CRPD – veiledning til FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Buudir.no. Hentet fra: <https://www.buudir.no/fagstotte/produkter/crpd/>
- Byggteknisk forskrift, TEK10 og TEK17. <https://dibk.no/regelverk/tek>, <https://dibk.no/regelverk/byggteknisk-forskrift-tek17>
- Det kongelige digitaliserings- og forvaltningsdepartement. (2024). *Tildelingsbrev 2024*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/dbae0a4004694c16abf7abfedf8cb9d6/tildelingsbrev-2024.pdf>
- Det kongelige kultur- og likestillingsdepartement. (2024). *Statsbudsjettet 2024 - tildelingsbrev til Likestillings- og diskrimineringsombudet*. Hentet fra: https://www.ldo.no/globalassets/ldo_2019/03_ombudet-og-samfunnet/ombudet/tildelingsbrev/2024/tildelingsbrev-2024.pdf
- Digitaliseringsdirektoratet. (u.d.) *Kva er Digitaliseringsdirektoratet?*. Digdir.no. Hentet fra: <https://www.digdir.no/digdir/kva-er-digitaliseringsdirektoratet/703>
- Direktoratet for byggkvalitet (2020). *Byggteknisk forskrift (TEK17) med veiledning*. <https://dibk.no/regelverk/byggteknisk-forskrift-tek17/12/i/innledning2>
- Direktoratet for byggkvalitet (2011). *Universell utforming i byggereglene*. <https://www.dibk.no/verktoy-og-veivisere/universell-utforming/lar-mer-om-universell-utforming/regelverk>
- Direktoratet for Byggkvalitet (u.å.). «Tilsyn med universell utforming». <https://www.dibk.no/saksbehandling/kommunalt-tilsyn/temaveiledninger/tilsyn-universell-utforming-bokmal/1.-innledning/innledning/>
- Direktoratet for byggkvalitet. (u.d.) *Hvem er direktoratet for byggkvalitet?*. Hentet fra dibk.no: <https://www.dibk.no/om-oss/hvem-er-direktoratet-for-byggkvalitet>
- Diskrimineringsnemnda. (u.d.). *Verksemnda til Diskrimineringsnemnda*. Hentet fra: <https://www.diskrimineringsnemnda.no/diskrimineringsnemndas-virksomhet>

- Forente Nasjoner. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Hentet fra: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>
- Hansen, Tore og Signy Irene Vabo. (2022). *Kommunestyre*. Hentet fra: <https://snl.no/kommunestyre>
- IK-bygg. (u.d.). *NKF IK-Bygg*. Ik-bygg.no. Hentet fra: <https://www.ikbygg.no/>
- Kartverket. (2023). Kartlegging av tilgjengelegheit. Hentet fra: <https://www.kartverket.no/geodataarbeid/tilgjengelegheit-og-universell-utforming/kartlegging-av-tilgjengelegheit>
- Kommunal- og distriktsdepartementet (tidligere Kommunal- og moderniseringsdepartementet). 2021. *Universell utforming i planlegging – Veileder*. Regjeringen.no. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/69872218a4f547a28be23fd7adb44e5c/no/pdfs/h-2480-b-universell-utforming-i-planlegging_v2.pdf
- Langørgen, A., T.A. Galloway og R. Aaberge 2006. Gruppering av kommuner etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser 2003. Rapporter 2006/8, Statistisk sentralbyrå.
- Lid, Inger Marie. (2021). *Universell utforming*. https://snl.no/universell_utforming
- Lid, Inger Marie, Phuoc Tan Le, Arne Lein & Ulf Rydningen. (2019). *Utforskning av brukerperspektiv i universell utforming*.
- Likestillings- og diskrimineringsombudet. (u.d.). *Om ombudet*. Hentet fra: <https://www.ldo.no/ombudet-og-samfunnet/om-ombudet/>
- Lov om kommuner og fylkeskommuner (Kommuneloven) (2018). «Kapittel 5 Kommunal organisering. Folkevalgte organer» <https://lovdata.no/nav/lov/2018-06-22-83/kap5>
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan og bygningsloven). «Kapittel 25. Tilsyn». <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>
- Lovdata. (2019). *Forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger*. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-06-21-732>
- Lovdata. (2017). *Forskrift om tekniske krav til byggverk (Byggteknisk forskrift)*. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-06-19-840?q=TEK17>
- Lovdata. (2013). *Forskrift om universell utforming av informasjon- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger*. <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2013-06-21-732>
- Magnussen, Ane Opsahl. (2022). *Mangfold og likeverdig bruk gjennom planlegging og fysisk utforming - En studie av offentlige rom langs bybanestopp i Bergen*. Masteroppgave ved Høgskulen på Vestlandet.
- Nasjonal Digital Læringsarena (u.å.). «WCAG – retningslinjer for tilgjengelig netttinnhold». <https://ndla.no/nb/subject:5e53694a-c8eb-4871-8558-71523941c28e/topic:0d260948-d2c6-4b8d-9c01-97aac6610961/resource:5f194d9c-49e3-415a-8b6a-a4127003d294>

Nasjonal kompetansetjeneste for døvblinde. (u.d.). *Teleslynge og FM-utstyr*.

<https://www.dovblindhet.no/teleslynge-og-fm-utstyr.567500.no.html>

Norges offentlige utredninger. (2019). Ny opplæringslov. NOU 2019:23.

Nordlandsforskning. (2023). *Accesstour*. Hentet fra: <https://www.nordlandsforskning.no/nb/accesstour>

Nordlandsforskning. (2022) Medvirkning i boligsosialt arbeid. Hentet fra:

https://nordlandsforskning.no/sites/default/files/2023-05/NF-rapport%20nr%2017-2022%20Medvirkning%20i%20boligsosialt%20arbeid_web.pdf

Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling*. Lovdata. Hentet fra:

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71/KAPITTEL_2-4-2#%C2%A711-2

Regjeringen. (2024a). *Tildelingsbrev 2024 – Direktoratet for Byggkvalitet*. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/bef58a2b56824de4bedb0d7c0e5d42da/tildelingsbrev-2024-direktoratet-for-byggkvalitet.pdf>

Regjeringen. (2024b). *Tildelingsbrev til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet 2024*. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e3c03f39789d433a9ade95467740b6ab/tildelingsbrev-2024-bufdir.pdf>

Regjeringen. (2021). *Bærekraft og like muligheter – et universelt utformet Norge (2021–2025)*.

Regjeringen.no. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/barekraft-og-like-muligheter-et-universelt-utformet-norge/id2867676/?ch=1>

Regjeringen. (2017). *Veiledning om tekniske krav til byggverk - Byggteknisk forskrift (TEK17) med veiledning. Ikrafttredelse 1. juli 2017*. Regjeringen.no. Hentet fra:

https://www.regjeringen.no/contentassets/20503ddfe0664fac9e2185c1a6c80716/veiledning-til-byggteknisk-forskrift-tek17_01_07_2017.pdf

Regjeringen. (2022). *Universell utforming og tilgjengelighet i bygg*. Regjeringen.no. Hentet fra:

https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan_bygningsloven/bygg/innsikt/byggkvalitet/universell-utformin-og-tilgjengelighet-i-bygg/id2345464/

Regjeringen. (2020). «Kommune- og fylkesinndeling. Råd for personer med nedsatt funksjonsevne».

<https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunestruktur/Verktoy/lokaldemokrativeilederen/kommunen-og-innbyggerne/rad-for-personer-med-nedsatt-funksjonsevne/id2425376/>

Regjeringen. (2021). *Veileder i universell utforming*. Regjeringen.no. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/veileder-i-universell-utforming/id2850026/?ch=6>

Regjeringen. (2018). *E-demokrati*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunestruktur/Verktoy/lokaldemokrativeilederen/kommunen-og-innbyggerne/e-demokrati/id2425554/>

Regjeringen. (u.d). *Kommunal- og distriktsdepartementet*. Regjeringen.no. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/no/dep/kdd/id504/>

Regjeringen. (u.d.). *Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)*. Regjeringen.no. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dep/bfd/org/etater-og-virksomheter-under-barne-og-likestillingsdepartementet/barne--ungdoms--og-familieetaten/id418035/>

Regjeringen. (u.d.). Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet. Regjeringen.no. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dep/dfd/id810/>

Statsforvalteren.no. (2023). *Universell utforming*. Hentet fra: <https://www.statsforvalteren.no/portal/helse-omsorg-og-sosialtjenester/universell-utforming/>

Undheim. (2020). *En by for alle - Aldersvennlig planlegging*. In Masteroppgave/UIS-TN-IØRP/2020. University of Stavanger, Norway.

UU-tilsynet (u.d.). *Om oss*. uutilsynet.no. Hentet fra: <https://www.uutilsynet.no/om-oss/om-oss/251>

UU-tilsynet (u.å). «Om tilgjengelighetsærklaringen». https://www.uutilsynet.no/tilgjengelighetserklaering/om-tilgjengelegheitserklaering/1128#kva_er_ei_tilgjengelegheitserklring

10. Vedlegg 1: Spørreskjema

Velkommen til undersøkelsen som er en del av en Nasjonal kartlegging av kommunenes arbeid med universell utforming!

Formål med undersøkelsen

Formålet med denne undersøkelsen er å få kunnskap om **hvordan kommuner jobber med universell utforming**. Dette gjelder både de kommunene som jobber mye med universell utforming, og de som jobber mindre med universell utforming.

For å kunne utarbeide et godt kunnskapsgrunnlag er vi avhengig av svar fra både store og små kommuner, og fra kommuner med ulike erfaringer med universell utforming. Vi setter derfor stor pris på det dersom du og din kommune tar dere tid til å besvare undersøkelsen, og bidrar inn i dette viktige arbeidet.

Definisjon av universell utforming

I § 17 i lov om likestilling og forbud mot diskriminering defineres universell utforming slik:

«Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjoner kan benyttes av flest mulig, uavhengig av funksjonsnedsettelse.»

Universell utforming handler blant annet om å utforme bygninger og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av så mange mennesker som mulig på en likeverdig måte. Hensikten er å oppnå like muligheter til samfunnsdeltakelse og motvirke diskriminering.

Praktisk gjennomføring

Man skal svare på vegne av kommunen. Vi anbefaler at undersøkelsen **besvares i gruppe**, siden den dekker forskjellige temaer som ulike enheter i kommunen kan svare på. Undersøkelsen inneholder blant annet spørsmål om: Kommuneplanens samfunnsdel, kommuneplanens arealdel, kommunens nettsider, samarbeid med rådet for personer med funksjonsnedsettelse, byutvikling/teknisk avdeling og helse/velferd med fokus på grunnskoler og kommunehuset/rådhuset.

Vi anbefaler at du ser gjennom spørreskjema før du starter, og selv **vurderer hvem i din kommune som er aktuell å inkludere** i besvarelsen. Du ser spørreskjema ved å trykke på **printer-ikonet** nederst på siden. Undersøkelsen tar cirka **20-30 minutter** å gjennomføre. Du beveger deg frem og tilbake i spørreskjema ved å trykke på "Neste" og "Forrige" nederst på siden. Svarene dine lagres fortløpende. Det innebærer at du kan gå ut av besvarelsen din uten å fullføre, for senere å komme inn igjen der du slapp. Når du er ferdig med undersøkelsen, har du imidlertid ikke mulighet til å redigere i svaret ditt.

Trykk på "Neste" for å starte din besvarelse.

Tusen takk for din kommunes deltakelse!

FORANKRING

Først ønsker vi å stille deg noen spørsmål om hvordan arbeidet med universell utforming er forankret i kommunen.

Er universell utforming nevnt i kommuneplanen?

- (1) Ja, i kommunens samfunnsdel
- (2) Ja, i kommunens arealdel
- (3) Ja, både i samfunnsdelen og arealdelen
- (4) Nei
- (5) Vet ikke

Står det noe i kommuneplanen om FN-konvensjonen for personer med funksjonsnedsettelse (CRPD)?

- (1) Ja, i kommunens samfunnsdel
- (2) Ja, i kommunens arealdel
- (3) Ja, både i samfunnsdelen og arealdelen
- (4) Nei
- (5) Vet ikke

Har kommunen en egen strategi eller handlingsplan for universell utforming?

- (1) Ja, en egen strategi
- (4) Ja, en egen handlingsplan
- (5) Ja, både en egen strategi og en egen handlingsplan
- (6) Nei
- (3) Vet ikke

Er universell utforming nevnt i annet planverk eller styrende dokumenter?

- (1) Ja, vennligst spesifiser:
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

FORANKRING

I styringsdokumentene om universell utforming, er det spesifisert hvordan kommunen skal øke graden av universell utforming?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

Hvordan er universell utforming ellers ivaretatt i kommunens planverk og styrende dokumenter?

Gi en beskrivelse i feltet under.

KOMMUNENS NETTSIDER

I spørsmålene under er vi interessert i å kartlegge informasjon om universell utforming på **kommunens nettsider**.

Dersom du er usikker på svarene dine, må du gjerne gå inn på kommunes nettsider og sjekke.

Gis det informasjon om universell utforming på kommunens nettsider (for eksempel hva universell utforming er, hvordan kommunen jobber med universell utforming, konkrete prosjekter hvor universell utforming nevnes etc.)?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

Står det noe på kommunens nettsider om hvem innbyggere kan rette spørsmål til, dersom de lurer på noe om universell utforming/tilgjengelighet?

- (1) Ja
- (2) Nei

Står det noe på kommunens nettsider om universell utforming/tilgjengelighet ved et eller flere opparbeidede utearealer og/eller offentlige bygg i kommunen?

Det er mulig å velge flere svar.

- (1) Ja, for opparbeidede utearealer
- (3) Ja, for offentlige bygg
- (2) Nei

Er kommunens nettside utført iht. kravene om universell utforming i WCAG 2.0 (link til kravene)?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

IMPLEMENTERING AV UNIVERSELL UTFORMING I KOMMUNEN

Har universell utforming blitt tatt opp som et tema på et eller flere kommunestyre- eller bystyremøte det siste året?

- (1) Ja, på flere møter
- (2) Ja, på ett møte
- (3) Nei
- (4) Vet ikke

Har kommunen en eller flere ansatte eller ressurspersoner som fungerer som pådrivere/rådgivere for universell utforming?

Her er vi både ute etter ansatte som har universell utforming som en del av sine primære arbeidsoppgaver, samt "ressurspersoner" som er ansatte i kommunen som på annen måte jobber med eller har fokus på universell utforming (men har ikke nødvendigvis et formalisert ansvar i sin stillingsbeskrivelse).

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

IMPLEMENTERING AV UNIVERSELL UTFORMING I KOMMUNEN

Innen hvilken sektor/område jobber den eller de ansatte som fungerer som pådriver/rådgiver for universell utforming med?

Det er mulig å velge flere svar.

- (1) På tvers av alle sektorer/områder
- (2) Samferdsel
- (3) Samfunnsutvikling
- (4) Kultur og aktivitet
- (5) Helse og omsorg
- (6) Oppvekst og utdanning
- (7) Plan, bygg og teknisk
- (8) Annet:

IMPLEMENTERING AV UNIVERSELL UTFORMING I KOMMUNEN

Finnes det en tverretattlig gruppe som har universell utforming som sitt ansvarsområde?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

IMPLEMENTERING AV UNIVERSELL UTFORMING I KOMMUNEN

Du svarte at det finnes en tverretattlig gruppe. Fortell gjerne kort om hvordan dere jobber, hvordan dere er organisert m.m.

Gi en beskrivelse i feltet under.

TILSYN OG KARTLEGGING

Kartla kommunen grad av universell utforming ved en eller flere bygg og/eller uteområder i løpet av 2022?

- (1) Ja, ved flere bygg og/eller opparbeidet uteareal
- (2) Ja, ved ett bygg eller opparbeidet uteareal
- (3) Nei
- (4) Vet ikke

Utførte kommunen tilsyn i 2022, hvor universell utforming var et av temaene som ble dekket i tilsynet?

- (1) Ja, stedlig tilsyn
- (3) Ja, dokumenttilsyn

- (4) Nei
- (5) Vet ikke

Er det noe rundt tilsyn dere ønsker å utdype?

Skriv inn:

UTBEDRINGER

Har kommunen i 2022 finansiert utbedringer som har bidratt til økt grad av universell utforming?

Med "utbedring" mener vi tiltak eller oppgraderinger som bidrar til vesentlig bedring av universell utforming. Med "finansiering" mener vi å faktisk ha vedtatt bevilgning.

- (1) Ja, ved flere bygg/opparbeidet uteareal
- (2) Ja, ved ett bygg eller opparbeidet uteareal
- (4) Nei
- (5) Vet ikke

Har kommunen avsatt midler i gjeldende økonomiplan til å utføre utbedringer som vil bidra til økt grad av universell utforming?

Med "utbedring" mener vi tiltak eller oppgraderinger som bidrar til vesentlig bedring av universell utforming.

- (1) Ja, ved flere bygg og/eller opparbeidet uteareal
- (2) Ja, ved ett bygg eller opparbeidet uteareal
- (3) Nei, kommunen har ikke satt av midler til å utføre vesentlig endringer
- (4) Vet ikke

Ønsker dere å utdype med eksempler på utbedringer dere gjorde i 2022?

Skriv inn:

KOMMUNALT RÅD

Har kommunen et kommunalt råd for personer med funksjonsnedsettelse?

- (1) Ja, vi har et eget råd for personer med funksjonsnedsettelse
- (2) Ja, vi har et felles råd for eldre og personer med funksjonsnedsettelse
- (3) Nei

KOMMUNALT RÅD

Har kommunen rutiner eller retningslinjer for hvordan det kommunale rådet for personer med funksjonsnedsettelse skal involveres?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

Ble det kommunale rådet for personer med funksjonsnedsettelse involvert i arbeidet med å utarbeide kommunens nåværende kommuneplan?

- (1) Ja, i kommuneplanens samfunnsdel
- (3) Ja, i kommunedelens arealdel
- (4) Ja, i både kommuneplanens samfunnsdel og arealdel
- (2) Nei

Blir rådet for personer med funksjonsnedsettelse involvert i kommunens utarbeidelse av arealplaner?

- (1) Ja, alltid
- (2) Ja, dersom arealplanen vurderes som særlig relevant for personer med funksjonsnedsettelse
- (5) Ja, når medlemmer i rådet ber om det eller tar initiativ
- (3) Nei
- (4) Vet ikke

KOMMUNALT RÅD

Du har svart at rådet for personer med funksjonsnedsettelse er involvert i kommunens utarbeidelse av arealplaner.

Ta utgangspunkt i siste utarbeidede arealplan, når ble rådet for personer med funksjonsnedsettelse involvert i dette arbeidet?

Det er mulig å velge flere svar.

- (2) Ved førstegangsbehandling eller tidligere
- (3) Under høringsrunden
- (4) Ved annengangsbehandling eller senere
- (5) Vet ikke

KOMMUNALT RÅD

Du har svart at rådet for personer med funksjonsnedsettelse ble involvert ved førstegangsbehandling eller tidligere, og/eller under høringsplan.

Med utgangspunkt i siste utarbeidede arealplan, ble et eller flere av rådernes innspill tatt til etterretning i det videre arbeidet?

- (1) Ja
- (2) Nei

- (3) Rådet hadde ingen innspill
- (4) Vet ikke

KOMMUNALT RÅD

Er det noe dere ønsker å utdype om involveringen av råd for personer med funksjonsnedsettelse?
Skriv inn:

SAMARBEID MED EKSTERNE

Nå kommer noen spørsmål om kommunens samarbeid med regionale og statlige myndigheter i arbeidet med universell utforming.

Deltok en eller flere ansatte i din kommune på kurs, seminar, konferanse hvor universell utforming var et tema, i løpet av 2022?

Det er mulig å velge flere svar.

- (2) Ja, i statlig regi (inkludert i regi av Bufdir)
- (3) Ja, i regional regi
- (8) Ja, internt i kommunen
- (9) Ja, i regi av fylkeskommunen
- (10) Ja, i regi av statsforvalteren
- (4) Ja, i regi av privat næringsliv
- (5) Ja, i regi av en interesseorganisasjon, arbeidsgiverorganisasjon, forening e.l. (for eksempel KS)
- (6) Ja, annet, vennligst spesifiser:
- (7) Nei

SAMARBEID MED EKSTERNE

Du har svart at ansatte i kommunen deltok på kurs, seminarer eller konferanser hvor universell utforming var et tema.

Innen hvilken sektor jobbet den eller de ansatte som deltok?

Det er mulig å velge flere svar.

- (2) Politisk ledelse / Folkevalgt
- (3) Samferdsel
- (4) Samfunnsutvikling
- (5) Kultur og aktivitet
- (6) Helse og omsorg
- (7) Oppvekst og utdanning
- (8) Plan, bygg og teknisk
- (11) Eiendom

- (9) Annet, vennligst spesifiser:
- (10) Vet ikke

SAMARBEID MED EKSTERNE

Har en eller flere ansatte/representanter fra kommunen deltatt på en samling i regi av fylkeskommunen eller statsforvalteren hvor universell utforming var et av temaene, i løpet av 2022?

Det er mulig å velge flere svar.

- (2) Ja, i regi av fylkeskommunen
- (3) Ja, i regi av statsforvalteren
- (4) Ja, i regi av både fylkeskommunen og statsforvalteren
- (5) Nei
- (6) Fylkeskommunen eller statsforvalteren arrangerte ikke noe i 2022 hvor universell utforming var et tema

VEILEDNINGSMATERIELL

Bruker kommunen veiledningsmateriale som omhandler universell utforming (som for eksempel en sjekklister, veileder, retningslinjer eller lignende)?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

VEILEDNINGSMATERIELL

Du har svart at kommunen bruker veiledningsmateriale for universell utforming.

Hvilke sektorer bruker veiledningsmateriale?

- (2) Politisk ledelse / Folkevalgt
- (3) Samferdsel
- (4) Samfunnsutvikling
- (5) Kultur og aktivitet
- (6) Helse og omsorg
- (7) Oppvekst og utdanning
- (8) Plan, bygg og teknisk
- (11) Eiendom
- (9) Annet, vennligst spesifiser:
- (12) Veiledningsmaterialet er tverrsektorielt
- (10) Vet ikke

Hvem utarbeidet veiledningsmaterialet dere bruker?

Du kan velge flere svaralternativer.

- (8) Internt i kommunen
- (2) Statlige myndigheter (f.eks. Bufdir eller DiBK)
- (9) Fylkeskommunen
- (10) Statsforvalteren
- (4) Privat næringsliv
- (5) Interesseorganisasjon, arbeidsgiverorganisasjon, forening e.l. (f.eks. KS)
- (6) Ja, annet, vennligst spesifiser:
- (7) Nei

INNSIGELSER

Har det i løpet av perioden 2017-2022 blitt fremmet innsigelser mot kommunen grunnet mangler knyttet til universell utforming i plandokumenter?

Det er mulig å velge flere svar.

- (2) Ja, mot kommuneplanen
 (3) Ja, mot en eller flere reguleringsplaner
 (4) Nei
 (5) Vet ikke

ARBEIDET MED UNIVERSELL UTFORMING

Under følger noen påstander. Vi oppfordrer til refleksjon og diskusjon hvis undersøkelsen besvares i gruppe, hvor man enes om et felles svar.

Svar på en skala fra 1 til 5, hvor 1 er helt uenig og 5 er helt enig, hvor enig eller uenig er du i følgende påstander:

	1 - Helt uenig	2	3	4	5 - Helt enig	Vet ikke
Vi har for lite kunnskap om universell utforming ved kommunale bygg og opparbeidede utearealer i min kommune	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(99) ☐
Det er god kompetanse på universell utforming blant ansatte i min kommune	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(99) ☐
I min kommune jobbes det systematisk med universell utforming	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(99) ☐
Det er behov for bedre kartleggingsverktøy for å kartlegge universell utforming ved bygg og opparbeidede	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(99) ☐

utearealer i min
kommune

Er det ellers noe du vil si om hvordan dere jobber med universell utforming i kommunen?
Gi en beskrivelse i feltet under.

UNIVERSELL UTFORMING I GRUNNSKOLEN

De neste spørsmålene omhandler universell utforming ved de kommunale grunnskolene i din kommune. Hvis du selv er usikker på svarene for din kommune, anbefaler vi å innhente informasjon fra kolleger i kommunen. Det er viktig at vi får så korrekte tall som mulig.

Hvor mange kommunale grunnskoler har dere i kommunen?

Hvor mange av skolene er bygget eller totalrenovert etter 2010?

Ta utgangspunkt i årene 2017-2022, ble det gjennomført noen kartlegginger av universell utforming ved noen av kommunens grunnskoler i denne perioden?

- (1) Ja
(2) Nei
(3) Vet ikke

Har det blitt utført en hovedombygging eller vesentlige endringer* (iht. TEK10) ved noen av skolene etter 2010?

Det er mulig å velge flere svar.

- (2) Ja, hovedombygging
(3) Ja, vesentlig endring
(4) Nei
(5) Vet ikke

UNIVERSELL UTFORMING I GRUNNSKOLEN

Du har svart at kommunen har gjennomført en kartlegging av universell utforming de siste fem årene.

I de neste spørsmålene ber vi deg om å ta utgangspunkt i siste gjennomførte kartlegging.

Når ble kartleggingen gjennomført (hvilket år?)

Det er mulig å velge flere svar.

- (2) 2018
- (3) 2019
- (4) 2020
- (5) 2021
- (6) 2022
- (7) 2023

Hvilket kartleggingsverktøy ble benyttet?

Det er mulig å velge flere svar.

- (2) IK-bygg, modul for universell utforming
- (3) Bygg for alle
- (4) FDV system
- (6) Egenutviklet
- (7) Annet, vennligst spesifiser:
- (8) Vet ikke

UNIVERSELL UTFORMING I GRUNNSKOLEN

Ble det innleid eksterne i kartleggingsarbeidet (for eksempel rådgivere, fageksperter, konsulenter eller lignende)?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

Ble kommunale råd for personer med funksjonsnedsettelse involvert underveis i kartleggingen?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

Ble representanter fra en eller flere organisasjoner for personer med funksjonsnedsettelse involvert underveis i kartleggingen?

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

Resulterte kartleggingen i en rapport med konkrete tiltak for å øke graden av universell utforming ved skolen? (Ved kommunale grunnskoler)

- (1) Ja
- (2) Nei
- (3) Vet ikke

Har kommunen begynt på arbeidet med å oppgradere iht. tiltakene i rapporten?

- (2) Ja
- (3) Nei, men kommunen har satt av midler til å oppgradere
- (4) Nei
- (5) Vet ikke
- (6) Ikke relevant

UNIVERSELL UTFORMING I GRUNNSKOLEN

Er det ellers noe du vil si om hvordan dere jobber med universell utforming i de kommunale grunnskolene?

Skriv inn i feltet under.

UNIVERSELL UTFORMING I KOMMUNEHUSET/RÅDHUSET

I de følgende spørsmålene ber vi deg om å ta utgangspunkt i det bygget som i størst grad benyttes som kommunehus eller rådhus.

Dersom kommunehusfunksjonen deles av flere bygg, ber vi deg om å ta utgangspunkt i det bygget som benyttes mest eller av flest kommuneansatte i kommuneadministrasjonen.

Hvilke funksjoner finnes på kommunehuset (i tillegg til kommuneadministrasjonen)?

Det er mulig å velge flere svar.

- (3) Kontorer for kommunestyre
- (4) Grunnskole
- (5) Barnehage
- (6) Bibliotek
- (7) Helsestasjon
- (8) NAV
- (9) Kafé
- (10) Kulturarena/Kulturhus
- (11) Kulturscene/Auditorium (som kan leies av privatpersoner)
- (12) Kino
- (15) Kommunale servicefunksjoner
- (16) Tannlege
- (13) Andre offentlige kontorer
- (14) Annet

UNIVERSELL UTFORMING I KOMMUNEHUSET/RÅDHUSET

Når ble hoveddelen av kommunehuset/rådhuset oppført?

- (1) Før 2010

- (2) Etter 2010

Har det blitt utført utbedringer (iht. TEK10) ved kommunehuset/rådhuset etter 2010?

- (1) Ja
(2) Nei
(3) Vet ikke

UNIVERSELL UTFORMING I KOMMUNEHUSET/RÅDHUSET

Er hovedinngangen til kommunehuset/rådhuset trinnfri?

(Trinnfri betyr at inngangspartiet ikke har noen nivåforskjeller som overstiger 25 millimeter)

- (4) Ja
(5) Nei, men bygget har en alternativ trinnfri inngang som kan benyttes
(6) Nei
(7) Vet ikke

Består kommunehuset/rådhuset av flere etasjer?

- (1) Ja
(2) Nei

UNIVERSELL UTFORMING I KOMMUNEHUSET/RÅDHUSET

Du har svart at kommunehuset/rådhuset har flere etasjer.

Finnes det følgende:

Det er mulig å velge flere svar.

- (1) Heis
(2) Løfteplattform
(3) Stolheis i trappeløp
(4) Ingen av disse
(5) Vet ikke

Finnes det HC-toaletter i områdene i kommunehuset/rådhuset hvor det finnes toaletter?

- (1) Ja, i alle områder/etasjer med toaletter
(2) Delvis, i noen områder/etasjer med toaletter, men ikke alle
(3) Nei
(4) Vet ikke

Finnes det teleslynge (eller tilsvarende lydteknisk utstyr) ett eller flere steder i bygget?

- (1) Ja
(2) Nei
(3) Vet ikke

UNIVERSELL UTFORMING I KOMMUNEHUSET/RÅDHUSET

På en skala fra 1 til 5, hvor 1 er ikke tilgjengelig i det hele tatt, og 5 er svært tilgjengelig, hvor tilgjengelig mener du at kommunehuset/rådhuset er for...

	1 - Ikke tilgjengelig i det hele tatt	2	3	4	5 - Svært tilgjengelig	Vet ikke
...personer med nedsatt syn	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(99) ☐
...personer med nedsatt hørsel	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(99) ☐
...personer som bruker rullestol	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(99) ☐
...personer med nedsatt gangfunksjon (som for eksempel bruker krykker eller stokk)	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(99) ☐
...personer med miljøhemninger (som for eksempel astma, allergi o.l.)	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(99) ☐
...personer med kognitive utfordringer (for eksempel orienteringsvansker)	(1) ☐	(2) ☐	(3) ☐	(4) ☐	(5) ☐	(99) ☐

Er det ellers noe dere vil si om universell utforming i kommunehuset/rådhuset?
Skriv inn i feltet under.

Har dere lyst til å snakke med oss i et intervju om hvordan dere jobber i kommunen?

Bufoir ønsker **bedre kunnskap** om hva som kjennetegner innsatsen til kommuner som jobber med universell utforming, men også hvilke faktorer som påvirker hvorvidt man lykkes i arbeidet.

Vi skal i denne forbindelse gjennomføre **dybdeintervjuer med utvalgte kommuner** som om kommunens arbeid. Vi ønsker å snakke med kommuner som har et aktivt fokus på universell utforming, men også kommuner som av ulike grunner har begrenset fokus på universell utforming.

Har din kommune lyst og anledning til å delta i et intervju?

- (1) Ja, vennligst fyll inn e-postadresse eller telefonnummer vi kan nå dere på:
- (2) Nei

AVSLUTNING

Tusen takk for kommunens deltakelse!

Deres svar er nå lagret, og du kan gå ut av undersøkelsen ved å trykke på "**Avslutt**" eller lukke vinduet.

Dersom dere vil se kommunens besvarelse, kan du trykke på printer-ikonet:

11. Vedlegg 2: Intervjuguide

<p>Kort introduksjon:</p> <p>Rambøll gjennomfører på oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) prosjektet «Nasjonal kartlegging av kommunenes arbeid med universell utforming».</p> <p>Lik tilgang offentlige bygg og uterom er avgjørende for et likestilt og inkluderende samfunn. Alle norske kommuner er pålagt å følge lover og regelverk knyttet til universell utforming av offentlige bygg, uterom og IKT-tjenester.</p> <p>Bufdir ønsker bedre kunnskap om hva som kjennetegner innsatsen til kommuner som jobber med universell utforming, men også hvilke faktorer som påvirker hvorvidt man lykkes i arbeidet.</p> <p>Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake så lenge studien pågår. Rambøll behandler personopplysninger konfidensielt og all data behandles fortrolig. Vi vil i den ferdige rapporten bruke informasjon, innspill og eventuelle sitater fra intervjuet. Kommunene vil kunne bli presentert med noen kjennetegn knyttet til størrelse, geografi o.l., men vi vil ikke nevne navn på hverken personene eller kommunene. Persondata slettes når prosjektet er avsluttet.</p> <p>Har du noen spørsmål før vi starter?</p>	
<p>Innledning</p>	
<p>Jobber du/dere noe med universell utforming i det daglige, enten praktisk eller strategisk?</p>	
<p>Forankring</p>	
<p><i>Hvis forankret i kommuneplanen eller plandokumenter</i></p> <p>Dere har svart at dere har om UU i kommuneplanen. Hvordan jobber dere i kommunen for å ta ned det som står i UU i kommuneplanen ut i praksis?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvordan jobber dere aktivt med UU for å nå målet i kommuneplanen? 	

<p><i>Hvis nevnt i kommuneplan eller at de har strategi</i></p> <p>Dere har nevnt at dere har en egen strategi for UU.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvordan jobber dere for å forvalte denne og sikre at den brukes aktivt i kommunens arbeid? 	
<p>Økonomi og finansiering</p>	
<p>Har dere avsatte midler til UU?</p> <ul style="list-style-type: none"> - F.eks. til kartlegging av grad av UU? Eller til faktiske oppgraderinger? <p><i>Hvis relevant:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvorfor er det vanskelig å prioritere UU? 	
<p>Kunnskap og kompetanse (se gjennom hva de har svart på påstandsspørsmålene i forkant)</p>	
<p>Hva tenker dere om kunnskapen dere har om universell utforming i kommunen?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Spørre om kompetanse etter sektor/oppgave 	
<p>Hav tenker du om deres kunnskap og kompetanse når det kommer til å inkludere UU i anskaffelser?</p> <p><i>Innkjøpskompetansen på UU</i></p>	
<p>Hvor er kompetansen god?</p> <p>Hvor har dere behov for kompetanseheving?</p> <p>I tillegg til hvor, hvordan tenker dere at dere best kunne fått et kompetanseløft på UU? Er det gjennom fysiske kurs? E-læring? Bedre veiledningsmateriale knyttet til regelverket osv.</p> <p><i>Hvis relevant:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Må dere leie inn kompetanse, for eksempel IKT, plan, kartlegging av fysiske bygg, etc.? 	
<p>Samarbeid med FK, statsforvalter og andre statlige aktører</p>	
<p>Hvordan opplever du samarbeidet med</p> <ul style="list-style-type: none"> - Statsforvalter? <ul style="list-style-type: none"> o Hvordan opplever dere at SF i deres region ivaretar denne rollen? Hva savner dere? Hva fungerer bra? 	

<ul style="list-style-type: none"> - Fylkeskommunen? - Andre statlige aktører? 	
<p>Hva er erfaringen med statsforvalterens veiledningsansvar, og hvordan oppleves veilederen for dere i kommunen?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Savner dere noe veiledningsmaterieell fra Bufdir, Digdir eller andre statlige aktører? 	
Engasjement og medvirkning (inkludert kommunale råd)	
<p>I hvilke saker involverer dere kommunale råd for personer med funksjonsnedsettelse?</p> <p>Hvordan fungerer samarbeidet med kommunale råd?</p>	
<p>Hvordan er engasjementet utenfra?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvordan er etterspørselen fra innbyggere og sivilsamfunn? 	
Kartlegginger og utbedringer (se svar fra undersøkelsen)	
<p>Hvordan jobber dere for å kartlegge UU?</p> <p>Hva slags kartleggingsverktøy bruker dere for å kartlegge UU i bygg?</p>	
<p><i>Hvis dere har hatt tilsyn, som førte til store endringer eller utbedringer i bygg eller utearealer?</i></p> <p>Kan dere si noe om</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvilke bygg / utearealer - Hva bakgrunnen for endringen - Effekter, gevinster - Medvirkning - Eventuell ekstern bistand for å sørge for tilstrekkelig UU 	
Forbedringsområder og barrierer	

Hva opplever dere som de største utfordringene for UU? - Sektor, kompetanse, kapasitet, politisk fokus, administrasjon, forvaltning osv.	
Hvor opplever dere at arbeidet med UU stagnerer/stopper opp?	
Hva tenker dere kan være noen av konsekvensene for innbyggerne i deres kommune av manglende universell utforming?	
Avslutning	
Hva vil gjøre det lettere for dere for å tilrettelegge for universell utforming i kommunen fremover?	
Er det noe du har lyst til å fortelle rundt dette temaet som vi ikke har fått snakket om?	

12. Vedlegg 3: Frafallsanalyse

	Antall i populasjonen	Andel i populasjonen	Antall svar	Andelen svarene utgjør av totalt antall svar	Differanse i prosentpoeng
Kommunestørrelse					
Liten kommune (under 5000 innbyggere)	174	49 %	56	35 %	-13
Mellomstor kommune (5000-19 999 innbyggere)	118	33 %	56	35 %	2
Stor kommune (20 000 innbyggere eller flere)	64	18 %	46	29 %	11
Totalt	356		158		
Sentralitet					
1	5	1 %	3	2 %	0
2	19	5 %	13	8 %	3
3	50	14 %	32	20 %	6
4	72	20 %	33	21 %	1
5	97	27 %	37	23 %	-4
6	113	32 %	40	25 %	-6
Totalt	356		158		
Fylke					
Viken	51	14 %	27	17 %	3
Innlandet	46	13 %	19	12 %	-1
Vestfold og Telemark	23	6 %	13	8 %	2
Agder	25	7 %	10	6 %	-1
Rogaland	23	6 %	11	7 %	1
Vestland	43	12 %	20	13 %	1
Møre og Romsdal	26	7 %	14	9 %	2
Trøndelag	38	11 %	15	9 %	-1
Nordland	41	12 %	10	6 %	-5
Troms og Finnmark	39	11 %	18	11 %	0
Totalt	356		158		
Region					
Øst	98	28 %	47	30 %	2
Sør	48	13 %	23	15 %	1
Vest	66	19 %	31	20 %	1
Midt-Norge	64	18 %	29	18 %	0
Nord	80	22 %	28	18 %	-5
Totalt	356		158		